

Den Gamle By

2024

Offentlige tilskudsgivere

Kulturministeriet
Aarhus Kommune

Donationer til større aktuelle projekter

A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Den Moderne By
A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal	Ny hovedindgang
Aage og Johanne Louis-Hansens Fond	En jødisk børstenbinderbutik og en bolig anno 1927
Slots- og Kulturstyrelsen	Bæredygtige museer
Boghandler Henning Clausens Fond	Bog om besættelsestidens Aarhus
Stibo Fonden og Fonden for Fynske Bank	Historien Lever, historisk bogfestival
Knud Højgaards Fond	Revitalisering af Møntmestergården
Innovationsfonden	Erhvervs-ph.d.-projektet Museer og Identitet
Foreningen PlanDanmark	Efteruddannelse
Furi Appel og Gunnar Niskers Fond Grosserer, Konsul N.C. Nielsens Fond	Bog om frilandsmuseernes fremtid

Hovedsponsor

Jyllands-Posten

2024 Den Gamle By

Den Gamle By er under protektion af
Hendes Majestæt Dronning Margrethe II

Den Gamle By 2024

© 2024, forfatterne, Den Gamle By og Gads Forlag A/S

Redaktion: Julie Rokkjær Birch & Thomas Bloch Ravn

Omslag og design: Lene Nørgaard, Le bureau

Grafisk tilrettelæggelse: Per Demuth, Demuth Grafisk

Fotos: Hvor intet andet er nævnt, er fotografierne taget af Den Gamle By

Repro: Narayana Press

Tryk: PNB Print, Letland

ISBN: 978-87-12-80021-7

ISSN: 0909-945x

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

Artiklen "Museer er populære – i Østjylland" er fagfællebedømt.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Det er tilladt at citere med kildeangivelse i anmeldelser.

Indhold

Hjem til tiden 5

Julie Rokkjær Birch

Museumsreformen rydder op, men gentager historien 15

Julie Rokkjær Birch

Årets gang og planer for fremtiden 23

Julie Rokkjær Birch

Den Gamle Bys Center for Håndværk 43

Niels Meyer og Johannes Bengtson Copmann

Den Gamle Bys arbejde med kulturarv 51

Anneken Appel Laursen og Mette Ernst Andersen

Påske i Den Gamle By 59

Anna Wowk Vestergaard

Kender du typen? ØI 67

Allan Leth Frandsen

Peter Holms museum under fem direktører 75

Thomas Bloch Ravn

Museer er populære – i Østjylland 85

Martin Brandt Djupdræt

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie 99

Søren Bitsch Christensen

Tal og fakta 105

Julie Rokkjær Birch

Sponsorer 123

Hjem til tiden

Julie Rokkjær Birch

I april 2024 tiltrådte Julie Rokkjær Birch som ny direktør i Den Gamle By. I artiklen fortæller hun om sin fascination af stedets forbindelse mellem tid, rum og væren og om den forandrende kraft, der gør Den Gamle By i stand til at spille en endnu større samfundsrolle.

Da jeg spændt havde besluttet at søge stillingen som direktør i Den Gamle By, genså jeg sammen med mine børn Olle Hellboms filmatisering af Astrid Lindgrens roman "Brødrene Løvehjerte" fra 1977. Pludselig genkendte jeg stedet, som skulle forestille Rosendalen i drømmelandet Nangijala. Mellem truende tengilriddere, flag og folk så jeg torvet i Den Gamle By. Som konstruktion mellem fantasi og historisk virkelighed udgør torvet den perfekte location for Lindgrens legende lethed mellem socialrealisme og eventyr.

Som lille pige gik jeg med min klasse gennem Den Gamle Bys gader, og på selvsamme torv sang vi Morten Børups latinske ode "In vernalis temporis" fra ca. 1500. En tålmodig lærer må med møje og besvær have lært os at synge den udenad. Og hver gang jeg hører Aarhus' rådhusklokker spille melodien, genoplever jeg, hvordan historie, sansning og fantasi smeltede sammen i min barnlige bevidsthed i Den Gamle By. Mit minde fremstår med et hvidtlysende filter – og med følelsen af på en gang at være hjemme og langt væk og i en anden tid. Sådan har jeg det stadig, når jeg er i Den Gamle By. Jeg genkender og genskaber – og jeg kommer hjem og videre hver gang. Og jeg ved, at jeg ikke er alene om at have det sådan.

Et fælles hjem

Jeg har i skrivende stund været direktør i ganske kort tid, og jeg har stadig meget at lære, men en ting ved jeg med sikkerhed: Den Gam-

le By er andet og mere end et museum, og jeg er sikker på, at fremtiden får brug for denne tidsmaskine og fremkalder af overgange i menneskelivet.

For Den Gamle By er en historiefortællende platform, der både minder os om, hvad vi har tabt, og hvad vi ikke vidste, vi søgte. Som gæst befinder man sig i et mærkeligt tidsparadoks i nuet med fortiden som både spejl og billede på mulige fremtider. I virkeligheden er stedet som et stykke poesi. I Den Gamle By slynger veje, pladser, haver, huse, rum og ting sig ind i hinanden som ord og sætninger, der taler sammen på kryds og tværs. Nye tider begynder, men bevægelsen er ikke lineær eller logisk. Den er nærmere rytmisk og i den grad sanselig. Derfor er oplevelsen som at læse et digt, der på en måde aldrig begynder eller slutter, men som kan læses mange gange og med nye erkendelser til følge.

Den Gamle By er en sindstilstand og et fælles hjem, hvor erindring, følelser og drømme får lov til at komme til udtryk. Og det poetiske mulighedsrum mellem fællesskab, fantasi og forandring sprænger totalt min forståelsesramme for begrebet museum. Det er både befriende og lidt irriterende at bøvle med at definere, hvad Den Gamle By er. Den er et museum (ja, faktisk flere museer), en stor virksomhed, en attraktion og en hel by. Men den er også hele tiden noget andet og noget uendeligt, som jeg har svært ved at sætte ord på. Men det kan mærkes. Jeg er ret overbevist om, at det har at gøre med begrebet hjemlighed og huset som et eksistentielt rum eller figur for det menneskelige liv. Vi forholder os alle til fælleshjemlige referencepunkter og æstetikker, vores hjemstavn, barndomshjem, hjemmets fire vægge, tærskler mellem ude og inde samt mit kvarter og dit kvarter. På den måde er der en form for resonans mellem tid og rum og væren i Den Gamle By. Universelt og dybt privat på samme tid.

Foran tiden

Fra begyndelsen har Den Gamle Bys kerne været en fortælling om hjemlighed – en fælles, folkelig og nærværende historie. Da læreren og translatøren Peter Holm (1873-1950) i forbindelse med Landsudstillingen i Aarhus i 1909 stod i spidsen for at skabe Borgmestergården, blev den et tilløbsstykke. I den genopførte borgmestergård kunne publikum gå rundt i historiske interiører fra renæssancen omkring 1600 og frem til en næsten-nutid omkring 1850. Der var altså

Fra urbutikken i Vestergade i Den Gamle By. Under jorden i 1974-kvarteret kan man se 400 historiske ure fra slutningen af 1300-tallet til 1900-tallet, så udstillingen belyser tidsmålerens udvikling i Danmark.

både tidslig og rumlig nærhed til den historiske fortælling, og det var en ganske anden oplevelse end den slags, datidens museer ellers tilbød eller hyldede. Her var den fjerne og eksotiske oldtid og episke fortællinger om konge, stat og magt ophøjet og fortalt gennem genstande vist på afstand eller bag fremmedgørende lag af glas. Nyere tids historie – og almindelige menneskers historie – var ikke interessant, og iscenesættelsen i den gamle borgmestergård blev kritiseret for at være uvidenskabelig. Nationalmuseets direktør Sophus Müller (1846-1934) kaldte det for ”en kunstart”. Det var ikke en ros. Men for Holm handlede det om at skabe en fortidig helhed med udgangspunkt i kilder og oprindelige materialer og genstande frem for at ophøje de enkelte autentiske bygningsdele og ting og isolere dem. Holm var inspireret af Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København (1888), som han som stor dreng havde besøgt, og han lykkedes med at skabe en scenografi, der hjemliggjorde en fælles historie.

Arven fra Peter Holm består for mig at se i den hårfine balance

mellem faglig troværdighed og følelsesmæssig kreativitet, som kendetegner den Gamle By den dag i dag. Facit er et poetisk og udefinerbart spændingsfelt mellem historievidenskab, erindring og fantasi. Jeg kalder det gerne – med Sophus Müllers ord – en kunstart. Vi føres ikke tilbage til fortiden, vi forføres af den. Med i regnestykket hører høj kvalitet, mod til forandring og relevans, og at det brede publikum tages seriøst. Den Gamle By har siden sin spæde begyndelse holdt sig tro mod sin kerne, og jeg er overbevist om, at den videre udvikling fortsat skal hylde sit udgangspunkt og spinde videre på den røde tråd i det kludetæppe, der altid er i forandring. Den Gamle By skal også fortsætte med at gå sine helt egne veje og sætte nye standarder for museumsdrift – også selv om det kan føre til en vis modstand. I modstand kan der måske ligefrem ligge en drivkraft.

Hjemrejse

De første årtier i 1900-tallet bar præg af urbanisering og teknologiske fremskridt, og bekymringen over at se barndommens Aarhus blive forandret var uden tvivl en motivation for Peter Holms arbej-

I Den Gamle By kan man være heldig at møde Madammen i Eilschous Boliger fra 1767. Huset lå oprindeligt i Munkemøllestræde 2-4 over for H.C. Andersens barndomshjem. Andersen fortalte, hvordan han kom i huset hos præsteenke Bunkeflod, der læste op for ham.

de med at bevare historiske bymiljøer. Vi kender nok alle til følelsen af at huske tilbage på barndomsminder med længsel og holde fast i dem gennem fortællinger, hvor der tilføres en eventyrligt filter – en poetisk rytme. Jeg ved for eksempel godt, at mit eget hvidtlysende barndomsminde fra Den Gamle By må være delvis konstruktion, fordi det er en lidt for helstøbt syntese. Men i historiens løb er fortællinger om både det at være menneske og historiske begivenheder netop blevet husket og videreført gennem folkeviser, sagaer og digte – erindringens poesi. H.C. Andersen skriver i sit digt "Mit Barndoms Hjem" fra 1875 idylliserende, men også med en undertone af smertelig længsel om sit barndomshjem. I et større, kulturhistorisk perspektiv er digtet vidnesbyrd om den knaphed, de fleste danskere levede under dengang.

Andersens digt osrer af nostalgi, der er sammensat af det græske nostos (hjemrejse) og algos (smerte). Nostalgi handler om at længes efter noget tabt, forsvundet eller bare gamle dage. Minder får med tiden nye lag, og måske længes man også efter en uskyldig fortid, som aldrig har fandtes. I nostalgien rummes både erindringen, eventyret og smerten. Og det er herigennem, porten til gamle minder og nye erkendelser kan åbne sig for os. Den Gamle Bys levende formidling – smagene, duftene og lydene – er den poetiske iscenesættelse, der tjener til at hjemliggøre historien for gæsterne.

Den Gamle By skal omfavne og bruge nostalgien og følelserne til at formidle historien, men nostalgien skal have modstand gennem videnskabelige undersøgelser, kritisk stillingtagen og diskussion. I denne paradoksale balance findes museets forandrende kraft. Hjemrejsen skal i Den Gamle By gå konstruktivt ind i fremtiden.

Mit Barndoms Hjem

Af H.C. Andersen

Nær Odense-Munkemølle
Hvor Klostret sank i Gruus,
Der stod, som Du seer her i Billed,
Et lille Bindingsværks Huus.

Hvor var der festligt derinde,
Naar Pintseklokkerne klang;
Smaa hvide Sommergardiner
I Solskin om Vinduet hang.

Sancthansurt blev sat i Bjælken,
Og Kakkellovnen fik Glands,
De duftende Birkegrene
Stod der med Skovmærkekrands.

Een Stue, et lille Køkken –
Og dog Alt saa stort og godt.
Der leged' jeg Juleaften,
Som siden paa intet Slot.

Og Risengrøden og Gaasen
Og Gnavposen – ! hvilken Fest!
Vor Jord er velsignet – det føler
I Barndoms-Hjemmet man bedst!

H.C. Andersens
digt "Mit Barn-
doms Hjem"
blev trykt i "Søn-
dags-Posten.
Illustreret Uge-
blad til Nytte og
Fornøielse for
alle Stænder".
13. Aargang, Nr.
588, 4.4. 1875.

Hjem til fremtiden

Anno 2024 er Den Gamle By en klokkeklar succes. Flotte nye kvarterer helt op til år 2014 og en ny hovedindgang har skabt en gennemført totaloplevelse. Helheden synes komplet, men et godt digt slutter aldrig helt. Nye læsere og fortolkninger kommer til. Nogle læser endnu ikke med. Den Gamle By har plads til nye fortællinger og bør forpligte sig på nye filantropiske bundlinjer, der foregriber de behov, der vil opstå i fremtidens samfund.

Den Gamle By taler til og med et stort publikum. Museet bidrager til samfundsøkonomien, turismen og den fællesnationale fortælling. Vi står i en kompleks, digital og polariseret virkelighed, hvor der er mere brug for fælles hjem end nogensinde. Teknologiske nybrud (AI), et fragmenteret mediebillede og den geopolitiske situation får os til at søge efter forståelse og fundament. Efter rødder, mening og tryghed. De danske museer har i en årrække – med covid-19 som midlertidig timeout – tiltrukket flere og flere gæster. Det er ikke uden grund. Samfundet har brug for et museum som Den Gamle By. Vi mennesker har brug for tidsrejser for at kunne forstå og løse både

Den Gamle By har den største andel af besøgende børn og unge blandt landets museer. Her leger børn ved Aagade. Foto: Knud Nielsen.

samtidens og fremtidens udfordringer. Og vi har brug for den ro, den fordybelse og de fællesskaber, der følger med. Der er behov for at knytte fremtidens teknologier og demokratiforståelse med fortidens glemte guldgruber og minde samfundet om, at Den Gamle By er et bolværk mod historieforsvælgning, overfladiskhed og ensomhed.

Jeg ser Den Gamle By som en museumsby mere end et bymuseum og som et nationalmuseum for fælles identitet. Men ingen har patent på den nationale fortælling, og museer er ikke neutrale, stilstående sandhedsmonumenter, som kan eller skal præsentere en konsensusfortælling. Den Gamle By skal med denne bevidsthed i baghovedet sikre sin dynamik, sin mangfoldighed og sin åbenhed mod omverdenen – og tage ansvar. Den Gamle By skal være et hjem uden berøringsangst og betragte nostalgien som sukker på de bitre samfundsspiller, som ikke kan eller må ignoreres.

- Ved at huske på, at Den Gamle By har viden om klimavenligt byggeri, håndværk, madlavning og havedrift, kan vi spille en central rolle for den bæredygtige omstilling gennem uddannelsesprogrammer, rådgivning og strategiske partnerskaber.
- Ved at udvikle Den Gamle By som et mediehus kan vi med forskningsmæssig forankring bidrage kritisk konstruktivt til tidens informations- og mediekrise, der udvikler sig med fremtidens teknologiske fremskridt. Via flere indholdskanaler og mod til debat kan vi bruge historiens almindelige liv og flerstemmighed til at kvalificere de svære samtaler om for eksempel vold, fattigdom, ligestilling, trivselskrise og marginaliserede grupper.
- Ved at indtænke en filantropisk bundlinje i vores museumsdrift kan vi proaktivt prioritere programmer og fri adgang for ensomme, for hjemløse og for børn og unge, der lever i fattigdom og mistrivsel. Vi skal leve op til og ambitiøst forpligte os på visionen om at være et fælles hjem og et safe place for de historier og for de mennesker, der behøver plads.
- Ved at højne aktivitetsniveauet året rundt og inddrage lokale fællesskaber og vækstlag gennem nye formater som festivaler, kurser, havebrug, dyrepasning og kunstprojekter kan vi blive byen i byen, der ikke blot fortæller om samfundsudviklingen, men også går i dialog med den, udfordrer den og prøver at forbedre den.
- Ved at styrke gæsterejsen gennem målgruppefokus, loyalitetsprogrammer og et øget fokus på data og digitalisering kan vi

målrette og kuratere oplevelser, budskaber og produkter og sætte aftryk både før og efter – eller uafhængigt af – et besøg i Den Gamle By.

- Ved at prioritere medarbejdernes trivsel, moderne ledelse og en stærk arbejdskultur kan vi sikre, at Den Gamle Bys mange medarbejdere er ambassadører for Den Gamle Bys demokratiske værdier og har glæde og virkelyst, som kan påvirke langt ud over bygrænsen.

Kort sagt skal Den Gamle By lære fra sig gennem historiens mange historier – så vi ikke blindt gentager dem. Og vi skal med nysgerrighed tage imod og lære af nye generationer, tendenser og samfundsudfordringer. Vi skal kunne se ind i fremtiden og gå forrest. Vi har plads. Også til at fejle. For Den Gamle By er en helhed af detaljer, en mangfoldig virkelighed på tværs af tid og rum. Et poetisk billede, men ikke et glansbillede. Et sandt eventyr, hvor alle altid kan komme hjem til fortiden, nutiden og fremtiden.

Museumsreformen rydder op, men gentager historien

Julie Rokkjær Birch

I årevis har der været gang i diskussionen om en ny museumsreform, og 28. juni 2024 landede lovforslaget, der forventes at træde i kraft 1. januar 2025. Julie Rokkjær Birch, ny museumsdirektør for Den Gamle By, reflekterer over forslaget til den nye museumslov.

Lovforslaget kom endelig i hus. Der er grund til at rose både kulturministeren og Folketingets partier for at deltage aktivt og konstruktivt og for at kvalificere og forbedre det endelige resultat. Det vidner om en bred politisk vilje til at prioritere kulturen, og det lover i sig selv godt for de danske museers fremtid. Fra begyndelsen har målsætningen først og fremmest været at gøre op med et fastlåst og forældet tilskudssystem til statsanerkendte museer. Derfor bærer forslaget også præg af en første oprydning, og det bør ses som startskuddet til en mere grundig behandling og transparens i vurderingerne af museerne.

En tiltrængt oprydning

”Rydde op i tilsandede strukturer”, hed det allerede i regeringsgrundlaget i omtalen af museumsreformen. Oprydningen var tiltrængt, og den danske museumsverden har generelt mødt reformen med lettelse og taknemmelighed. Og i Den Gamle By er vi glade for,

Fra bogtrykkerens værksted. Det er indrettet i et hus fra 1830, der oprindeligt var en baglænge til Aarhus Møllekomplekset i Vester Allé. Huset blev i 1926-1927 flyttet til Den Gamle By og indrettet som bogtrykkeri i 1930.

at der er kommet større klarhed over de betingelser, som vi og landets øvrige museer skal arbejde under i de kommende år.

Der er både skabt et mere solidt økonomisk grundlag for mange museer og en struktur, som motiverer museerne til at vise, at de kan levere værdi til samfundet og til de besøgende. Det nye tilskudssystem anerkender nemlig dem, der er i stand til at tiltrække mange mennesker, tjene penge, bedrive forskning og skabe interesse hos børn og unge – fremtidens museumspublikum. Det er også hensigtsmæssigt med forenkling og modernisering af opgavebeskrivelserne. Og lige så vigtigt er systemet blevet dynamisk og åbner for flere statsanerkendelser af nye museer – og for fratagelse af statsanerkendelse til de museer, der ikke lever op til minimumskravene.

Manglende transparens

I den nye tilskudsmodel er museerne indplaceret i grundtilskudskategorierne 1-5 baseret på en vurdering af deres samling i lokal betydning, regional betydning, national betydning, særlig national betydning eller international betydning. Modellen anerkender grundlæggende, at vi har museer på forskellige niveauer, som udfylder forskellige roller. Vi har internationale fyrtårne, vi har museer

af national betydning, og vi har museer med lokal eller regional relevans. Og alle skal have klare incitamenter til at udfylde deres rolle i museumslandskabet så godt som muligt.

Dog burde grundlaget for indplaceringen være mere transparent, ikke mindst fordi den repræsenterer en afgørende del af baggrunden for det samlede tilskudsbeløb, et museum ender med: Indplacering i niveau 1 udløser et grundtilskud på 1,5 mio. kr., niveau 2: 2,5 mio. kr., niveau 3: 3,5 mio. kr., niveau 4: 10,5 mio. kr. og niveau 5: 23 mio. kr. Indplaceringen er sket på baggrund af ”rådgivning om betydning af museets samling foretaget af Slots- og Kulturstyrelsen som ministerbetjening”, men det indebærer, at grundlaget for museernes indplaceringer er undtaget aktindsigt. Det er meget tankevækkende.

Herudover er en større andel af politiske prioriteringstilskud fordelt til museerne efter uklare kriterier, og for nogle museer udgør de en ganske betydelig del af det samlede tilskud. Det er en gentagelse af problematikken i det aktuelle tilskudssystem, og det skaber en grundlæggende usikkerhed om museernes økonomi, såfremt fordelingen af de politiske prioritetstilskud ændres. Prioritetstilskuddene vil blive evalueret efter fem år, og man kan håbe, at det så vil blive overvejet at udmønte en mindre del af det samlede tilskudsbeløb som politiske prioritetstilskud.

Et gammeldags samlingsfokus

Grundtilskuddet udgør den absolut største del af tilskudsrammen (64 %) og definerer både et museums grundlæggende betydning og økonomiske muskler. Det er en fundamental vurdering af museernes vigtighed. I begrundelsen for indplacering af museer i de fem tilskudskategorier har man fundet fodfæste i museernes samlinger. Man må forstå det sådan, at indplaceringen vurderer samlingernes geografiske betydning fra lokal til international på, hvor museets genstande kommer fra. Altså ikke samlingens betydning i et geografisk perspektiv, men hvorfra genstandene er.

Det er en forældet måde at definere museers værdi på. Ser vi på museernes egen historie, er museumstanken oprindeligt rundet af den private samling og det private hjem. Vel at mærke den privilegerede, vestlige mands private hjem. Tænk på kunstsamlinger på slotte og herregårde, der er magtdemonstrationer i skønhed og storhed, som i datiden ofte blev vist frem for gæster. Og jo fjernere

egne, genstandene og kunsten kom fra – og jo mere kuriøse – des finere. Tænk på Napoleon Bonaparte, som med sin hær beordrede erobrede stater til at udlevere deres mest storslåede kunstværker og arkæologiske genstande. Ja, sådan blev Louvre i Paris til. Vatikanet blev frataget den ikoniske antikke Laokoonskulptur, og Venedig blev frataget Paolo Veroneses maleri "Brylluppet i Kana" fra 1563. Set med den nye museumsreforms logik har maleriet større international betydning, fordi det hænger på Louvre.

I dagens globale verden diskuterer og praktiserer museer og starter tilbagelevering af historiske artefakter, og så virker det mildest talt besynderligt, at danske museers vigtighed nu bedømmes ud fra samlingens geografiske oprindelse, der reelt ikke siger noget om betydning. Hverken nationalt eller internationalt. Derimod kan en samling opstået i Danmark godt have stor international betydning og kan udlånes til andre kulturer, og det kan der komme flere udstillinger, mere forskning og flere projekter ud af. Udveksling og betydning handler om andet end ejerskab.

Dyb undren

Den Gamle By er Danmarks bedst besøgte kulturhistoriske museum og et af Danmarks absolut mest internationalt kendte og anerkendte museer. Museet er et internationalt fyrtårn, en seværdighed i verdensklasse og belønnet med de maksimale tre stjerner i Guide

Michelin. Som en del af den tidligste skandinaviske frilandsmuseumstradition har Den Gamle By præget det internationale museumslandskab og repræsenterer en banebrydende og involverende interesse for almindelige menneskers liv.

I forslaget til en ny tilskudsmodel er Den Gamle By placeret i grundtilskudskategori fire med den korte begrundelse, at "samlingen er indsamlet nationalt". Mellem kategori fire og fem er der en forskel på hele 12,5 mio. kr. i statsligt grundtilskud. Indplaceringen vækker dyb undren og giver anledning til at efterspørge større transparens om kriterierne.

Museumsrådet har ret til at ændre kategoriseringen af museerne, og opgaven bør tages meget seriøst. Af lovforslagets § 13 a, stk. 11, fremgår, at kulturministeren kan fastsætte nærmere regler om kriterier for indplaceringen. Det kan formentlig fremme et mere objektivt og mindre skønsmæssigt grundlag og med tiden afklare, hvad nationalt ansvar og international betydning indebærer.

Hvad museer er, kan og skal

I de seneste mange års heftige diskussioner om museernes lovmæssige grundlag har det altid stået klart for mig, at ethvert nyt princip for fordeling af tilskud skal afspejle en grundlæggende forståelse af, hvad et museum er, kan og skal – og at et princip samtidig giver retningen for, hvad et museum er, kan og skal. De variable parametre for tilskud – besøgstal, økonomi, forskning og evne til at tiltrække børn og unge – giver god mening og rummer et incitament for museerne til at bidrage aktivt til samfundet. Og i Den Gamle By deler vi opfattelsen af, at et museums eksistensberettigelse er samlingen, der er kernen i tilbuddet til det omgivende samfund. Men vægtningen (64 %) og vurderingen af samlingernes betydning fremstår uklar, uigennemtænkt og tilbageskuende.

Fremtiden på museumsfronten handler om mere end fordeling af tilskud. Den handler om forståelsen af, hvad museer er, kan og skal.

I Den Gamle By håber vi, at museumsreformen bliver startskud til øget politisk opmærksomhed om museernes vilkår. Vi håber også, at der kan arbejdes videre med elementer i reformen, og at dynamikken i loven også vil afspejle sig i, hvordan man vurderer museernes samlinger. Det er væsentligt, at der bliver mulighed for at ændre kategoriseringerne. At Den Gamle By er et fyrtårn, et museum af international betydning, kan der nemlig ikke herske tvivl om.

Der steges vildsvinepølser til festivalen Historien Lever, som løb af stablen den 5.-6. oktober 2024. Opskriften er udviklet af Den Gamle Bys kokke, som blandt andet har ladet sig inspirere af de mange historiske urter i Den Gamle Bys køkkenhaver.

Årets gang og planer for fremtiden

Julie Rokkjær Birch

Over 550.000 gæster besøgte Den Gamle By i 2023, hvor museet med den nye hovedindgang gør, at tidsrejsen starter i nutiden, og at museet åbner sig mod centrum af Aarhus. Det er det næstbedste besøgstal nogensinde, og museet er på fjerdepladsen over de mest besøgte danske museer – og det bedst besøgte kulturhistoriske museum i Danmark. Udviklingen på museet i de senere år har udmøntet sig i flotte besøgstal, øget relevans og en formidabel evne til at tiltrække det helt brede publikum – og ikke mindst fremtidens publikum: børn og unge.

I uge 37 var der filmoptagelser med skuespilere, der skal formidle den kommende udstilling på Møntmestergårdens loft. I pauserne mellem optagelserne var der tid til Instagram.

Grundlæggende går det rigtig godt i Den Gamle By, og publikumstallet forventes også i 2024 at ligge et godt stykke over en halv million. Selv om museet står stærkt og har nye potentialer, oplever vi et markant pres på driften efter år med mange nye bygninger. Den Gamle By har stadig et betydeligt efterslæb af vedligehold efter coronapandemien, og museet skal omstille sig fra en drift med mange store byggeprojekter – og høj projektf finansiering – til en anderledes fremtid uden at gå på kompromis med museets faglige forpligtelser.

Det kræver en markant omstilling af museets forretningsmodel de kommende år.

Organisatorisk tilpasning

Allerede i år har Den Gamle bys økonomi været præget af dels færre projektindtægter, dels store overenskomstmæssige lønstigninger, der kom pr. 1. april 2024. En udvikling, der slår endnu tydeligere igennem i budgettet for 2025. Den nuværende organisation er i en vis udstrækning baseret på, at vi i de seneste mange år har udvidet Den Gamle By gennem flere store byggeprojekter og også haft store projektindtægter, der har dækket mange af lønomkostningerne. Pladsen er brugt, så vi kan og skal ikke længere udvide i samme omfang. En stor tilpasning har derfor været uundgåelig for at sikre, at organisationen i Den Gamle By i højere grad passer til museets fremtidige opgaver og økonomi. Det betød, at vi den 9. oktober måtte sige farvel til i alt 20 fastansatte medarbejdere – knap 10 % af samtlige fastansatte.

Det var en tung, men nødvendig beslutning – en rettidig omhu i forhold til fortsat at sikre økonomisk bæredygtighed, udvikling og vækst i Den Gamle By. Situationen peger på, at Den Gamle By skal fokusere på at udvikle nye typer projekter, baseret på indhold og

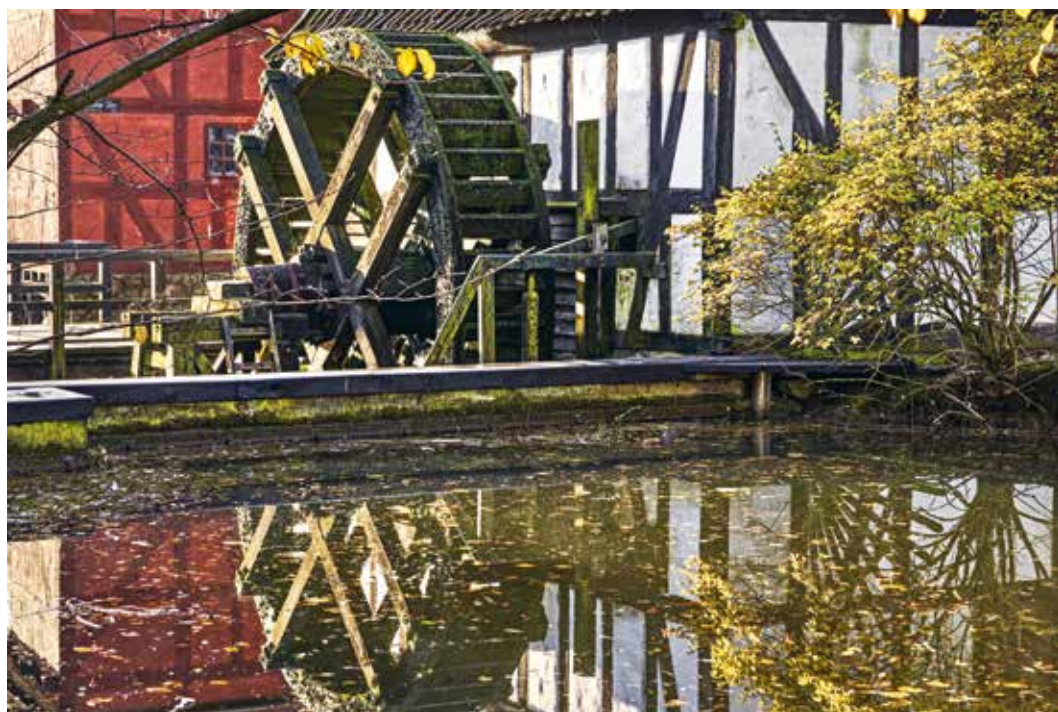

formidling af eksisterende og nye publikumstilbud, nye forretningsmodeller og strategiske samarbejder.

Museumsreformen kom i hus – men på usikker grund

I årevis har der været gang i diskussionen om en ny museumsreform, der skulle sikre "et nyt og mere gennemsigtigt tilskudssystem til beregning af museernes driftstilskud". 2024 markerede kulminationen, da kulturminister Jakob Engel-Schmidt mandag den 27. februar satte reformen i gang med et stormøde for museumsdirektører for de statsanerkendte museer. Den 28. juni 2024 landede lovforslaget, der forventes at træde i kraft i januar 2025.

Samlet set sikrer reformen et mere stabilt økonomisk grundlag for mange museer, hvilket også er til gavn for det samlede danske museumslandskab. Den Gamle By vil derfor gerne anerkende den vilje til at prioritere kulturen, som kulturministeren og partierne bag aftalen om museumsreformen her har bevist. Dog er der mangel på transparens i grundlaget for indplaceringen af de enkelte museer,

herunder Den Gamle By. Og ikke mindst er der grund til at udtrykke forundring over, at Den Gamle By ikke er kommet i højeste tilskudskategori. Vurderingen af museernes betydning – som er grundlaget for tilskudsfordelingen – fremstår som helhed uklar. Det er ærgerligt, for reformen får stor betydning for museernes fremtid. Læs de uddybende refleksioner i årbogsartiklen ”Museumsreformen rydder op, men gentager historien”.

Desuden kan Den Gamle By se frem til en mulig nedgang i stats-tilskud i 2025, da der er usikkerhed om indfasningen af museumsreformen. I stemmeaftalen om en museumsreform af 16. maj 2024 er det estimeret, at Den Gamle By vil modtage 23,7 mio. i samlet beregnet tilskud, når reformen er fuldt indfaset i 2028. Det er 0,9 mio. mere end det statslige tilskud, som Den Gamle By modtog i 2024. Det er naturligvis glædeligt. Dog opstår der et midlertidigt problem, fordi Den Gamle By med udgangen af 2024 står til at miste 5 mio. i driftsmidler, der historisk er blevet forlænget hver fjerde år i forbindelse med finanslovsforhandlingerne. Sker det ikke i år, vil Den Gamle By lide et betydeligt økonomisk tab indtil museumsreformens indfasning i 2028. I skrivende stund ved Kulturministeriet endnu ikke, hvor mange penge Den Gamle By vil miste i 2025, da der er usikkerhed om implementeringsgraden af museumsreformen. Men uagtet at dele af museumsreformen implementeres i 2025, vil det ikke kunne lukke det meget store hul i kassen, når den årlige bevilling på 5 mio. udløber. Det er en meget stor nedgang, og vi forventer, at der kan findes en politisk løsning.

Farvel til Thomas

Efter godt og vel 28 år i spidsen for sit drømmemuseum udgav Thomas Bloch Ravn i begyndelsen af året erindringsbogen ”Drømmen om Den Gamle By. Erindringer og eftertanker fra en menneskealder som museumsdirektør”. Bogen på 462 sider koster 299 kr. og kan købes i Den Gamle By.

Tirsdag 19. marts sagde Den Gamle By tak til Thomas Bloch Ravn for de mange år, han havde stået i spidsen for museet. Det blev markeret med en afskedsreception med deltagelse af mange af Thomas’ kolleger og venner fra ind- og udland. Om aftenen deltog en lidt mindre kreds i en afskedsmiddag. Begge arrangementer blev holdt i Møntmestergården, der er opført i Thomas’ tid som direktør.

I sit virke i Den Gamle By har Thomas Bloch Ravn altid haft fo-

kus på fremtiden, og han har længe ønsket at få tid til at identificere fremtidsspor, der viser, hvor frilandsmuseerne er på vej hen. Det bliver der nu mulighed for, idet Thomas indtil udgangen af 2025 vil arbejde kvarttid på løsning af opgaven. Her vil han besøge museer og interviewe museumsledere og fremtidsforskere for at pejle mulige fremtider for frilandsmuseerne. Det er planen, at projektet skal munde ud i et manuskript, der forventes udgivet på både dansk og engelsk.

Goddag til Julie

Julie Rokkjær Birch blev i november 2023 udpeget som afløser for Thomas Bloch Ravn. Julie Rokkjær Birch tiltrådte den 1. april 2024. 32 havde søgt den opslåede stilling, og udvælgelsen skete efter en meget grundig proces. Blandt de indkomne ansøgninger blev seks kandidater udvalgt til første samtale, og heraf gik tre videre til en anden samtale, som endte med, at et enigt ansættelsesudvalg pegede på Julie Rokkjær Birch.

Julie Rokkjær Birch er 41 år, uddannet i Nordisk Sprog og Litteratur og Kunsthistorie ved Aarhus Universitet og kom fra en stilling som direktør for Museum Jorn i Silkeborg. Fra 2014 til 2023 var hun museumsinspektør og siden direktør for Kvindemuseet, som i hendes tid ændrede navn til KØN. Før den tid var hun inspektør ved Skovgaard Museet i Viborg og Skagens Kunstmuseum. Derudover har hun sæde i flere bestyrelser.

Bestyrelsesformand Peter Kjær udtalte i forbindelse med offentliggørelsen: "Ansættelsesudvalget har fundet, at Julie Rokkjær Birch er den kandidat, der bedst lever op til udfordringerne med at bruge museets stærke udgangspunkt til at skabe fortsat fremgang. Hun præsenterede under samtalerne stor forståelse for museets dna og en stor veneration for alt det, som Den Gamle By står for. Derudover havde hun nogle spændende visioner, og hun udviste stor respekt for det at lede en så stor og forskelligartet organisation som Den Gamle By".

Julie Rokkjær Birch er museets sjette direktør siden grundlæggelsen af Den Gamle By i 1914. Læs Thomas Bloch Ravns årsbogsartikel om de tidligere direktører.

En ualmindelig generøs gave

At Den Gamle By betyder meget for mange, kom i den grad for en dag, da museet i år modtog en stor privat donation. Der er tale om en arv tæt på 100 mio. kr. fra boet efter Grethe Heldager Kruse og Leo Andersen Kruse. Bobestyreren har accepteret, at Den Gamle By opfylder betingelserne for arven, som er øremærket til "nedtagning, flytning og/eller genopførelse af en større eller flere mindre bygninger og gerne i én samlet bebyggelse i Den Gamle By". Den Gamle By er dybt taknemmelig for den generøse gave og vil arbejde ihærdigt på at imødekomme deres ønske.

Efter at have afsluttet en omfattende udbygning med moderne bykvarterer, der viser udviklingen i det seneste halve århundrede, vil Den Gamle By med arven kunne sætte en slutsten i 1927-kvarteret med fokus på mellemkrigstidens Danmark. Sammen med eksterne rådgivere og egne dygtige fagfolk er museet gået i gang med detaludviklingen. Der er tale om opførelse af to bygninger med butikker og boliger, som indrettes i kvarteret, der i forvejen også huser boghandel, isenkræmmer, sæbehus, telefoncentral, posthus, museum og automobilhandel.

I Den Gamle By kan man holde sit private arrangement i autentiske og historiske rammer og kombinere festen med en rundvisning og historisk mad. Hvert år huser museet bryllupper, konfirmationer og fødselsdage, som kan skræddersys efter behov. Rammerne gør sig også godt til en polterabend.

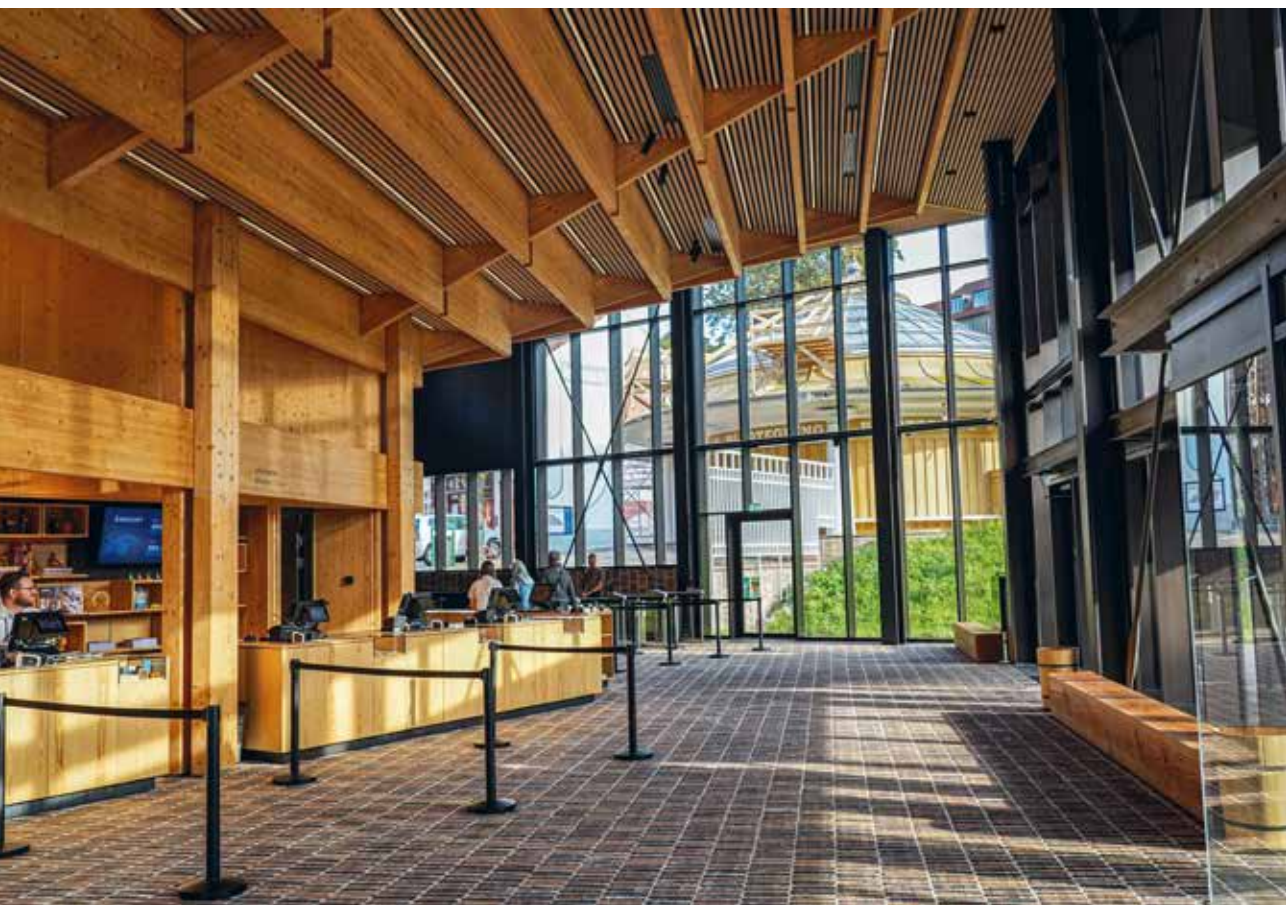

I forbindelse med realiseringen af arven er det også ambitionen at formidle om selve byggeprocessen undervejs og være inspiration for bæredygtigt byggeri gennem arbejdet med genbrugsmaterialer. Projektet er en løftestang for nye formidlingstiltag og nye måder at bruge Den Gamle By på i fremtiden. Eksempelvis er overnatning i Den Gamle By på tegnebrættet med et pensionat fra mellemkrigstidens Danmark i den nye bebyggelse.

Hæder til Den Gamle By

I november 2023 blev aarhusianernes helt egen arkitekturpris uddelt. Over 1.700 aarhusianere satte kryds ved deres favorit, og med flest stemmer – 659 – løb den nye hovedindgang til Den Gamle By med prisen. Stadsarkitekt i Aarhus Kommune Anne Mette Boye satte ord på, hvorfor så mange aarhusianere har peget på Den Gamle Bys nye hovedindgang som vinder af den første Aarhusianernes Arkitekturpris: ”Den skaber en flot invitation til at træde ind i Den Gamle By. Bygningens åbne facade står særligt smukt om aftenen som en varm lanterne, og når man træder ind i foyeren, løfter den

Den nye bygning med hovedindgangen åbnede i foråret 2023 og vandt i november 2023 Aarhusianernes Arkitekturpris.

imponerende trækonstruktion sig op over én. Den skaber en varm atmosfære og viser et flot samspil mellem arkitektens idé med bygningen og godt tømrer- og konstruktionsarbejde. Bygningens bund, gulv og belægning i tegl skaber kobling mellem ude og inde, og samlet står en ny bygning, der både fortæller om det håndværksmæssige arbejde med flot detaljering samt brug af materialer, der patinerer smukt”.

I april 2024 kårede en sammenslutning af landets 20 største og bedste turistattraktioner i Danmark Den Gamle By til årets topattraktion 2024. Det er branchens egne kolleger, som blandt andre tæller Tivoli Friheden, København Zoo, Fårup og Djurs Sommerland, ARoS og Universe, der pegede på Den Gamle By.

Åbningen af ny hovedindgang, en 2014-gade, færdiggørelsen af 1974-kvarteret og meget flotte gæsteevalueringer på både service og mad afgjorde konkurrencen. Det er kun anden gang, at prisen er uddelt, og den er et stort skulderklap til Den Gamle Bys mange funktioner og ansatte.

Istandsættelser og vedligeholdelse

Der er i løbet af året udført vedligehold og restaureringsarbejde. Det betyder desværre ikke, at arbejdet er på niveau med det efterslæb, der generelt er på at vedligeholde Den Gamle Bys bygninger. Men alle indsatser tæller. Her nævnes nogle af de væsentligste.

Reberbanen er nu genopbygget og færdig i det ydre. Det har taget flere år, fordi byggepladsen samtidig har været besøgssted for gæsterne, og vi derfor bevidst har ladet arbejdet trække ud. Her har man løbende kunne følge processer med tilhugning af tømmer, rejsning af bindingsværk, taglægning og udmuring.

Der har også været stor aktivitet på Møntmestergården, hvor tagarbejdet nu er afsluttet. Desuden er der blevet malet vinduer og kalket facader mod syd og øst. Hele bagsiden af taget er omlagt med genbrugstegl. Det lykkedes at hente brugte tagsten fra Gl. Estrup, som netop har fået skiftet taget på herregården. Her kunne man ikke overskue at genbruge de gamle tegl, men heldigvis er Den Gamle Bys håndværkere rutinerede i at udvælge de tagsten, som trods deres anseelige alder er lige så gode – eller bedre – end de nye. Og med større uregelmæssigheder og patina giver det et langt smukkere tag. Taget er nu tæt, og vi er klar til at indrette den nye udstilling om husets historie og det omfattende restaureringsarbejde, da huset blev overflyttet og genrejst i Den Gamle By. Udstillingen forventes at åbne medio 2025.

Aarhus Møllens hovedbygning har også været under istandsættelse de sidste par år. Taget er omlagt, og de originale vinduer fra 1700-tallet har i år fået en større overhaling. Inde i huset er håndværkerne i fuld gang med at isolere og indrette loftet, så det fremover kan bruges til bibliotek og kontorer.

I 2024 er der også gennemført bygningsyn. Den Gamle Bys bygningschef og håndværksformænd laver ca. hvert fjerde år et grundigt syn, hvor alle rum og bygningsdele tilstands vurderes. Oplysningerne samles i en rapport, som hjælper ledelse og bygningsfolk med at prioritere det arbejde, som er nødvendigt for at sikre bygningerne for fremtiden. Samtidig samles alle de oplysninger om restaureringsarbejde, metoder og materialer, som kan have interesse for eftertiden og for håndværkspraksis generelt.

Bæredygtigt museum

I december 2023 modtog Den Gamle By og Industrimuseet i Horsens en bevilling fra Slots- og Kulturstyrelsen på 1,5 mio. kr. til at gennemføre projektet ”Bæredygtige Museer”. Tiltagene i det etårige projekt er dels at arbejde med en bæredygtig virksomhedsdrift, dels at arbejde med formidlingsformater, som fremmer en bæredygtig tankegang hos gæsterne.

På de interne linjer er der arbejdet med bæredygtighedsstrategier, klimaregnskab og certificering som "Green Attraction", der betyder, at man som attraktion lever op til en lang række miljømæssige og sociale krav. Det er et vigtigt signal både til gæster og virksomheder, der afholder arrangementer i Den Gamle By. Mange stiller krav om certificering. I løbet af året er der lagt vægt på bæredygtig tankegang, når vi formidler "Håndværk i Maj", aktiviteter i "Kreativteltet" og historiefortælling i køkkenhaverne.

I Den Gamle By handler det om mere end vores eget CO2-aftryk. Vi arbejder konkret med formidling af viden, kunnen og livsperspektiv. Sideløbende med de mange formidlingstiltag er der foretaget publikumsundersøgelser, som forsøger at måle refleksion og langtidsvirkning hos gæsterne. De foreløbige resultater viser, at vi som museum kan bidrage positivt til, at gæsterne reflekterer over bæredygtighed. Men de viser også, at helhedsoplevelsen af museet betyder mere end det enkelte indslag. Det giver anledning til, at Den Gamle By med stor fordel kan tænke bæredygtighed ind i den overordnede strategi og fortsat udvikle museet til et mangfoldigt sted, som giver sanselige oplevelser.

En af sommerens populære aktiviteter var gør-det-selv i Kreativteltet på Festpladsen. Her kunne man gå på opdagelse i 1970'erne og være kreativ med genbrugte og billige materialer.

Nyt magasin med nyt fokus

Den Gamle By har i mange år arbejdet på at skabe et nyt fællesmagasin for en kreds af kulturinstitutioner i Aarhus. Drømmen er at få et stort fælles bygningsværk, der kan rumme samlinger, arkivalier og alle de arbejdsfunktioner, som knytter sig til denne del af museumsarbejdet. Det er endnu ikke lykkedes at finde finansiering til at realisere det meget store projekt, men der arbejdes stadig på mulighederne.

Den seneste udvikling er en radikalt anderledes måde at bygge på. I flere årtier har beton været løsningen på at bygge magasiner. Det er både robust, tæt og tungt byggeri, som er godt, når man skal have høj sikkerhed og et indeklima, der kan styres med brug af meget lidt energi. Men beton er også blandt de mest klimabelastende materialer. Derfor har Den Gamle By sammen med Ingeniørfirmaet Viggo Madsen udviklet et byggekoncept, som anvender lerblokke og trækonstruktioner i stedet for beton. Det kan nedsætte bygningernes klimaaftryk med halvdelen eller mere. På den baggrund er der skabt nyt håb for, at fonde og andre finansieringskilder finder projektet interessant, og der arbejdes i det kommende år på at konkretisere og finansiere projektet.

Levende museum hele vejen rundt

Flere initiativer er blevet sat i gang efter opførelsen af Den Gamle Bys nye hovedindgang, hvor gæsterne jo nu begynder i nutiden og

Postbuddet agerer velkomst-vært, når man træder ind i Den Gamle By. Her kan man få sig en sludder om dengang, da breve blev leveret hurtigere end med nutidens postvæsen – og få hjælp til at finde rundt i Den Gamle By.

tager på rejse tilbage i tiden. Mange gæster kender ikke Den Gamle By indgående, og derfor arbejder vi fortsat på at optimere måder at finde rundt på og formidle historie og kultur på anderledes måder.

De seneste to år er der etableret en ny juleoplevelse ved Festpladsen i Den Gamle By. Æbleskiveboden lå tidligere på Torvet, men er nu opstillet foran Stampemøllen og har uden tvivl aflastet Torvet og de mange kødannelser på en travl juledag. Teltet giver ly for vejr og vind og mulighed for at sætte sig, når gløgg og æbleskiver skal nydes. På den anden side af teltet kan man gå på opdagelse i Koglekjøbing. Det er et magisk sted for julestemning, hvor børnefamilier kan lege, hygge og træde ind i julens forunderlige verden. Her mødes fantasi og virkelighed, og det er hjemsted for nisser, usynlige rensdyr, et talende hus og kæpdyrene. Gæsterne kan møde nisserne Birk og Snip, der meget gerne fortæller om Koglekjøbings rensdyr, som kun folk, der tror på nisser, kan se. Eller Jytte Lytte, som hellere snakker end lytter.

I marts 2023 begyndte Den Gamle By udviklingen af den lille plads ved vores gamle vejer- og toldbod fra Aarhus for at etablere et toldbods- og havnemiljø fra sidste halvdel af det 19. århundrede.

På Festpladsen kan man stille den lille sult. Isboden byder i sommerhalvåret på en vaffel med to kugler is, guf, jordbærsyltetøj og en flødebolle. I vinterhalvåret serverer Festpladsens boder flydende æbleskiver. På udvalgte dage tændes den store kulgrill, og besøgende kan købe en grillet vildsvinepølse med hjemmebakket brød fra bageren.

Bådsmanden sikrer, at gæster på trækfærgen kommer helskindede over vandet. Toldboden lå oprindelig ud for Åboulevar-den nr. 24, hvor byens havn lå. Bygningen fra omkring 1750 blev indrettet til toldbod i 1760'erne og lå ud til åbredden og hvilede delvis på pæle i vandet. I 1938 flyttede den gamle toldbod til Den Gamle By.

Pladsen fyldes med bemandede og ubemandede aktiviteter for familier med små børn og fungerer som blikfang, når gæsterne træder ind ad den nye hovedindgang. Livet på pladsen skal både tiltrække gæster og vise vej videre op langs åen. På pladsen huserer i højsæsonen en siouer, som var tidens navn på en ufaglært havnearbejder. Børnene skal hjælpe ham med at transportere skibsgods på sækkevogne fra havnen til købmandsgården, så købmanden kan få sine varer. Sækkevognene er lavet som kopier af historiske sækkevogne – blot i miniatureudgaver.

Historien Lever

For tredje år i træk inviterede Den Gamle By indenfor til den historiske bogfestival Historien Lever i samarbejde med Gads Forlag, Historiske Dage og Folkeuniversitetet i Aarhus. Gæsterne kunne komme helt tæt på nogle af de forfattere, som er med til at holde historien i live, og i år udvidede vi konceptet gennem nye samarbejder med bl.a. Teater Katapult, som arrangerede storyslam, og med

Skrivekunstskolen, hvis elever læste op af deres produktioner skabt med inspiration fra Den Gamle Bys stemninger.

Historien blev i den grad vakt til live, da et rekordstort antal gæster den 5. og 6. oktober lyttede til forfatteren Svend Aage Madsen, forfatter og arkæolog Jeanette Varberg, forfatter Sara Alfort og mange andre. Alt sammen i en skøn blanding med gæster, de etablerede forfattere og forlag. Dagene begyndte med formiddagsjazz fra en af de tre scener, og gademusikanter spillede og rykkede af og til ind i dagligstuen fra 1974 for at vække erindringer om livet i 1970'erne.

Som en hyldest til historieformidling til det brede publikum uddeltes Erik Kjersgaard Prisen, som er opkaldt efter historikeren Erik Kjersgaard (1931-1995), der i en menneskealder formåede at sætte historien i spil og gøre den levende. Erik Kjersgaard havde sit virke ved Nationalmuseet og Danmarks Radio, og så var han direktør i Den Gamle By 1982-1995. Bag prisen står Den Gamle By og en pris-komité, som består af forlagsredaktør ved Gads Forlag Peter Bejder, forfatter, tv-vært og foredragsholder Clement Kjersgaard (der også

Erik Kjersgaard Prisen blev uddelt til Historien Lever. De nominerede var – ud over vinderen Jeanette Varberg – Sara Alfort og Dorte Chakravarty for indlevende formidling af både store historier og nære personportrætter. På fotoet interviewer Julie Rokkjær Birch forfatter Sara Alfort i Helsingør Theater.

De historiske bøger er en vigtig del af formidlingen i Den Gamle By, men pladsen er blevet trang i museumsbutikken i både Algade og hos boghandler Chr. Andersen i 1927-kvarteret. I hovedindgangen er der nu en boghandel med et stort sortiment af faglitteratur.

er søn af Erik Kjersgaard) og museumsdirektør i Den Gamle By, Julie Rokkjær Birch. Vinderen i 2024 blev Jeanette Varberg, som i en årrække har udgivet anerkendte værker om centrale danmarks- og verdenshistoriske emner – altid på et fagligt solidt grundlag og med stor vægt på formidlingen til det bredest mulige publikum. Og altid med en ambition om at skrive historie til tiden ved at tage fat i fortidige erfaringer, som har betydning for os mennesker lige nu. Med æren fulgte 25.000 kr.

Den Gamle By vil videreudvikle festivalkonceptet, så endnu flere aktører og gæster får historien til at leve i 2025.

Ny butik i hovedindgangen

Den nye butik ved siden af billetsalget i den nye hovedindgang er både en appetitvækker og en god mulighed for, at gæsterne kan købe 'et lille stykke' af Den Gamle By med hjem efter et besøg. I butikken sælger vi et bredt udvalg af egenproducerede souvenirs, historisk legetøj og lidt sødt til køreturen hjem. Et stort ønske ved

etableringen af butikken har været at give mere salgsplads og mulighed for at præsentere de mange genoptryk af historiske plakater og postkort fra Dansk Plakatumuseum bedre. 50 genoptryk fra museets store samling er på fornemmeste vis præsenteret som en integreret løsning i bygningen.

Ud over plakater er der mere plads til historisk faglitteratur, herunder Den Gamle Bys mange egne udgivelser. De historiske bøger har altid være en vigtig del af formidlingen, men pladsen har været trang i museumsbutikken i både Algade og hos boghandler Chr. Andersen i 1927-kvarteret. I den nye butik har museets efterhånden store sortiment af faglitteratur nu fået sin egen afdeling, og en udannet boghandler varetager området.

I den nye butik i hovedindgangen er der en særlig afdeling for historiske bøger såvel som genoptrykte plakater og postkort fra Dansk Plakatumuseums samling.

Den Gamle By er et relevant samlingspunkt

Den Gamle By har året rundt mange grupper på besøg. Museets tilbud, særlige rammer og mangeartede fortællinger er relevante for private selskaber, skoleelever, virksomheder og demensramte – for blot at nævne nogle. Der er stort potentiale for at videreudvikle Den

Den Gamle Bys erindringsformidling bruger en 3-værelses lejlighed, der er indrettet som en helstøbt tidslomme fra 1950'erne. Her må man røre, smage og være med til at ordne praktiske opgaver. Men Den Gamle Bys erindringsformidling rykker også gerne ud – som her i anledning af Den Internationale Alzheimerdag.

Gamle By som en platform, der hele året er i aktivt samspil med sin omverden – både inden for og uden for museets rammer.

For eksempel dannede Restaurant Gæstgivergården rammen om en festmiddag for medicinske forskere, der deltog i en konference på Aarhus Universitet. Før middagen var gæsterne på en tidsrejse, hvor sundhedstemaer blev sat i historisk kontekst ved forskellige poster. Ved brønden på Torvet mødte gæsterne en tjenestepige, der kunne fortælle, at både børn og voksne drak 3-4 liter øl dagligt. Bakterier kendte man ikke, men man vidste, at man blev syg af at drikke vand fra brønden. Gæsterne blev klogere på dansk kultur og historie og kunne sætte det i relation til, at selv i dag har ca. 2,2 mia. mennesker ikke adgang til rent drikkevand.

På den internationale Alzheimerdag 21. september havde Erin-dringsformidlingen en stand i Botanisk Have. I samarbejde med Aarhus Kommune, Alzheimerforeningen Østjylland, Folkekirken, Ældre-rådet og Ældre Sagen ønsker Den Gamle By at udbrede kendskabet til demens og bidrage til, at Aarhus kan blive en foregangsby, når det handler om at skabe det bedst mulige liv for demente og for deres familier og pårørende.

I samarbejde med bl.a. Skoletjenesten fra Nationalmuseet er den Gamle By gået aktivt ind i to nye undervisningsforløb til ungdoms-uddannelserne. I rollespil bruger unge deres tilegnede viden til at sætte sig i andre steder og perspektivere til egen tid. De nye dilemma-baserede forløb bygger på personbårne fortællinger, kræver aktiv deltagelse og trækker perspektiver til vores egen tid. Forløbet "Frisind og forandring" tager udgangspunkt i 1970'erne, hvis samfunds- og kulturmæssige forandringer stadig har betydning. Med forløbet "Demokrati – hvad skal vi bruge det til?" kommer man helt tæt på livet i 1800-tallets Danmark og demokratiets begyndelse.

På årsdagen for den store eksplosionsulykke, der ramte Aarhus Havn i 1944 og krævede mange menneskeliv, trak leder af Besættelsesmuseet Søren Tange Rasmussen fulde huse i Helsingør Theater. Ikke bare en, men to aftener. Den Gamle By er glad for den store lokale interesse og vil følge op på succesen ved at invitere til flere aktiviteter, hvor aarhusianere kan samles i vintermørket om den fælles fortid.

International udveksling

I 2024 blev tredje runde af et udvekslingsprojekt sammen med britiske kolleger i Beamish og Black Country Living Museum og de sven-

ske museer Skansen og Jamtli sat i gang. Modellen er, at udvalgte medarbejdere i løbet af halvandet år lærer hinanden og hinandens museer bedre at kende. Museernes direktører er med til det første møde og diskuterer ledelsesprincipper og -udfordringer. I maj besøgte Malene Vestergaard Redder og kommunikationschef Lars Vesterlykkegaard sammen med museumsdirektør Julie Rokkjær Birch Black Country Museum i Storbritannien. Den Gamle By får besøg af partnermuseerne i december.

Den 19.-23. august deltog flere medarbejdere fra Den Gamle By i en stor konference i Ungarn arrangeret af Association of European Open-air Museums (AEOM). Temaet var "Representations of and reflections on traumas in open air museums". Keynote speaker Anastasiia Cherednychenko, forperson for ICOM Ukraine, gjorde et stærkt indtryk med sit oplæg "Museums in wartime" om den aktuelle situation i Ukraine. Det var tankevækkende at se og høre om den russiske stats ødelæggelser af museer og kulturmonumenter i Ukraine. Kultur og museer betyder noget. Både under og efter en krig.

Den Gamle By var på programmet med hele tre oplæg. Det gav gode diskussioner og ros for vores mod til at vise et nuanceret billede af dansk historie, og ligeledes var der stor interesse for tiltaget med at uddanne sosu-assistenten i Erindringslejligheden. I sin keynote speech opfordrede Jette Sandahl alvorsfuldt til at tage ansvar og køre hårdt på med klimadagsordenen. Hendes påstand er, at gæsterne hungre efter at besøge museer, hvor man kan lære klimavenlige færdigheder. En arbejdsgruppe i AEOM fik forfattet en fælles målsætning for, hvordan vi bedst kan bidrage til at reducere klimaftryk og skabe refleksion og handling hos vores gæster, men også håndtere de allerede eksisterende klimaforandringer. Alle tilstedeværende medlemmer af AEOM forpligtede sig på målsætningen.

Den Gamle By bliver aldrig færdig

"Hvornår er I færdige, spurgte damen bekymret". Sådan beretter tidligere museumsdirektør Erik Kjersgaard i festskriftet for Den Gamle Bys 75-års jubilæum 1984. Han konstaterede, at 'damen' som så mange andre opfattede Den Gamle By som noget givet, noget overleveret og noget uforanderligt. Ændringer, skriver Kjersgaard, må nødvendigvis ligge i tilføjelser. Og der er i den grad føjet til Peter Holms værk siden museets begyndelse i 1914. Med de nye kvarterer og den nye hovedindgang er der sat et byggemæssigt punk-

I 2022 åbnede den 46 meter lange gågade i Den Gamle Bys populære 1974-bykvarter. Den Gamle By har især hentet inspiration fra landets første permanente gågade, som åbnede i 1963 i Houmeden i Randers.

tum, og i dag spørges der: "Nu er Den Gamle By jo bygget færdig – så hvad så nu?"

Til det er der at svare, at den Gamle By såmænd aldrig bliver færdig, men at tilføjelserne nu skal ske i meget andet end mursten. Og at det givne kan og skal forandre sig gennem nye perspektiver. I sensommeren satte museumsdirektør Julie Rokkjær Birch gang i en strategiproces, der vil involvere samtlige medarbejdere, museets bestyrelse og en række interessenter. Den Gamle By skal se fremad og tilpasse organisationen til sine omkostninger og indtægter – og en ny og spændende virkelighed, hvor udviklingsopgaven er en anden, og hvor samfundet konstant flytter sig. Den Gamle By skal følge med. Museet skal grundlæggende omstille sig fra at være en stor projektorganisation baseret på byggeri til en projektorganisation, der baserer sig på indhold, fortællinger og aktiviteter. I sin indledende artikel til årbogen peger Julie Rokkjær Birch som et startskud på overordnede strategiske pejlemærker, der med rod i historien peger mod fremtiden.

Den Gamle By skal aktivere de eksisterende rammer på nye måder og holde sig dynamisk og i samspil med sin omverden. På den måde skal Den Gamle By fremover sikre sin relevans, magi og faglige troværdighed, skabe økonomisk konsolidering og blive ved med at betyde en hel masse. Og for endnu flere.

Vi er i gang.

Den Gamle Bys Center for Håndværk

Niels Meyer og Johannes Bengtson Copmann

Efter mange års intensivt byggearbejde er der nye muligheder for at bruge de mange håndværkskompetencer, som er samlet i Den Gamle By. Bygningschef Niels Meyer og leder af Specialhåndværk Johannes Bengtson Copmann beskriver ambitionerne for at udvikle håndværk og bygningsbevaring til glæde for mange andre end Den Gamle By. Målet er at understøtte og bevare den immaterielle kulturarv og sikre, at færdigheder bliver givet videre til den næste generation.

Året er 2034, og Den Gamle By summer af liv. På gaden står en tømrer og hugger tømmer sammen med en af Den Gamle Bys lærlinge og to svende fra et privat firma på efteruddannelse. Gæster kigger nysgerrigt på, og enkelte stiller spørgsmål, som tømreren svarer på, mens han svinger øksen, så spånerne flyver. Bag dem kommer en flok gående – højlydt snakkende. Navneskilte på brystlommerne viser, at de deltager i et seminar om restaurering og byggematerialer.

I haverne bag om byen har gartnerne samtidig en rundvisning, hvor de fortæller om den levende kulturarv. Om hvordan man koordinerer indsatsen for at bevare og udbrede kendskabet til historiske grøntsager, stauder og potteplanter.

Ved Købmandsgården knejser et træstillads, og her arbejder Den Gamle Bys håndværkere med både historiske og moderne teknikker. Man restaurerer huset, men samtidig gøres loftstrummene brugbare for moderne drift.

Et udpluk af de aktive håndværkere, man kan møde i Den Gamle By: gartner, murer, skiltemaler, skrædder, tømrer, blikkenslager, smed og maler.

100 km længere sydpå i Danmark er to håndværksformænd ved at besigtige en herregård, der skal istandsættes. De fungerer som rådgivere for bygherren og giver også tilbud på mere komplicerede dele af opgaven.

Det er selvfølgelig et tænkt eksempel, men sådan ser Den Gamle By sig selv i en ikke alt for fjern fremtid.

Glemte teknikker lever videre i Den Gamle By

Det er 110 år siden, Peter Holm åbnede de første huse i Den Gamle By og lagde grunden til Europas førende frilandsmuseum for købstadskultur. Som pioner måtte han selv finde metoderne til at flytte de gamle huse, så de kunne genopstå så autentiske som muligt. Heldigvis var der masser af dygtige håndværkere, som stadig kunne arbejde med bindingsværk og andre traditionelle teknikker. Peter Holm og arkitekterne fik som regel kort tid til at redde de huse, der ellers blev revet ned. Den operative metode var at overlade de fleste opgaver til dygtige håndværksmestre. Når man brugte de samme sjak til både at pille husene ned og sætte dem op igen, blev resultatet godt. På den måde blev det muligt at flytte dødsdømte, historiske bygninger og skabe store dele af Den Gamle By. Ulempen var, at

Peter Holm nåede at flytte og genopføre mange af Den Gamle Bys huse i de tidlige år. Det var kun muligt, fordi håndværkerne stadig kunne de gamle teknikker. Her arbejder et sjak på at flytte Borgmestergården.

en masse viden blev hos håndværkerne og ikke kom videre. Meget endte som tavs viden.

I mellemtiden er vi endt i en helt anden situation. I dag har vi bedre undersøgelsesmetoder til historiske bygninger og er blevet gode til at dokumentere. Til gengæld har håndværksbranchen bevæget sig et andet sted hen. Man har for længst forladt de discipliner og teknikker, man brugte på Peter Holms tid. Flere gamle håndværk er helt forsvundet, mens andre kæmper for livet. Det er en sjældenhed at finde tømrere, der arbejder med at håndhugge tømmer til bindingsværk og tagværker. Karetmagerfaget er stort set forsvundet i Danmark, og man må til Tyskland eller England, hvis man vil have restaureret en hestevogn.

Undtagelsen findes i Den Gamle By. Tømrerne holder økserne varme og hugger tømmer. Hjulmagerfaget er blevet reaktiveret, og der er ambitioner om at gå hele vejen og få karetmagerfaget med. Til gengæld kommer Den Gamle By ikke til at redde xylografen og possementmageren. Vi bliver nødt til at være målrettede i forhold til at tage hånd om de fag, der har betydning for at opretholde Den Gamle By, og som imødekommer en efterspørgsel udefra.

Den Gamle By har for længst erkendt problemet og opbygget en stab af specialuddannede håndværkere. Når man for eksempel er murer i Den Gamle By, skal man kunne sit fag, men vi forventer også, at man kan håndtere stukarbejde, lerstampning og kan læske kalk.

I øjeblikket har Den Gamle By ca. 30 bygnings- og specialhåndværkere. For at vedligeholde en kompetent stab har museet i over 20 år arbejdet med at efteruddanne unge håndværkssvende i traditionelt håndværk. Med god økonomisk støtte fra Foreningen Plan-Danmark er det lykkedes at efteruddanne unge mennesker i murer-, tømrer-, maler- og smedefaget. Det har været en stor succes og har ført til, at flere truede håndværk og fagdiscipliner lever videre i både Den Gamle By og private håndværksvirksomheder.

Et aktuelt eksempel er hjulmagerfaget. Faget er uddøende i Danmark. En af de sidste udøvende hjulmagere har nu videregivet kompetencen til Den Gamle By. Det betyder, at vi er i stand til at vedligeholde Den Gamle Bys hestevogne og kærre. Det betyder også, at det nu er Den Gamle By, man kontakter, når der skal fremstilles hjul og repareres vogne.

Der mangler fagfolk

Der er opbygget mange nye udstillinger og bygninger i Den Gamle By i de seneste 15-20 år. Projekterne er primært udført af museets egne ansatte fagfolk. Det betyder, at projekterne og staben delvist har været finansieret af projektmidler. Hvis den store viden og kunnen skal opretholdes, kræver det nye indtægter. Det er en af grundene til, at tanken om at etablere en mere udadvendt håndværksvirksomhed er opstået. Både for fortsat at kunne fastholde de håndværk, som er nødvendige for Den Gamle Bys eksistens, og for at kunne yde kvalificeret hjælp til andre og generere en indtægt.

Mange bygningsmuseer og ejere af bevaringsværdige bygninger fortæller, at de har svært ved at finde fagfolk, når bygningerne skal sættes i stand. Udviklingen har efterhånden bragt håndværket så langt væk fra rødderne, at mange private firmaer ikke længere besidder den nødvendige erfaring og viden. Samtidig har museerne svigtet deres ansvar for at bevare levende håndværk. Svigtet er sket ved ikke at prioritere at uddanne den næste generation af håndværkere inden for de traditionelle fag. Ja, det er både dyrt og besværligt, men vil man arbejde med vores håndværks- og bygningskultur, er det en nødvendig investering.

De fleste museer har prioriteret akademisk viden frem for at få plantet vigtige fagkompetencer i nye hænder. Heldigvis står Den Gamle By stærkt. Ikke mindst på grund af tidligere direktør Thomas Bloch Ravns prioritering af at have en bred vifte af dygtige fagfolk i museumsstaben. Men at stå stærkt er ikke det samme som at forblive det. Derfor er det vores ansvar sikre, at vi også har de rigtige håndværkere i mange år fremover.

Den Gamle Bys hjulmager fremstiller nye vognhjul til de gamle kanoner på Kastellet i København. Det er et godt eksempel på, at et håndværk lever videre og kan blive et økonomisk bæredygtigt nichefag.

Nyt håndværkscenter

Den Gamle By er derfor i gang med at etablere Center for Håndværk. Centret vil samle alle kræfter og blive en mere synlig og mere udadvendt virksomhed. Centret vil gerne være det sted, man henvender sig, hvis man vil vide mere om traditionelle håndværk, restaurering og bygningskultur. Centret vil i højere grad end tidligere tilbyde rådgivning og håndværksydelser ud af huset. Og centret skal fortsætte med at gennemføre efteruddannelser af håndværkssvende, som lærer at arbejde seriøst med bevaringsværdige bygninger eller særlige fag.

Vi ønsker også at ramme en bredere del af befolkningen. Det

kunne være ejere af ældre huse, som selv vil prøve kræfter med istandsættelser. Center for Håndværk vil samle og systematisere den viden, der understøtter håndværk og bygningskultur. Planen er at udvikle et undervisningsmateriale, som kan kvalificere uddannelserne og give deltagerne et teoretisk grundlag.

Formålet med Den Gamle Bys Center for Håndværk er i sin enkelhed at udvikle et samlingssted for historiske håndværk, hvor vi lærer, udvikler og formidler mange af de fag, som har været med til at forme samfundet.

Uddannelse, formidling og håndværk

Den Gamle By har delt indsatsen op i tre kategorier, der alle skal arbejde sammen: uddannelse, formidling og håndværk.

- *Uddannelse.* Håndværk kan ikke bevares gennem museums-genstande, fotografier eller folkemindesamlinger. Det skal udføres, og faklen skal gives videre til den næste generation

To tømrersvende under efteruddannelse i Den Gamle By lærer at restaurere renæssancebindingsværk.

gennem oplæring. I Den Gamle By er vi allerede gode til at uddanne lærlinge og efteruddanne håndværkssvende inden for traditionelle håndværk som maler-, tømrer- og murerfaget. Men hvis vi også vil rykke noget på samfundsplan, er vi nødt til at styrke indsatsen og skabe et overskud af kundskaber. Vi skal altså øge mængden af håndværkere, der kan arbejde med traditionelle teknikker. Det skal vi gøre gennem det traditionelle lærlingeprogram, uddannelse af svende inden for nichehåndværk, fokus på håndværkslæring gennem frivillighed og kurser og workshops for private. Gennem efteruddannelser kan vi øge mængden af kompetente fagpersoner og kan i flere tilfælde pege på eksterne firmaer og svende, som kan løse opgaverne – og som vi kan stå inde for.

- *Formidling.* Vi skal blive bedre til at fortælle om håndværk, fagenes historie og ikke mindst mulighederne. Her har Den Gamle By en rolle og et potentiale som få andre. Vi er gode til at vise håndværket frem for vores gæster og når på den måde mange mennesker. Det skal vi fortsætte med, men vi skal også påvirke dem, der arbejder med bygninger i stor skala. Det kan være øget samarbejde med restaureringsarkitekter, uddannelsesinstitutioner og dem, der arbejder med bæredygtigt byggeri. Her er vi især fokuseret på traditionen for at genanvende materialer – noget, man tidligere altid har gjort, men stort set er holdt op med i de sidste 50 år.
- *Håndværket.* Den Gamle By leverer håndværk af høj kvalitet, og det er kun i kraft af det, at tanken om Center for Håndværk er mulig. Restaureringen af bygninger og opdyrkelsen af mere nicheprægede fag er forudsætningen for, at det kan lykkes. Derfor skal vi værne om vores faglighed og udvikle projekter på en sådan måde, at de understøtter det. Vi skal også gå ud over Den Gamle Bys grænser og hjælpe med restaureringsprojekter af høj kvalitet – enten direkte med arbejde eller i en rådgivende rolle.

Ambitionen er at opbygge et center i Den Gamle By. Men det tager tid. Hvis det skal gøre en reel forskel og få rodfæste, kræver det en vedvarende indsats og dedikation. Arbejdet er sat i gang. For håbet er, at Den Gamle By kan skabe en fremtid, hvor teknikker og faglighed fra en 500 år gammel håndværkstradition lever videre i moderne arkitektur, restaurering og museumspraksis.

Den Gamle Bys arbejde med kulturarv

Anneken Appel Laursen og Mette Ernst Andersen

Museumsloven er rammen for Den Gamle Bys arbejde som museum. En mindre synlig del sker i samarbejde med de kommunale myndigheder, hvor målet er at sikre kulturhistoriske bevaringsværdier i hele kommunen. Museumsinspektørerne Anneken Appel Laursen og Mette Ernst Andersen fortæller, hvordan Den Gamle By arbejder med nedrivningssager og lokalplaner i Aarhus og Favrskov.

Realdania By & Byg ejer Højen 13 i Brabrand. Der er jævnligt åbent hus, så der er mulighed for at se kombinationen af arkitektur og materialevalg på den naturskønne grund. Foto: Brabrand Årslev Lokalhistoriske Arkiv/Vibeke Harsberg.

”Her er muligheden for at få fat i 154 etage m², fordelt på 103 m² bolig i 1-plan og en god kælder på 53 m². Ejendommen sælges som et ’håndværkertilbud’ eller som en grund, hvis man ønsker at starte forfra og bygge selv”. Sådan lyder en salgsopstilling, hvor en ejendomsmægler beskriver værdierne.

Interesseret? Det er læseren måske, hvis hun er på jagt efter et nyt hus, har hænderne skruet godt på og drømmer om at renovere. Men ejendomsmæglerens salgstale om håndværkertilbuddet åbner også for at rive boligen ned og begynde helt forfra.

Er nedrivning drømmen, går en kædereaktion i gang, hvor kommunen som det første skal kontaktes for at give tilladelse til at rive ned. Og rundt om i landet, bliver de lokale museer også involveret. I kommunerne Aarhus og Favrskov er det Den Gamle By, der orienteres om, at der er en nedrivning på vej. Formålet er, at museet skal vurdere, om ejendommen rummer kulturhistoriske værdier, som kommunen bør være opmærksom på, når de behandler nedrivningssagen.

Museumsloven

Kapitel 8 i museumsloven siger, at kommuner sammen med museerne skal sørge for, at vigtige kulturhistoriske fortællinger – ejendomme, kvarterer og landskaber – bevares, så danskerne kan se, at de er en del af en kontinuerlig historie, hvor fortidens bygninger blandes med nutidens. Den kulturhistoriske mangfoldighed skal kunne opleves lokalt, regionalt og på landsplan. Den enkelte ejendom er ikke kun noget i sig selv, men er også en del af en større fortælling.

Loven er den samme, uanset om det er en privat ejer eller en udvikler, der ønsker at rive villaer eller et industrianlæg ned for at bygge nyt. Er der tale om et enkelt hus, får museet en nedrivningssag. Her undersøger museet, hvilke kulturhistoriske fortællinger huset gemmer. Hvis det er et større område, udarbejder kommunen en lokalplan, hvor museet bliver hørt.

Bevaringsværdier er ikke et spørgsmål om smag

I Brabrand, på Højen 13, ligger en villa fra 1960'erne. Den er fredet og ikke i fare for nedrivning. Men hvis den var en nedrivningssag, ville museet undersøge, hvilken historie der kunne være knyttet til huset. Ejendommen var hjem for Knud, Buller og børnene i over 50

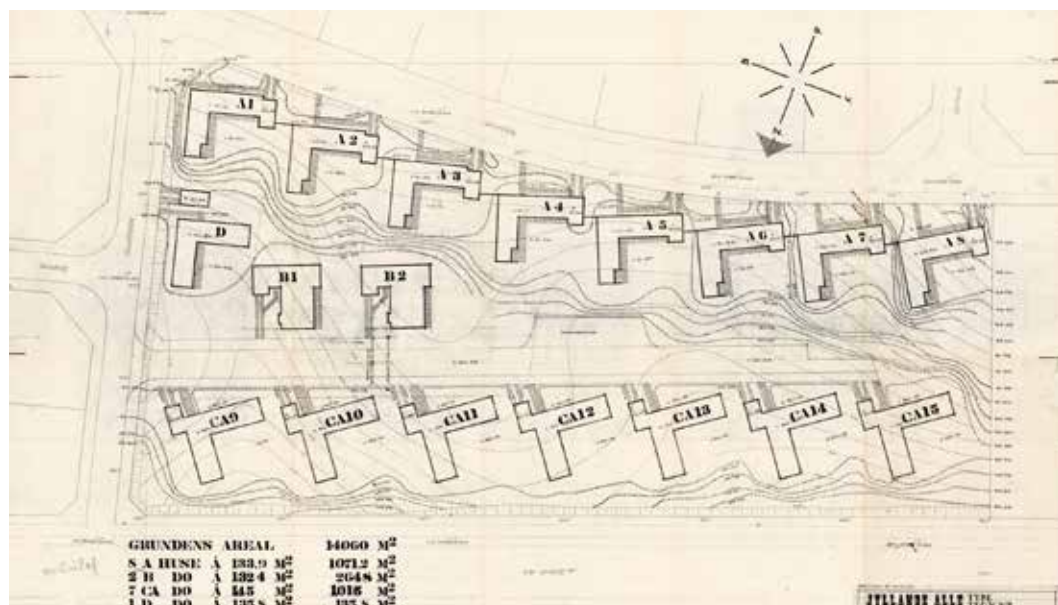
Det indre af Højen 13 er dokumenteret. Det er vigtigt. Man kan selv bidrage ved at tage fotos indvendigt af sit hus og sende dokumentationen til lokalarkivet og museet. Det vil eftertiden værdsætte. Foto: Brabrand Årslev Lokalhistoriske Arkiv/Vibeke Harsberg.

år. Familien voksede, og huset blev udvidet. I en tid med farvestrålende møbler, væg til væg-tæpper og vægge beklædt med tapet og ryatæpper skilte huset sig ud med rå betonvægge, stengulve, smukt lysindfald, kunst og enkle møbler.

I Aarhus Ejendomsarkiv ligger byggesagerne, der fortæller om villaens liv. Herunder sagen om opførelsen af et enfamiliehus med udhus og garage. Det fremgår, at ejer og arkitekt er Knud Friis Nielsen. Scanninger af kommunikationen mellem ejer og kommune og de oprindelige tegninger folder historien ud. Huset på Højen 13 var både hjem og privat tegnestue. Det er en brik i fortællingen om ejerboligernes udvikling efter Anden Verdenskrig, hvor billigere byggemateriale og øget velstand betød et byggeboom med parcellhuse og arkitekttegnede hjem. Da elementer af bygningen på Højen 13 findes i andre ejendomme tegnet af arkitektfirmaet Friis & Moltke, får man også fortællingen om arkitektens stil og måde at tænke på. Friis & Moltke stod for eksempel bag Langkjær Gymnasium i Tilst, Skjoldhøj Kirke, Scandinavian Center og Prismet.

Højen 13 blev fredet i 2008 og har en SAVE-værdi på 1. SAVE står for Survey of Architectural Values in the Environment og er en international vurderingsmetode. Metoden kortlægger, registrerer og vurderer bevaringsværdier i bymiljøer og bygninger, op til et fastsat skæringsår, eksempelvis 1940. SAVE-værdierne går fra 1 til 9. Får en

Et kulturmiljø er en sammenhæng, som tegningen fra 1961 af blandt andet Fønixsvej i Højbjerg viser. Hvis blot et af husene erstattes af et andet, påvirker det hele området. Kilde: Aarhus Kommune Ejendomsarkiv.

bygning 1-4, har den en høj bevaringsværdi. Man vurderer arkitektur, kulturhistorie, det omgivende miljø og originalitet. Bevaringsværdige bygninger må som udgangspunkt ikke rives ned, medmindre kommunen giver dispensation.

Det er kommunerne, der afgør, om et hus er bevaringsværdigt. Fredninger er statens ansvar. Aarhus Kommune bruger SAVE for at få overblik over bygninger i kommunen. Den Gamle By holder øje med bygningers eksisterende SAVE-værdier og bemærker det over for kommunen, når vi vurderer, at værdierne er skæve i forhold kulturhistoriske fortællinger. Kommunen registrerede i 1990'erne alle ejendomme indtil 1940. Og lige nu er et team fra kommunen i gang med at vurdere knap 41.000 ejendomme, der er ældre end 1970, så velfærdssamfundets bygninger også får SAVE-værdier.

Kulturmiljø – en større historie

I Højbjerg ligger Føniksvej, Neptunvej og Midtagervej. Her ligner huse hinanden. Form og placering på grundene er ens. I takt med at der kom gang i byggeriet efter besættelsen, opstod der byggeprojekter med flere ejendomme, ofte tegnet af samme arkitekt. De fleste huse har fået en SAVE-værdi på 4, der "omfatter bygninger af særlig værdi for den oplevede miljømæssige sammenhæng".

På Føniksvej, Neptunvej og Midtagervej er det rytmen og ligheden, der fortæller en vigtig historie. Hvert hus er et element i en større sammenhæng – det er et kulturmiljø. Aarhus Kommune har udpeget en række områder i kommunen som værdifulde kulturmiljøer. Det gælder gravhøje, middelalderlige strukturer, industriområder og parcelhuskvarterer. At bo i et udpeget kulturmiljø betyder ikke, at man ikke må ændre på sit hus. Det betyder, at ejendommen henter værdi fra naboerne – og omvendt.

Lokalplaner og forundersøgelser

For husejere fylder lokalplaner sjældent meget ved huskøb. Men de er vigtige, fordi lokalplaner fastlægger, hvordan udviklingen skal være i forskellige områder i kommunen. Er der planer for stort byggeri? Måske en solcellepark som nabo? Ligger huset i et udpeget kulturmiljø? Eller er der en bevarende lokalplan, fordi ejendommen har særlig kulturhistorisk bevaringsværdi?

Lokalplaner begynder med en idé hos bygherre eller projektudvikler, der går i dialog med kommunen, der udarbejder et lokalplans-

I Aarhus Offentlige Slagtehus fra 1895 fik lokale slagtere slagtet dyr for at få kød til butikkerne. Der slagtes stadig lidt. Sydhavnen er i rivende udvikling, og kreative virksomheder er rykket ind i tomme bygninger. Foto: Emil Andersen Ebbesen (1916).

forslag, som byrådet behandler. Forslaget sendes i høring blandt borgerne, der kan deltage i borgermøder eller indsende bemærkninger. Ifølge museumsloven skal museer forholde sig til lokalplanerne i høringsperioden og evt. afgive et høringssvar, hvis der er vigtige kulturhistoriske fortællinger, kommunen skal være opmærksom på. Efter høringsperioden samles alle svar og vedlægges forslaget, som byrådet tager op igen, inden det endelige forslag vedtages.

Der ligger et stort forarbejde i lokalplansforslag, når de sendes i høring, så reelt sker der sjældent store ændringer i andenbehandlingen. Derfor handler det for Den Gamle By om at komme på banen så tidligt som muligt. Jo mere debat blandt borgerne, des mere opmærksomhed vil der være om lokalplanens endelige form. Dog er alle høringssvar bemærkninger og evt. forslag til forbedringer, der er aldrig tale om at kunne nedlægge forbud eller kræve ændringer. Det gælder også for museet.

Kulturhistorien vejer sjældent tungt som argument for ændringer. Aarhus Kommune udsender forundersøgelser, hvor de spørger eksterne, eksempelvis museet, om der er bemærkninger til lokalplansforslaget. Museet har 14 dage til at sende bemærkninger, fotos

eller andet arkivmateriale, der kan bidrage til kulturarvens stemme i det kommende lokalplansforslag.

I Aarhus og andre kommuner findes der et råd, der skal yde faglig og uvildig rådgivning. Kulturmiljørådet har seks medlemmer, der repræsenterer Stadsarkivet, Moesgaard Museum, Den Gamle By, Foreningen Bykultur, Akademisk Arkitektforening og Arkitektskolen. Rådet kigger på fortidsminder, fredede og bevaringsværdige bygninger og bymiljøer, landskabshistoriske træk og kulturhistoriske sammenhænge og sender sine bemærkninger til kommunen.

Bygninger har det bedst, når der bliver levet i dem

Forladte ejendomme lever ofte på lånt tid. Forfald er hyppigt et argument i en nedrivningssag. Er der liv i bygningerne, får de til gengæld ofte lov til at blive. På Sydhavnen i Aarhus ligger det offentlige slagtehus fra 1895. Dele af det er stadig slagteri, mens de øvrige bygninger har skiftet funktion. Kølerum er blevet til lydstudier, kunstnere har indrettet atelier, og firmaer driver virksomhed. Der er liv i de gamle bygninger, og vi kan derfor stadig se og forstå betydningen af bygningsarven, selv om de har nye funktioner.

Der skal flere argumenter til end kulturhistoriske fortællinger og bevaringsværdier, når politikerne skal afgøre, hvordan et projekt realiseres. Sættes kulturhistorien op over for ambitioner om vækst og lovning på lækre boliger eller kontorlandskaber, taber historien ofte. Som for eksempel når en industribygning, der er udpeget til at være et nationalt industriminde, gennemgår en total forandring og ombygges til et højhus, som det sker på Sydhavnen i Aarhus (se omtale i Den Gamle Bys årbog 2021, side 18-19).

Fælles ansvar nu og for eftertiden

Det er kommunen og museet, der har ansvaret for at sikre kulturhistoriske bevaringsværdier. Samarbejdet er afhængigt af, hvor meget kulturhistorien får lov at fylde i beslutningerne i de enkelte sager og i byrådet. I takt med at vi i stigende grad lever i en klimapresset verden, er der kommet fokus på at bevare eksisterende bygninger og ejendomme. Forskning viser, at den bedste måde at skære ned på CO₂ er bevarelse. Nedrivning og nybyggeri er for dyrt for kloden. Aarhus Kommunes bylivs- og arkitekturpolitik skriver det direkte: "Vi skal bevare og transformere det eksisterende".

Aarhus Havn set fra syd. Bagest ses to nybyggede siloanlæg i beton, der var de første store anlæg på havnen. Siden da er bygningerne kun blevet højere og er kommet tættere på Sydhavnen. Ukendt fotograf (1929).

Hvis vi stopper med at rive ned og i stedet genbruger eller transformerer, bliver historien og sammenhængen en vigtig forudsætning for at skabe udvikling. Det er her, museerne – og arkiverne – bidrager. Både med viden og med at tale bevaringsværdierne op.

De fleste kan blive enige om, at store gamle bindingsværksgårde, historiske bankbygninger og flotte villaer på Strandvejen er værd at bevare. Men hvad med byggeri fra 1960'erne eller parcelhusene fra 1970'erne? Er de grimme og uden værdi, fordi de er masseproducerede? Det flotte, monumentale eller meget gamle udgør kun en lille procentdel af vores fælles bygningsarv. Vi har flest bygninger fra tiden efter Anden Verdenskrig.

Forsvinder det, der er tættest på i tid og mest almindeligt, får vi en skæv fortælling om bygningsarven i Aarhus. Bygningshistorien henter inspiration fra fortiden og udvikler sig med afsæt i det, der kom før. River vi det ekstreme, det kedelige og det lidt umoderne ned, river vi kapitler ud af en bog, og vi mister fornemmelse for, hvor vi kommer fra, og hvor vi er på vej hen.

Påske i Den Gamle By

Anna Wowk Vestergaard

Påske i Den Gamle By samler museets gæster til forår og fælles oplevelser. I 2024 var påskeægget i fokus for aktiviteter og fortællinger. Her fortæller museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard påskeæggets historie.

For nogle er påsken kristendommens vigtigste højtid, men for mange danskere er påsken først og fremmest en anledning til at komme i haven, rejse, tage i sommerhus, være sammen med familien eller blot nyde, at foråret er på vej. I modsætning til jul fylder påske ikke meget i gadebilledet. Måske skyldes det, at påsken tidligere var præget af en alvor, der lagde en dæmper på aktiviteterne. Faktisk var dagene frem til lørdag før påskedag så rolige, at de gik under navnet "den stille uge".

For at sætte fokus på noget af det mest iøjnefaldende ved påsken tager Den Gamle By udgangspunkt i traditioner og historier, der knytter sig til påskeægget.

Æg som magisk kraft

Siden vi begyndte at holde høns for ca. 2.000 år siden, har æg varslet forårets komme. Når hønsenes æglægning gik i gang igen efter vintermørket, var det tegn på forår, og forårets overflod af æg blev brugt i de førkristne vårfester. Ægget havde en så central plads, at kirken integrerede det i påsken som symbol på opstandelsen. Før reformationen i 1536 var det udbredt, at kirkegængere fik velsignet æg og andre madvarer til påske. På den måde samler ægget både natur og religion som tegn på liv og frugtbarhed.

Folketroen tillagde længe forårets første æg en særlig livskraft, som kunne skabe frugtbarhed og sundhed hos dyr og mennesker. Læge og folkemindeforsker J.S. Møller beskrev i 1933, hvordan en rest af troen stadig fandtes i Danmark: "Det er jo endnu almindelig Tro her i Landet, at mange Æg styrker Mandens seksuelle Kraft, hvorfor den nygifte Ægtemand ofte - spøgende - opfordres til at spise mange Æg!"

Æg kunne altså forbedre frugtbarheden, men de var også en vej til bedre helbred. Ved at spise så mange æg som muligt i påsken kunne man sikre sig godt helbred i det kommende år. I den mere kulørte ende kunne æg også bruges til at afsløre hekse. Det krævede, at man medbragte et hønnikeæg - det første æg, en høne lægger - i kirken skærtorsdag. Med ægget i lommen kunne man se, hvilke kirkegængerne der var hekse, for de afslørede sig selv ved at gå med spande og bøtter på hovedet. Ifølge nogle fortællinger virkede tricket desværre kun, hvis man ikke vidste, at ægget var i lommen. Det var nok lidt svært.

Skærtorsdag og navnlig aftenen før var i øvrigt en tid, hvor troldtøj var på færde. Koste og ovnrager skulle tages ind, så troldfolk ikke

Gottlieb
Blomster i
1974-gågaden
markerer påsken
med æg og
kyllinger, som
sammen med
påskeliljer og
forårsgrene var
populære varer
blandt kunder i
1970'erne.

fløj til Bloksbjerg, og der blev sat stål og malet korstegn som ekstra sikkerhed. Spande og bøtter måtte heller ikke stå ude, for så kunne heksene stjæle dem og bruge dem som hovedbeklædning.

Æg som leg

Stigningen i æglægningen om foråret betød, at der var æg nok til, at der kunne leges med dem. Ifølge J.S. Møller har lege som æggeløb og æggedans – der senere blev leget til fastelavn – baggrund i før-kristne vårfester. Længe var det kun voksne, der legede, men i løbet af 1800-tallet blev legene for børn. I 1933 konstaterede Møller, at trille æg "kun er en Børneleg."

Trille æg blev også kaldt at trante æg, og legen fandtes allerede i 1500-tallet. Ved Stevns fortæller en præst omkring år 1700, at der blev trantet æg udendørs, og at legen sluttede med, at æggene blev spist. Formålet var at vinde de andre deltageres æg ved at ramme dem.

Oftest foregik legen udenfor, men der kunne også trilles æg indenfor. Ole Lund, født i 1812 i Helsingør, beskriver i sine erindringer, hvordan man trillede æg indendørs med en tagsten som rampe, så der kunne komme fart i æggene. Ifølge Ole Lund var det "en ret fornøjelig og munter leg", som både børn og voksne deltog i.

Æg som pynt

At farve og dekorere æg til påske har været en tradition i flere hundrede år. Allerede i 1648 skrev en dansk botaniker om påskeliljer til at farve æg, og i 1667 noterede Christian 4.s datter Leonora Christine i sin dagbog fra Blåtårn, at hun byttede farvede påskeæg med en anden fange. Folkemindeforsker Hans Ellekilde mener, at skikken med farvede æg opstod på grund af et praktisk behov for at skelne kogte æg fra ukogte. Det kunne sikkert være nødvendigt med så mange æg i husholdningerne.

Farvning af æg til påske var en vigtig tradition i helsingoraner Ole Lunds barndom: "Dengang var der næppe nogen familie, rig eller fattig, som ikke selv farvede sine påskeæg, og der var flere, der satte en ære og stolthed i at kunne farve dem med navne, blomster, småhuse, træer på, i forskellige farver". De flotte æg blev givet som gaver. Der var brug for mange æg, da de blev givet til tjenestefolk, venner, bekendte og som almisse til de fattige.

Der gik sport i at udveksle æg, og ifølge Ole Lund var det "en kappestrid mellem husmødrene om hvem der kunne farve dem smukkeste og klareste og i de forskellige farver". Æggene blev farvet med plantefarve som løgskaller, rødbeder og tagmos og senere også med kaffe og te. Mønstre kunne ridses ind eller laves med tælle. I begyndelsen af 1900-tallet så færdige æggefærver i breve dages lys og kunne købes i butikker.

I Havbogadehjemmet i 1927-kvarteret har vi brugt en anvisning fra *Demokraten* 9. april 1925 som forlæg til at dekorere påskeæg. Her males øjne, næse og mund på ægget, og optrevlede garnrester bruges til hår og skæg. Skægstubbe laves med kaffegrums eller peber og limes fast på ægget, der forsynes med flip eller krave i papir.

I Havbogade dekorerer husmoderen påskeæggene med tusch og kaffegrums.

Æg som mad

Også tjenestefolk nød godt af påskens æg, for de indgik som ekstra løn. Kogte æg var ellers ikke en del af hverdagskosten. De var nemlig

forbeholdt særlige lejligheder, og derfor var det usædvanligt med æg, som man selv kunne disponere over. Etnolog Lene Floris peger på, at det ikke var ualmindeligt, at en ansat i 1800-tallet fik 5-10 æg i påsken, og hun fortæller, hvordan æggene blev stillet i vindueskarmen ved spisebordet, så måltiderne kunne suppleres.

Ud fra Ole Lunds beskrivelse er det tydeligt, at der blev sat pris på æggenes udseende, og det er let at forestille sig, at påskeæg som pynt udviklede sig i tidens løb. Måske begyndte det med de farvede æg i vindueskarmen. Som i julen delte velhavende mad ud, og det var skik, at fattige børn i påsken gik rundt og sang for at få æg. Nogle æg spiste børnene og deres familier selv, andre blev solgt.

Æg som slik

Æg indgik ikke kun i måltider. De blev også til slik. Allerede i 1837 reklamerede en københavnsk konditor for påskeæg og påskelam af sukker, og chokoladepåskeæg og påskelam af sukker og marcipan var med på en udstilling i København i 1856. Påskeslik fandtes altså så tidligt som 1837 og 1856, men det var et storbyfænomen for kun de allerrigeste. I 1878 var der en annonce for påskeæg, chokoladeæg og "gjækkeæg".

I 1917 producerede Galle & Jessen sit første chokoladeæg. Næsten samtidig, i 1920'erne, fik de fleste danskere råd til at købe chokolade til højtiderne. I 1933 kunne J.S. Møller konstatere, at "rigtige" påskeæg snart er forsvundne i Danmark og erstattet af sukker- og chokoladeæg. Som han skrev: "Til Nydelse for Børnene, men til Skade for deres Tænder og Maver".

Æg som præmie

At påskeæg er præmien til den, der gætter afsenderen af et gækkebrev, eller til den, der sender et gækkebrev og ikke bliver gættet, ved de fleste i dag. Sådan har det imidlertid ikke altid været. I løbet af 1800-tallets anden halvdel opstod gækkebreve med vers, og påskeæg som præmie vandt indpas.

Gækkebrevets navn kommer af gæk eller gjæk, der betyder nar. Gækkebrev henviser altså til at narre og har sin oprindelse i traditioner om bindebrev og blomsten vintergæk, som tidligere blev brugt til at snyde hinanden med. Her var præmien et kys eller et gilde, og det var vintergækken eller bindebrevet, der kunne narre modtage-

ren. Derfor var der i modsætning til gækkebrevene afsender på bindebrevene, som i øvrigt ikke var tilknyttet påsken og typisk blev sendt på navnedage.

Gækkebrevenes popularitet førte til, at der i slutningen af 1800-tallet blev udgivet bøger med vers. Ud fra navnet at dømme var gjækkeæggene formentlig nogle af de første præmier i forbindelse med gækkebreve.

Flere fortællinger på vej

Med velstandsstigningerne efter Anden Verdenskrig fik danskerne mulighed for at købe flere og større påskeæg. Æg er stadig en fast del af påsken, og i de kommende år planlægger Den Gamle By at rulle endnu en bid af påskeæggets historie ud, så museets gæster kan få flere påskefortællinger.

Påsken som blikfang på forsider af ugeblade og magasiner fra 1970'erne.

Kender du typen?

Øl

Allan Leth Frandsen

Øltyper er en del af ølhistorien. Indtil midten af 1800-tallet fandtes der kun overgæret hvidtøl, men nu har undergæret lagerøl sat sig godt og grundigt på markedet. I artiklen guider museumsfaglig chef Allan Leth Frandsen til de mest almindelige øltyper.

Når gæster bestiller øl på jazzværtshuset Bent J i Den Gamle By, kan de vælge det, der var barens repertoire, da den lukkede i 2008. Valget er simpelt: Top fra Ceres eller en Grøn Tuborg. På Bent J får man altså en pilsner. Så hvis en gæst på Bent J drister sig til at bestille en bajer, kommer der alligevel en pilsner på bordet. Men en bajer er mørk, mens en pilsner er lys. De er altså forskellige, men brygget med samme teknik.

Men mange danskere sætter lighedstegn mellem bajer og pilsner. Det gør de også på Hancock Bryggeriet i Skive, der bidrager til forvirringen ved at kalde sin pilsner for Høkerbajer. Forvirringen er ikke ny, men med en syndflod af øl og mikrobryggerier efter år 2000 er det på sin plads med en kort guide til nogle af øllets forskellige typer.

De overordnede ølkategorier

Den Gamle By har i snart 25 år haft et lille demonstrationsbryggeri i kælderen under det historiske bryggeri i Havbogade. Her brygges hvidtøl. Hvidtøllet er overgæret øl, mens bajeren og pilsneren er undergæret øl. Næsten alt øl i verden falder ind under de to kategorier. Indtil brygger J.C. Jacobsen åbnede Carlsberg i 1847 og introducere-

I Den Gamle By kan man se et typisk bryggeri fra midten af 1800-tallet. Her blev der brygget overgæret hvidtøl, som danskerne har drukket i mange hundrede år. Overgæren har fået sit navn, fordi den lægger sig øverst i gærkarret under gæringen.

rede undergæret bayersk øl, havde overgæret øl været enerådende i Danmark i århundreder.

Ølkategorierne har navn efter gæren. Som navnet viser, lægger overgæren sig på toppen af gærkarret efter gæring. Det overgærede øl skal kun lagre få dage, før det er færdigt. Traditionelt har det overgærede øl haft alkoholprocenter mellem 1,5 og 3. Det overgærede øl kaldes ofte hvidtøl, da det før i tiden blev brygget med lyst malt. I modsætning til overgær arbejder undergær bedst ved lave temperaturer og lægger sig på bunden af gærkarret efter gæring. Undergæret øl skal lagre i flere uger og har traditionelt haft alkoholprocenter mellem 4 og 7. Med en fælles betegnelse kalder vi det undergærede øl for lagerøl – på grund af lagringstiden.

Mange typer overgæret øl

Med utallige århundreder på bagen har bryggerne haft rig lejlighed til at udvikle overgærede øltyper. Deres udgangspunkt var kvalitet med alkoholprocent og smag som målestok. I middelalderen var øltyperne lette at finde rundt i for aalborgensere, idet byen delte ølkvaliteten op i "almindeligt" og "det, som værre er". Det mest almindelige var dog at inddele øllet i tre kvaliteter som kongeøl, svendeøl og efterøl, men inddelingerne var ikke systematiske.

Betegnelserne har ændret sig i årenes løb. Fra middelalderen til 1800-tallet giver kilderne et halvhundrede typebetegnelser, der dog

Et udpluk af øl fra Nyborgbryggeriet Carlsminde fra ca. 1910: en alkoholstærk eksportøl, en fyldig men alkoholsvag Eksport Dobeltøl samt en let og en almindelig pilsner. Det almindelige hvidtøl var der ingen grund til at reklamere for. Det kendte alle.

er forskellige navne for samme slags øl. Vinkælderøl var det bedste øl, spisekælderøl det næstbedste, mens tyndt øl ofte var navnet på det ringeste øl.

I 1800-tallet blev navnene på de forskellige typer overgæret øl mere ensartede. Det stærkeste var gammeløl, der næsten udelukkende blev brygget på landet og adskilte sig fra det daglige øl ved at skulle lagres i flere måneder. Tricket var at brygge det stærkt i marts og lade det lagre til daglejerne, så de kunne læske ganerne efter det hårde høstarbejde senere på året.

Det mest almindelige overgærede hverdagsøl var hvidtøl, der havde forskellige kvaliteter og alkoholstyrker. Det stærkeste og mest smagfulde var på ca. 3 procent alkohol, mens det svageste var som vore dages alkoholfri øl: ca. 0,5 procent. Øllet blev nummereret efter kvaliteten. Hvidtøl nr. 1 var det bedste, hvidtøl nr. 2 var det næstbedste. Osv. osv. Ofte blev det næstbedste hvidtøl kaldt husholdningsøl.

Et af øltypernes paradokser er navnet mørkt hvidtøl. Der findes også lyst hvidtøl. Det skyldes, at ordet hvidtøl kom til at betegne en svag, overgæret øl, efterhånden som den stærkere og undergærede lagerøl vandt terræn.

Skibsøl og dobbeltøl

Oprindelig var hvidtøl sødt med en smag af malt, mens humlesmagen ikke var så gennemtrængende. Til gengæld var der en del humle i en anden overgæret øltype, skibsøl, som ikke mindst havde en markant smag af røg. Det skyldtes, at malten var tørret over åben ild. Den brune røgmalt gav øllet længere holdbarhed – på samme måde som røget flæsk og fisk holder sig længere end ferske udgaver. Også humlen havde en konserverende virkning, så skibsoøllet ikke blev så hurtigt surt som andet overgæret øl. Skibsøl var derfor perfekt til søfolk, der skulle være længe afsted uden mulighed for nye forsyninger.

Når man til fester satte bedre øl på bordet, kunne det være dobbeltøl. Som navnet antyder, blev det brygget med dobbelt så meget malt som det billige skibsøl. Også prisen var dobbelt. Det var fyldigt øl med en del sødme, men kun med en alkoholprocent på 2-3.

I dag er det vanskeligt at opdrive gamle, danske overgærede øltyper – bortset fra mørkt hvidtøl, som findes i mange bryggeriers sortiment. De kan i sødme minde lidt om dobbeltøllet, men ikke i fylde. Derimod kan danskere med hang til skibsøl kun købe det hos det lille fynske bryggeri Refsvindinge.

Da undergæret øl satte sig på markedet

Anderledes forholder det sig med det undergærede øl. Det fås overalt. Det skyldes ikke mindst Carlsberg. Her bryggede J.C. Jacobsen bayersk øl, der var inspireret af øllet i sydtyske Bayern. Jacobsens bajer var mørk og med en alkoholstyrke over seks. Bajeren blev hurtigt kopieret af andre bryggerier og fik i 1880 følgeskab af endnu en undergæret nyskabelse på dansk grund, nemlig pilsneren.

Pilsneren er som bajeren en undergæret lagerøl, men adskiller sig fra den på tre områder: den lyse farve, en lidt højere bitterhed og en lavere alkoholstyrke. Dermed minder pilsneren også en del om sin gyldne fætter, classic. De tre undergærede øl har stort set samme ophav. Bajeren blev udviklet i München i 1830'erne, pilsneren kom til verden i 1842 i den tjekkiske by Plzen, og classic så dagens lys i Østrigs hovedstad i 1841 og gik derfor oprindelig under navnet wienerøl. Den spillede ikke nogen stor rolle på det danske ølmarked, før Tuborg i 1993 genopfandt den under navnet classic.

Bajeren var danskernes foretrukne undergærede øl frem til Første Verdenskrig (1914-1918), hvorefter pilsneren trængte frem og

blev totalt dominerende efter Anden Verdenskrig (1939-1945). I begyndelsen kaldte ølbyderne Jacobsens øl for bayersk øl, men efter nogle år blev den folkelige talemåde blot en bajer. Da pilsneren udraderede bajereren, var ordet bajer gået ind i sproget som øl til en hyggestund – ikke som en øltype. Sådan har det været lige siden. Så derfor giver det god mening at dele to bajere, som reelt er pilsnere.

I vore dage er det her i landet vanskeligt at finde andre undergærede lagerøl end pilsner og classic. Men har man lyst til at smage en bajer, der minder om Jacobsens fra Carlsberg, er Svaneke Bryghus' Mørk Guld et godt bud.

En mere almindelig undergæret øltype på det danske marked er bock, der har sine rødder i middelalderens nordtyske by Einbeck. Bocken indeholder typisk 6-7 procent alkohol med en del maltsmag og sødme og findes i en stærkere version med sydtyske rødder: dobbeltbock.

Brunt øl var et andet navn for mørkt hvidtøl. Brunt øl havde mange tilhængere i det nordjyske, mens det var forsvundet i resten af landet. Da der blev opfundet ølkulør i slutningen af 1800-tallet, kunne bryggerne lave helt mørkt og ikke kun brunt hvidtøl. Udlånt af Jesper Christensen.

De overgærede øl vender tilbage

Med mikrobrygrevolutionen efter år 2000 blev danskerne introduceret til et sandt overflødighedshorn af øltyper. Engelske og skotske ales (ordet ale er i familie med ordet øl), stærke belgiske klosterøl, tyske weissbier og amerikanske udgaver af den klassiske IPA (India Pale Ale). En engelsk brygger udviklede i slutningen af 1700-tallet IPA'en, fordi den almindelige pale ale ikke kunne holde sig frisk på den lange sørejse mellem Storbritannien og besiddelserne i Indien. Løsningen var at udstyre den med højere alkoholprocent og mere humle, så briterne kunne tage øl med hjemmefra. I øvrigt er IPA blevet Danmarks mest populære specialøl med et salg på over 25 procent.

Fælles for ales, IPA, klosterøl og weissbier er overgæren. Så mens de danske, overgærede øl forsvandt, holdt andre lande fast i dem. Alene i Belgien brygger de ca. 130 bryggerier over 750 forskellige overgærede øl. Tyskland har en rig tradition for overgæret hvedeøl, weissbier, selv om det undergærede lagerøl stadig fylder godt i landets store portefølje af kvalitetsøl. Og på De Britiske Øer dominerer overgæret ale med porteren og IPA som de mest kendte.

Pilsneren regerer

Så selv om der kun er enkelte hvidtøl og en skibsøl tilbage af de klassiske overgærede danske øltyper, har de nu fået følgeskab af en perlerække af udenlandske, overgærede øl. Samlet set udgør overgærede ølsorter dog kun 12 procent af ølsalget, hvor undergæret pilsner og classic dominerer helt og aldeles. I dag tegner pilsner sig for mere end halvdelen af det danske ølsalg.

Salget af pilsnere er jo noget højere på Bent J. Her hedder alle bajere pilsner. For selv om classic havde været på markedet i 15 år, faldt den ikke i barejer Bent Jensens smag, inden han lukkede sit værtshus og fik det på museum i Den Gamle By.

Når der er udsækning på Jazzbar Bent J i Den Gamle By, kan ølgade gæster kun drikke pilsnere, som var de eneste øl i køleren, før baren lukkede. Pilsnerne udgør derfor 100 % af barens ølsalg. I resten af Danmark er procentdelen 50. På Bent J. må man naturligvis ryge.

Announces
Gravestone placed here
for the
of
Jens Pedersen Højsting
and
his wife Maria Bagger

Peter Holms museum under fem direktører

Thomas Bloch Ravn

I anledning af at Julie Rokkjær Birch er tiltrådt som Den Gamle Bys sjette direktør, giver den afgåede direktør Thomas Bloch Ravn et vue over prioriteringer og indsatser, der har kendetegnet museets fem direktører fra åbningen i 1914 frem til 2024.

På Borgmestergårdens trappe ses holdet bag Den Gamle By. Fra højre Peter Holm, dernæst museumsinspektør ved Nationalmuseet og bindingsværksekspert Chr. Axel Jensen og frue samt arkitekt Sophus Frederik Kühnel.

At skabe Den Gamle By var noget af en bedrift, men at museet var verdens første frilandsmuseum for byernes kulturhistorie, tænkte folk næppe på dengang. Første tilløb blev taget, da den aarhusianske lærer og translatør Peter Holm (1873-1950) fik opført Borgmestergården i forbindelse med Landsudstillingen i Aarhus i 1909. Den historiske udstilling i Borgmestergården blev så stor en succes, at Holm fik ambitioner om et byhistorisk frilandsmuseum. Det lykkedes, og i 1914 åbnede Borgmestergården og tre mindre bygninger på det sted, hvor Den Gamle By ligger i dag.

Den Gamle By voksede og blev hurtigt en succes, der tiltrak mange gæster, herunder udenlandske turister. I løbet af et par årtier lykkedes det Peter Holm at skabe den del af museet, den gamle købstad, der siden har været kernen i Den Gamle By. Holms Den Gamle By rummer i sit koncept og sin historie enorme kræfter, som har været afgørende for det, museet har udviklet sig til.

Formet i opposition til et elitært museumsvæsen

Peter Holm var en korrekt og omgængelig herre, men også en insisterende mand, der kæmpede for det, han troede på. Og Peter Holm mente, at et museum ikke alene skulle vække interesse hos den kulturelle elite. Nej, Holm ønskede, at hans museum skulle blive til glæde for en langt større del af den danske befolkning, herunder mennesker med håndens arbejde.

Han stødte på hård modstand, navnlig fra Nationalmuseets dominerende direktør, arkæologen Sophus Müller, der gjorde alt for at kontrollere tidens museumsvekst. Skåret ind til benet gik uenigheden på, om et museum skal handle om ting eller om mennesker. Om hvorvidt den fjerne forhistorie er vigtigere end den tid, folk har et forhold til. Og om museerne først og fremmest er til for forskere eller for almindelige mennesker. Mens Müller lagde størst vægt på

Peter Holm satte den gamle købstad på museum. Denne del af museet er fortsat kernen i Den Gamle By. Foto: Knud Nielsen.

genstande, den fjerne forhistorie og forskning, vægtede Peter Holm historiske mennesker, perioder og fortællinger, som mange kan relatere til, ligesom han lagde vægt på, at hans museum også skulle være interessant for folk uden akademisk uddannelse.

Først og fremmest frilandsmuseum

Grundideen var et frilandsmuseum. Altså et museum i størrelsesforholdet 1:1 og i tre dimensioner, hvor museets gæster oplever selv at træde ind i historien. Holm hentede inspiration fra Skansen i Stockholm, fra Kulturen i Lund, fra Norsk Folkemuseum i Oslo og fra Maihaugen i Lillehammer.

Mens de svenske og norske museer var bygget op som troværdige tidsbilleder af det landbosamfund, der var ved at forsvinde, valgte Peter Holm i stedet at sætte købstaden på museum. I Holms direktørtid blev 45 historiske huse overflyttet fra byer i hele Danmark. Ud over bygningerne samlede Holms interesse sig om hjemmets historie samt handel og håndværk, der udgjorde det økonomiske fundament for købstaden.

Allerede i 1916 lykkedes det Peter Holm at skabe et fornuftigt økonomisk grundlag for museet. Trods sin afdæmpede fremtoning var han overordentlig ambitiøs og foreslog, at stat og kommune hver skulle bidrage med en tredjedel af de anslåede omkostninger. Faldt det på plads, mente Holm, at Den Gamle By selv kunne skaffe den sidste tredjedel i form af indtægter fra publikum. Og trods voldsom modstand fra sin fjende nummer et, Sophus Müller, fik Holm den ønskede opbakning fra både stat og kommune.

Klassiske samlinger og fokus på værtskab

Efterhånden begyndte Holm også at interessere sig for mere klassiske museumsgenstande. I 1921 fik museet en dragt- og tekstilsamling, som hans hustru, Petra Julie Holm, bestyrede, og i 1934 oprettede han et urmuseum. Der er imidlertid ingen tvivl om, at frilandsmuseet altid var i centrum for Holm.

Holm var også opmærksom på, at museet skulle tage vel imod sine gæster. Allerede i 1926 indrettede han et konditori, så gæsterne kunne nyde en pause i det unikke museum, som allerede dengang var godt på vej til at blive en hel lille byhistorisk oase midt i Aarhus. I 1933 åbnede Den Gamle By sin egen restaurant, der erstattede det

lille konditori, hvis lokaler blev inddraget til museumsformål. Det var der ingen, der klagede over, sådan som det skete, da parnasset fnøs af foragt over, at Knud W. Jensen i 1958 åbnede Louisiana med noget så profant som et cafeteria. Men Den Gamle By lå jo også langt væk fra både hovedstadspresen og kultureliten.

Konventionelt museum

Da Peter Holm gik på pension, overtog historikeren Helge Søgaard (1907-1990) direktørposten – efter Holms ønske. Søgaard havde siden 1931 været knyttet til museet, først som assistent, fra 1937 som museumsinspektør. I 1940 blev Søgaard den første dr.phil. ved Aarhus Universitet.

Med den indadvendte – ja, ufolkelige – Helge Søgaard indledtes en ny epoke i museets historie. Det videnskabelige arbejde og den enkelte genstand kom i fokus, mens det publikumsvendte og folkeoplysende arbejde mere og mere gled i baggrunden.

Selv om Den Gamle By i vide kredse var kendt som et enestående museum, lukkede museet sig efterhånden helt om sig selv. Peter Holms ambitioner om at nå ud til et stort publikum veg for et stærkt fokus på forskningen og samlingerne. Ja, det fortælles, at Søgaard helst ikke så gæster indendørs i sit museum.

Det var i Søgaards tid, pendulet svingede fra frilandsmuseets helheder til fokus på enkeltgenstande. Der blev lagt stadig mere vægt på at opbygge specialsamlinger af sølv, fajance, ovne, kirkeinventar, møbler, ure, cykler, tekstiler, teaterhistorie, musikinstrumenter og legetøj. På den måde blev Den Gamle By under Helge Søgaard præget af det akademiske museumssyn, som Peter Holm havde formuleret sit museum i opposition til.

At et museum som Den Gamle By i den grad vendte sig indad, førte fra slutningen af 1950'erne til en del kritik, ikke mindst fra turistbranchen, hvor Den Gamle By var Aarhus' eneste seværdighed af turistmæssig interesse. Enden blev, at Helge Søgaard efter orlov i 1963-1964 helt forlod museet for at hellige sig en stilling som forskningsbibliotekar ved Statsbiblioteket.

Kunstindustri og fest på torvet

Som afløser for Søgaard valgte Den Gamle Bys bestyrelse i 1964 at ansætte den udadvendte historiker, mag.art. Hans Lassen (1911-

1987), der kom med erfaringer fra både Nationalmuseet og Kunstindustrimuseet. Den nye direktør skulle øge både aktivitetsniveau og besøgstal, og han iværksatte et stort program med særudstillinger, navnlig af sølv, fajance og andre former for kunstindustri. Det var et fokus, der tiltalte museets mangeårige formand, fabrikant Carl Christensen, som selv var en stor samler.

Inden for dette felt udviklede Den Gamle By sig i Lassens direktørtid, og museumsinspektører tegnede de enkelte områder, uden at der var en samlet plan for udviklingen af Den Gamle By. Frilandsmuseet blev nærmest betragtet som en charmerende ramme for udstillingerne.

Da Aarhus i 1965 fik sin festuge, var det naturligt af inddrage Den Gamle By, og Hans Lassen åbnede portene for folkelige markeder. Da alle torve og pladser i det centrale Aarhus var optaget af parkerede biler, var Den Gamle By det oplagte rum for den kulturfest, som Aarhus Festuge udviklede sig til. Festugemarkedet styrkede Den Gamle Bys folkelige image, om end det nok mere var som festligt mødested end som historisk museum.

I Hans Lassens direktørtid kom kunstindustrien i fokus. Her ses guldsmed i Holstebro Joachim Wellers sølvkande fra 1760. Foto: Knud Nielsen.

Fokus på økonomi og folkelige events

De underholdende elementer vandt endnu større indpas under mag. art. Erik Kjersgaard (1931-1995), der var direktør for Den Gamle By fra 1982 til sin død 25. juni 1995.

Det var en nedslidt Den Gamle By, som den tv-kendte Kjersgaard overtog. De offentlige tilskud var helt utilstrækkelige, og museets enestående samlinger af historiske huse, interiører og genstandsgrupper trængte hårdt til konservering og ordentlig magasinering. Øverste punkt på Kjersgaards dagsorden var derfor at skaffe øgede indtægter.

Tidens offentlige nedskæringer betød, at den kreative Kjersgaard måtte gå andre veje. Et af midlerne var at få forretningslivet til at sponser vedligeholdelsen af de historiske bygninger, og fra midten af 1983 kunne man på husene se små messingskilte, der oplyste, at McDonald's, Århus Stiftstidende, OK, Aarhus Håndværkerforening og andre firmaer og organisationer støttede Den Gamle By. Det vakte kritik fra museumsverdenen, som betragtede det som uhørt kommercialisme. I dag er sponsorater normen for mange museer, så set i tilbageblik kan man sige, at Kjersgaard bare var tidligt ude.

Et andet middel var at udvide tilbuddet af markeder og arrangementer. For eksempel udvidelse af Festugemarkedet, Levende Musikmuseum med Harmoniorkestret Tonica, stærk-mand-konkurrencen Den Gamle Bys Hercules og Lionsklubbernes Jul i Gammelby. Arrangementerne skabte opmærksomhed, besøgstal og indtjening, men – hånden på hjertet – det var ikke alle arrangementer, der passede til Den Gamle By.

I Kjersgaards tid gik Den Gamle By også forrest med at opføre nye museumsmagasiner i moderne industrihaller. Modellen inspirerede hurtigt andre museer, og Den Gamle Bys initiativ var med til at tegne de næste mange års udvikling på området.

Erik Kjersgaards mest markante ændring var imidlertid at lukke Den Gamle By, så der kunne opkræves entré. Hidtil havde det været gratis for alle at gå tur i gaderne. Kun adgang til husene krævede entré. Men fra 1982 begyndte Den Gamle By at tage entré til det enestående byrum, som nok var museets største attraktion. I første omgang blev byrummet lukket af i de tre sommermåneder, men efterhånden blev modellen udstrakt til at gælde året rundt. Initiativet vakte stor debat, og årtier efter kunne man stadig høre vrede aarhusianere brokke sig over den nye model.

Ikke desto mindre skabte ændringen grundlag for, at Den Gamle

For at få indtægter lod Erik Kjersgaard fra 1983 Lionsklubberne arrangere et julemarked i Den Gamle By. Fra 2004 overtog Den Gamle By selv styringen af julen.

By i langt højere grad kunne blive selvfinansierende. Også selv om det selvsagt ikke er muligt at drive et museum af den størrelse og kvalitet uden substantielle offentlige tilskud.

Møntmestergården var en bunden opgave

Jeg tiltrådte som direktør til nytår 1996. Allerede inden min tiltræden var jeg blevet præsenteret for det store projekt med genopførelse af den prægtige bygning Møntmestergården fra det nu forsvundne København. Projektet var undfanget i Erik Kjersgaards tid, og det var måske ikke i udgangspunktet en sag, mit hjerte bankede for. Men jeg tog naturligvis opgaven på mig, identificerede mig med den, lærte utroligt meget og var stolt, da vi i 2009 kunne åbne den prægtige bygning som den fjerde og sidste side af Den Gamle Bys centrale torv.

Det var under arbejdet med Møntmestergården, at Hendes Majestæt Dronningen for alvor begyndte at interessere sig for Den Gamle By. Interessen fortsatte under arbejdet med både 1974-kvarteret og Aarhus Fortæller.

Tilbage til Peter Holm

I 1998 skrev overinspektør Birgitte Kjær og jeg i fællesskab en programmatisk artikel med titlen "Tilbage til Peter Holm", hvor vi med inspiration fra museets grundlægger atter satte fokus på frilandsmuseet med totalmiljøer og sansebetonede oplevelser.

Ikke mindst det historiske menneske kom i centrum. Og et par år senere gik vi skridtet videre og indførte det, vi kalder Levende Museum, hvor man som gæst kan gå i dialog med mennesker, der ikke blot er klædt, som de var før, men også agerer, som levede de i en anden tid. Akkurat som Peter Holm i sin tid havde hentet inspiration hos udenlandske frilandsmuseer, lod vi os inspirere af museer i navnlig Sverige og Holland.

I 2002 udpegede jeg i bogen "Den Gamle By. Et vindue til historien" fire pejlepunkter:

1. Den Gamle By vil udbygge det levende museum.
2. Den Gamle By vil skaffe bedre rammer for udstilling af museets store specialsamlinger.
3. Den Gamle By vil øge samarbejde om viden, forskning og uddannelse inden for både håndværket og byhistorien.
4. Den Gamle By vil føre museumsfortællingen op til en tid, som museets gæster vil kunne nikke genkendende til.

Det er min bedste overbevisning, at de fire punkter alle er i pagt med det idégrundlag, som blev udformet i Peter Holms tid. Samtidig mener jeg, at de respekterer de lag, der siden kom til.

At de nye udviklingslinjer rent faktisk blev til noget, hænger i høj grad sammen med, at realiseringen af Møntmestergården gav Den Gamle By ny tro på, at store projekter kunne lykkes. "De umulige projekters museum" kaldte vi museet.

Et museum, der når ud til folk

I 2010 valgte Aarhus Byråd at nedlægge Aarhus Bymuseum og overdrage opgaven med byens historie til Den Gamle By. Det resulterede i 2017 i åbningen af den første samlede udstilling om byens historie, som vi kaldte Aarhus Fortæller.

Parallelt udviklede vi fortællingen om julen, så Jul i Den Gamle By nu i en årrække har været museets største publikumssucces med omkring 150.000 gæster på seks uger. Succesen inspirerede til, at

vi også udviklede allehelgen og påske. De mange satsninger betød, at antallet af besøgende i Den Gamle By voksede fra i gennemsnit 290.000 årligt først i 1990'erne til over 500.000 siden 2015. Det har betydet, at Den Gamle By i dag er Danmarks bedst besøgte kultur-museum.

Den overvældende opbakning fra publikum og realiseringen af de mange projekter var et godt udgangspunkt for at få løftet både statens og kommunens tilskud til driften af Den Gamle By. Det skete ikke uden sværds slag, men det lykkedes. Men der er fortsat langt til Peter Holms model, hvor stat, kommune og publikum skal betale hver en tredjedel. I dag er publikum klart den største bidragyder til driften af Den Gamle By.

I pagt med Peter Holms ånd står Den Gamle By som et museum, der tager vare på håndværket og på praktiske kompetencer i det hele taget. Jeg tror også, at det er i Holms ånd, at museet nu er en tidsrejse, der begynder i nutiden og fører gæsterne tilbage til 1974 og til 1927 for at ende i den førindustrielle købstad, som er kernen i den oprindelige Den Gamle By.

Personligt glæder jeg mig over, at Den Gamle By i dag leverer et indhold og et værtskab, der gør, at museet formår at nå ud til et meget bredt udsnit af Danmarks befolkning. Herunder et meget stort antal børn og unge, fremtidens publikum.

Kilder og litteratur

Oversigten baserer sig på mit arbejde med Den Gamle Bys historie. Navnlig skal fremhæves mine samtaler med tidligere museumsinspektør Erna Lorenzen, der var ansat i Den Gamle By 1935-1979 og fulgte levende med frem til sin død i 2006. Der henvises også til nedenstående publikationer.

Kjær, Birgitte og Thomas Bloch Ravn: "Tilbage til Peter Holm", Den Gamle Bys årbog 1998, s. 7-13.

Lorenzen, Erna: "Peter Holm – mennesket bag museumsmanden", Den Gamle Bys årbog 1998, s. 14-30.

Ravn, Thomas Bloch: "Den Gamle By. Et vindue til historien". Gyldendal 2002.

Ravn, Thomas Bloch: "Drømmen om Den Gamle By. Erindringer og eftertanker fra en menneskealder som museumsdirektør". Den Gamle By 2024.

Museer er populære – i Østjylland

Martin Brandt Djupdræt

I artiklen undersøger overinspektør Martin Brandt Djupdræt, om besøgende i Østjylland går på museum af bestemte grunde. Det viser sig, at østjyderne er flittige museumsgæster, at de især vælger lokale museer, og at de besøger museer på grund af socialt samvær, læring og underholdning – med det sociale som det vigtigste.

I maj og juni 2023 blev der gennemført en undersøgelse, hvor 1.031 borgere fra kommunerne Aarhus, Favrskov, Syddjurs, Skanderborg, Odder og Samsø blev spurgt om deres museumsbrug.¹ Respondenterne var udvalgt gennem et webpanel og udgjorde et repræsentativt udvalg af befolkningen i kommunerne – vægtet efter folketal, køn, alder, bopæl og uddannelsesbaggrund for 1. kvartal 2023.² I artiklen bruges betegnelsen østjyder om dem, som deltog i undersøgelsen, også selv om kommunerne ikke dækker hele Østjylland.

I diskussioner om museumsbrug har fokus ofte været på besøgendes køn og alder.³ Undersøgelsen fra 2023 viser ikke store forskelle blandt museumsbesøgendes køn og alder.⁴ Blandt museumsgæster inden for de seneste 5 år var 48 % mænd og 52 % kvinder. Respondenterne var inddelt i tre lige store aldersgrupper: 18-34 år, 35-65 år og over 65 år. Der var lidt flere i den yngste gruppe, men ellers var det tæt på en ligelig aldersfordeling hos dem, der havde besøgt et museum inden for de seneste 5 år.

Den Gamle By og ARoS er to af de museer, som østjyderne flittigt besøger.

Her fokuseres der på, hvornår og hvor seneste museumsbesøg var, og om der var særlige grunde til besøget – uanset alder og køn.

Hvor hyppigt bliver museer besøgt?

Undersøgelsen afdækker, hvor meget museer bliver brugt. Det sker ved, at der spørges til, hvornår seneste museumsbesøg var. Det har været undersøgt tidligere, men resultaterne fra de undersøgelser viser ikke en så hyppig brug af museer.

Undersøgelse	Tidspunkt for seneste museumsbesøg			
	Under 1 år	1-5 år	Over 5 år	Aldrig
2023 Østjylland	70 %	22 %	7,60 %	0,30 %
	Under 1 år	1-5 år	Over 5 år	Aldrig
2021 Kulturvaner	49 %	32 %	14 %	4 %
	Under 1 år	Over 1 år		
2018 Seismonaut	50 %	50 %		
	Under 1 år	1-2 år	Over 2 år	Aldrig
2016 Gallup	44 %	17 %	31 %	4 %

Oversigt over undersøgelser siden 2016.⁵

Borgerundersøgelserne fra 2016 til 2023 viser, at omkring halvdelen af den danske befolkning havde besøgt et museum inden for det seneste år. I undersøgelserne fra 2016 og 2021 svarer 4 % af de adspurgte, at de aldrig har besøgt et museum. I undersøgelsen blandt de østjyske borgere i 2023 har derimod 70 % besøgt et museum inden for det seneste år, og kun 0,3 % har ikke eller kan ikke huske, at de har besøgt et museum.

Forskellen kan skyldes flere ting.

En mulig forklaring er, at der er frafald i undersøgelsen i 2023, så kun museumsinteresserede svarede. Men det tyder det ikke på. Indgangsspørgsmålet til respondenterne fortalte ikke, at undersøgelsen skulle handle om museer, og frafaldet var ikke højere end ved andre webpanelundersøgelser. Epinion har gennemført om kultur og fritid.⁶ Frafald på undersøgelserne fra 2016 og 2018 oplyses desværre ikke.

En anden forklaring kan være, hvordan spørgsmålet bliver stillet. Uden præcis at kende formuleringerne i de tidligere undersøgelser er der formentlig den forskel, at undersøgelsen i 2023 spurgte til seneste museumsbesøg på flere måder. Mens der i de andre undersøgelser bare blev spurgt til et museumsbesøg, blev der i undersøgelsen fra 2023 spurgt om museumsbesøg i Østjylland, resten af Danmark og i udlandet.⁷ Så respondenterne skulle også tænke over, hvor besøget havde fundet sted. Det medvirker muligvis til, at flere brugte lidt mere tid på spørgsmålet og overvejede lidt længere, hvornår besøget havde fundet sted.

De sidste to muligheder er, om forskellen skyldes, at der er kommet en større brug af museerne i Danmark, eller om østjyderne bare er flittigere museumsbrugere end andre danskere. Begge formodninger kunne faktisk godt passe.

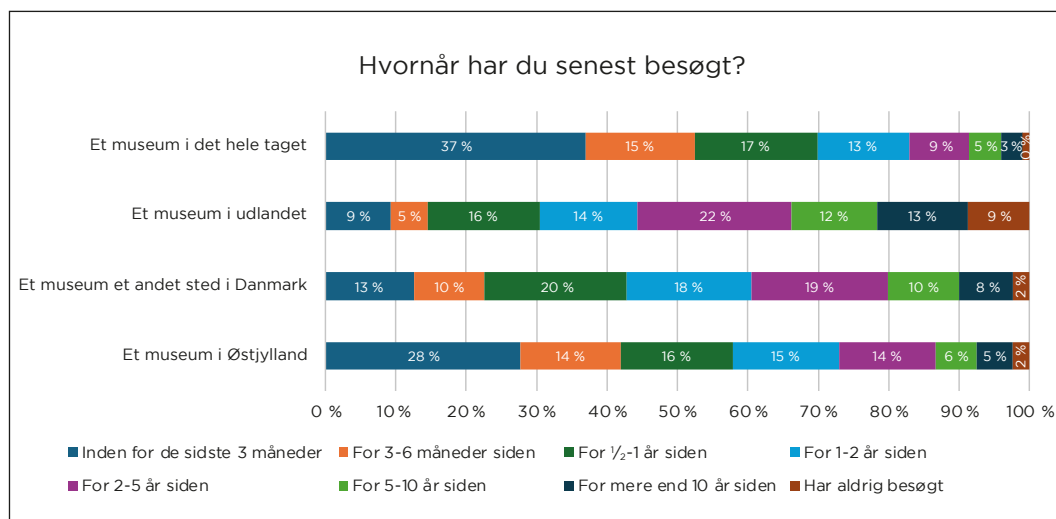
Danmarks Statistiks oversigt over museumsbesøg viser, at museer besøges oftere. I 2023 var der 17.354.578 besøg på danske museer, og 2023 blev dermed året med flest museumsbesøg siden 2009, hvor man for første gang indsamlede tal. Tallene for museumsbesøg i 2023 var noget højere end besøgstallet i 2016, 2018 og 2021.⁸ Danmarks Statistiks oversigt fortæller ikke, hvor de besøgende kommer fra, om der er mange genbesøg, eller om det er mange forskellige, der besøger museerne, men det gør Applaus' undersøgelse fra 2024 om danskernes kulturforbrug.⁹ I undersøgelsen svarede 72 %, at de inden for det seneste år har besøgt et museum. Det er samme niveau som 2023-undersøgelsen.

Datasættet i Applaus' undersøgelse opdeler respondenterne i de fem danske regioner, og det er ikke muligt at se, om personer fra den østlige del af regionen besøger museer flittigere end resten af Region Midtjylland. Men undersøgelsen viser, at der blandt de 570 respondenter fra Region Midtjylland var 74 %, som havde besøgt et museum inden for det seneste år. Tallet var 71 % for resten af landet.¹⁰ Forskellen er ikke signifikant, men tyder heller ikke på, at personer fra Region Midtjylland ikke skulle være blandt de hyppigste museumsbrugere.

En anden undersøgelse om museumsbrug hos borgere i forskellige landsdele er "Den nationale brugerundersøgelse". Her samler alle landets museer med statsstøtte data ind fra besøgende, der også spørges, hvor de kommer fra. Den største gruppe er fra Region Midtjylland. Og det er også den eneste region, hvor procentdelen af museumsbesøgene er større end procentdelen af indbyggere i regionen målt i forhold til indbyggertal.¹¹

Hvor ligger museerne?

Respondenterne blev spurgt om, hvornår de havde besøgt museer i Østjylland, resten af Danmark og i udlandet. Området Østjylland blev i undersøgelsen defineret til de fem kommuner, respondenterne kom fra, samt kommunerne Horsens, Norddjurs og Randers. Når der fremover i artiklen henvises til, at respondenterne forholder sig til Østjylland, er det til dette geografiske område.

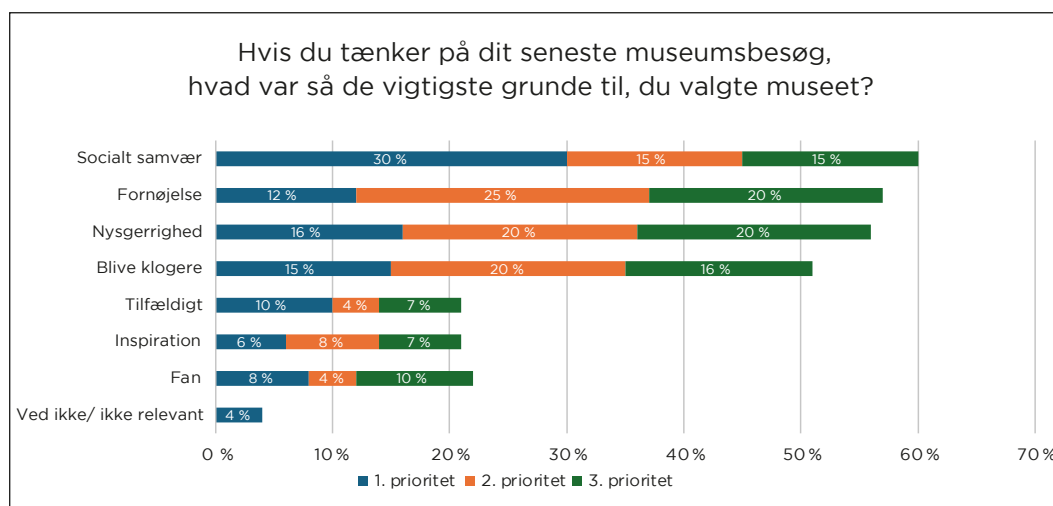
Figur 1. Tidspunkt for seneste museumsbesøg. N=1031.

Det var primært lokale museer, som blev besøgt – ikke lokale og udenlandske museer blev fravalgt. 59 % havde inden for det seneste år besøgt et lokalt museum i Østjylland. Tallet var for andre danske museer 43 % og for museumsbesøg i udlandet 30 %. For 13 % var det mere end fem år siden – eller aldrig – de havde besøgt et lokalt museum, mens tallet var 22 % for museumsbesøg andetsteds i landet og hele 34 % for museumsbesøg i udlandet.

I undersøgelsen blev der også spurgt, hvilket museum man senest havde besøgt. Det var også primært lokale museer. I alt var der 13 museer, som 1 % eller flere havde haft som seneste museumsbesøg. Af dem lå ni i Østjylland, og ingen museer med 2 % eller derover lå uden for Østjylland. De fem museer var ARoS (32 %), Moesgaard (24 %), Den Gamle By (9 %), Naturhistorisk Museum (2 %) og Gammel Estrup (2 %).¹²

Hvad er motivationen for besøget?

Undersøgelsen spurgte også om årsagerne til, at østjyderne gik på museum i forbindelse med deres seneste besøg. Undersøgelsen kan gennem sin indsamlingsmetode og de mange indsamlede svar give et godt billede af befolkningen i Østjyllands brug af museer, men har ligesom andre spørgeskemaundersøgelser den begrænsning, at de adspurgte kun har forholdt sig til de spørgsmål, der blev stillet. Svarmulighederne tog udgangspunkt i de kategorier, der var udviklet i forbindelse med evalueringen af Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017.¹³ Typerne har ligheder med museumsforsker John H. Falks meget benyttede motivationstyper.¹⁴ Men denne undersøgelse åbner i modsætning til Falks også op for, at elementer som at blive underholdt og at komme tilfældigt forbi kan vælges.¹⁵ I undersøgelsen kunne op til tre grunde vælges, da der ofte er flere grunde til et besøg, og respondenterne blev bedt om at prioritere grundene.

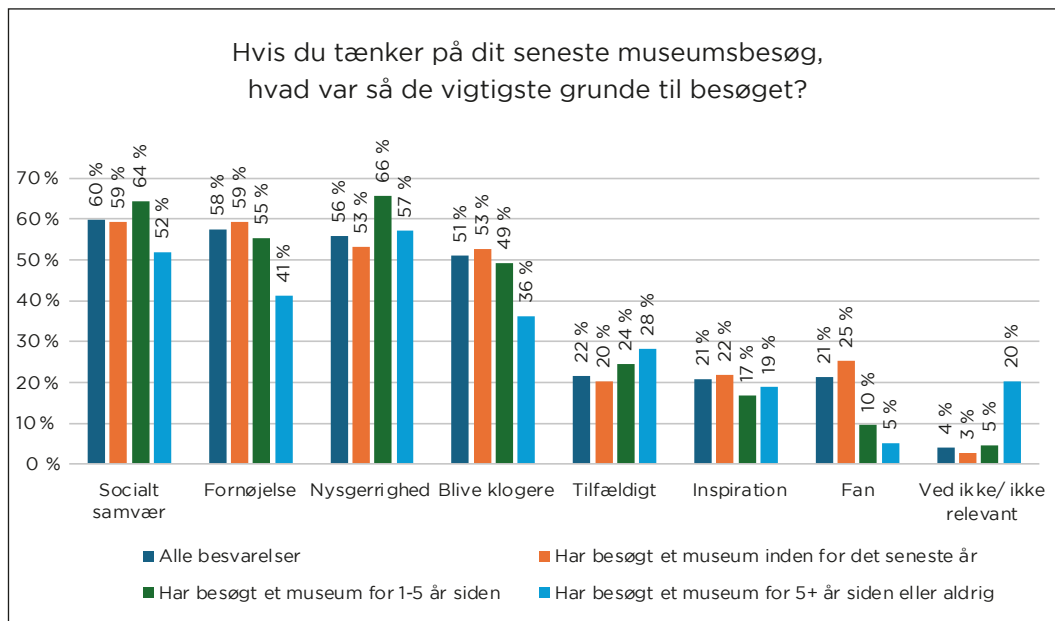

Figur 2. Motivation for seneste museumsbesøg. N=888.

Den indsamlede data viser, at der især er fire grunde til besøget: at være sammen med andre mennesker, at blive underholdt, at se det, andre havde talt om, og at søge viden. Den primære grund er socialt samvær, der er dobbelt så stor som de andre tre populære grunde.

Der ses de samme tendenser, når respondenterne deles op i grupper: hyppige brugere, der har besøgt et museum inden for det seneste år, mindre hyppige brugere, hvor det er 1-5 år siden sene-

ste besøg, og sjældnere brugere, hvor det er over fem år siden seneste besøg.

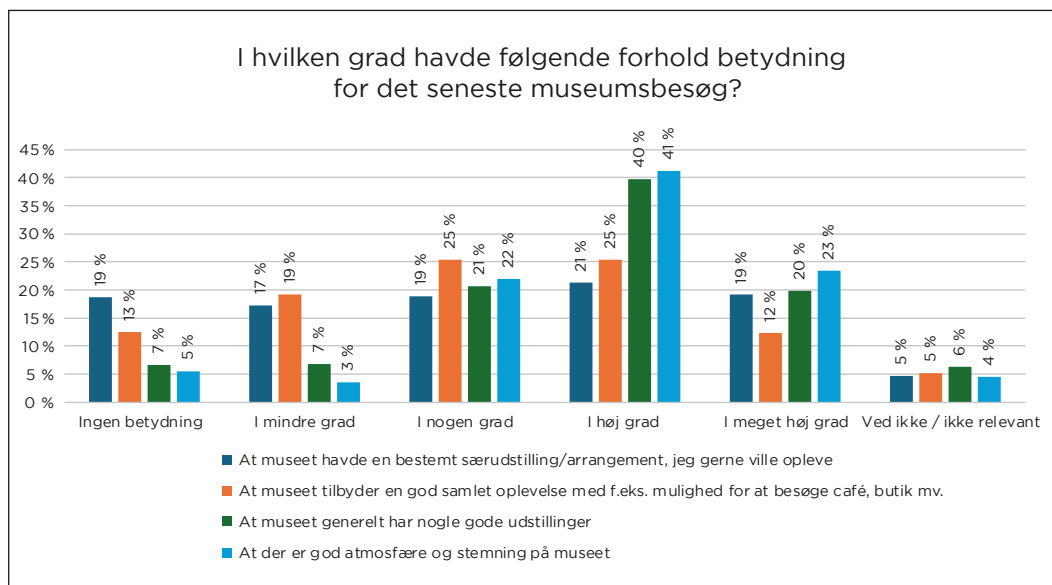

Figur 3. Motivation for besøg fordelt på seneste besøg, og hvor 1., 2. og 3. prioritet er lagt sammen. N=888 (alle), N=662 (under 1 år), N=173 (1-5 år), N=53 (over 5 år).

Det er de samme fire mest valgte grunde for alle tre grupper. De hyppige brugere har fornøjelse og socialt samvær som vigtigste grunde, mens de mindre hyppige og de sjældne brugere er nysgerrige efter at se og opleve det, andre har fortalt om – tæt fulgt af socialt samvær.

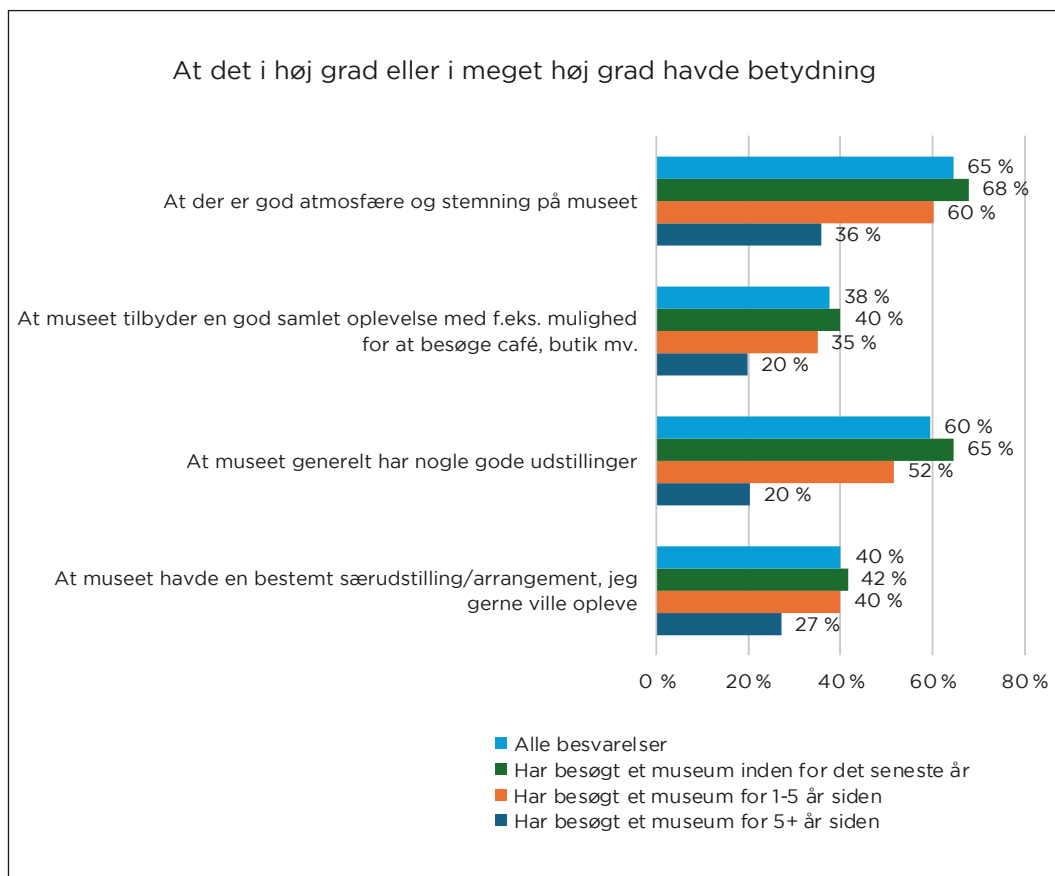
Hvilke forhold på museet har særlig betydning?

I 2023-undersøgelsen spørges der også, om nogle forhold havde særlig betydning for valget af museum. Var det for eksempel en bestemt udstilling eller atmosfæren på museet?

Figur 4. Elementer som betød noget ved seneste museumsbesøg. N=888.

Der er to tydelige favoritter i svarene. 64 % synes i høj grad eller i meget høj grad, at god atmosfære og stemning på museet havde betydning for seneste besøg. 60 % synes i høj grad eller i meget høj grad, at det betyder mest, at museet generelt har gode udstillinger. Ingen af de to andre svarmuligheder kom over 40 %, når tallene for i høj grad eller i meget høj grad er lagt sammen.

Figur 5. Vurderingerne i høj grad og i meget høj grad fordelt på seneste besøg. N=888 (alle), N=662 (under 1 år), N=173 (1-5 år), N=53 (over 5 år).

Hvis der ses på, om det betyder noget, hvor hyppig en museumsbruger man er, så er der forskelle. Figur 5 viser svarene, hvor kategorierne i høj grad og i meget høj grad er lagt sammen.

Samlet set har stemningen og atmosfæren på museet den største betydning. Det er uafhængigt af, om man er hyppig museumsbruger eller ej. Når man ser på alle respondenterne i figur 4, angiver 19 %, at det ikke har betydning, om der er en særudstilling eller et arrangement. Den grund synes dog at have en vis betydning for de sjældne museumsbrugere, hvor 27 % har den som det næstmest betydningsfulde. Hos de hyppige og mindre hyppige brugere vælges gode udstillinger som det næstmest betydningsfulde.

Diskussion

Undersøgelsen fra 2023 viser, at østjyder er meget hyppige museumsbrugere. Stort set ingen (0,3 %) har aldrig været på et museum. 70 % har besøgt et museum inden for det seneste år. Det er markant højere end de landsdækkende undersøgelser, som tidligere er lavet.

Jeg har ikke fundet undersøgelser, som sammenligner østjyders museumsbrug med andre landsdele, men det er muligt at se på Region Midtjylland. Sammenlignet med resten af landet viser kulturbrugsundersøgelsen fra Applaus en lidt større, men ikke signifikant større museumsbrug hos borgerne fra Region Midtjylland. I den seneste offentliggjorde nationale brugerundersøgelse er det til gengæld tydeligt, at Region Midtjyllands borgere er de hyppigste museumsbrugere i landet. Resultaterne fra "Den nationale brugerundersøgelse" og Applaus taler ikke imod, at østjyderne er blandt de flittigere museumsbrugere, men der kræves flere undersøgelser og målrettede studier i andre landsdele for at afklare, om østjyderne er meget hyppigere museumsbrugere end resten af danskerne.

Denne undersøgelse viser tydeligt, at østjyderne først og fremmest besøger lokale museer – og tilsyneladende primært ARoS, Moesgaard Museum og Den Gamle By. Andre danske museer uden for Østjylland og udenlandske museer besøges ikke så ofte. Det lokale betyder meget for kulturforbruget og er et emne, som bør undersøges nærmere.

Undersøgelsen slår også fast, at det sociale har stor betydning sammen med nysgerrighed, læring og underholdning. Både i den offentlige debat og i videnskabelige artikler diskuteres det, om museer satser for meget på underholdning eller dannelse og læring. 2023-undersøgelsen tyder på, at de besøgende vil begge dele. De vil både have noget at vide og blive underholdt. Og så skal besøget være en oplevelse, man deler med andre.

Det sociale synes at være den væsentligste motivation. De to hyppigste grunde til besøget har et socialt element. Direkte gennem det sociale samvær, men det er også tænkeligt, at det sociale og samtaler med andre har en betydning – "Nysgerrig – jeg havde hørt om det og vil opleve museet" – men her bare som samtaler om museet efter besøget. Et museumsbesøg har både et socialt aspekt på museet og i det efterliv, museumsoplevelsen har. Og undersøgelsen viser, at social brug af museet navnlig er vigtigt for dem, der ikke er de hyppigste museumsbrugere. Det bør museerne tage med i deres planlægning.

Musik.

REVVY
BARBARA
1920-21

W. L. ...
Kykad

Denne undersøgelse underbygger dermed andre studier, som fremhæver det sociale som væsentligt for et museumsbesøg. I 1990'erne udgav museumsforskerne Lynn D. Dierking og John H. Falk bogen "The Museum Experience", hvor de argumenterede for, at det sociale aspekt var et centralt element i museumsoplevelsen sammen med det personlige og fysiske aspekt.¹⁶ Falk argumenterer også for det sociales betydning i andre studier, hvor han sætter fokus på, at socialt samvær er en af årsagerne til at vælge museer, og at socialt velbefindende er en værdi ved museumsbesøget.¹⁷ I nyere studier har der også været fokus på det sociale ved museumsbesøget – især i forhold til læring og planlægning af udstillinger og aktiviteter.¹⁸

Respondenterne svarede også på, hvad de overordnet gerne vil opleve på museer. To meget populære museer for de adspurgte, ARoS og Moesgaard Museum, er kendt for store særudstillinger og for deres markedsføring af udstillingerne, og derfor er det interessant, at "en bestemt særudstilling" er den grund, som flest synes "ingen betydning" havde. Det vigtigste var derimod en god atmosfære.

Med andre ord skal museer være steder med god stemning og atmosfære, og de besøgende skal kunne bruge dem til at være sammen, og besøget skal både have oplysende og underholdende elementer. Det har museerne i Aarhusområdet tilsyneladende. I hvert fald hvis man spørger befolkningen i området.

Noter

- 1 Bag undersøgelsen stod Den Gamle By, Moesgaard Museum, ARoS, KØN – Museum for kønnenes kulturhistorie, Naturhistorisk Museum i Aarhus, Aarhus Universitet og CBS. Undersøgelsen blev støttet af Slots- og Kulturstyrelsen.
- 2 Danmarks Statistiks datasæt BY2, FOLK1A og HFUDD11. Om repræsentativiteten i spørgeskemaundersøgelsen: Djupdræt & Hansen 2024, bilag 1.
- 3 Ang. undersøgelser med fokus på alder se for eksempel Kobbernagel m.fl. 2011, Damgaard m.fl. 2012 og Applaus 2024.
- 4 Fordelingen er: 18-34 år: 35 %, 35-65 år: 29 %, over 65 år: 31 %. Data fra undersøgelsen kan ses i Djupdræt & Hansen 2024, bilag 4. Det gælder også ved artiklens senere henvisninger til data fra undersøgelsen.
- 5 2016 Gallup: 1.569 repræsentativt udvalgte borgere. Jessen 2018. 2018 Seismonaut: 2.136 besvarelser. Slots- og Kulturstyrelsen 2019. 2021 Kulturvaner: 3.000 gennemførte interviews pr. kvartal, hvor der spørges til danskernes kulturforbrug. Normalt spørges der om museumsbesøg inden for de sene-

- ste tre måneder, men i 2021 spurgte undersøgelsen også, om museumsbesøget havde foregået senere. Danmarks Statistik: "KVUMUS6: Besøg på museum efter besøg, alder og køn". <https://www.statistikbanken.dk/KVUMUS6>. 2021. 2023 Østjylland: Djupdræt & Hansen 2024.
- 6 84 % gennemførte hele undersøgelsen. Ifølge Epinion er frafaldet på 15-20 % ved panelundersøgelser på kultur- og attraktionsområdet. Djupdræt & Hansen 2024, s. 12.
 - 7 Spørgsmål i undersøgelsen: Djupdræt & Hansen 2024, bilag 3.
 - 8 Tallet for museumsbesøg var for 2009: 10.879.816, 2016: 15.036.345, 2018: 15.131.999, 2021: 9.766.386 og 2023: 17.354.578. Danmarks Statistik: "MUS1: Aktivitet på danske museer efter museumskategori, museumstype og aktivitet". <https://www.statistikbanken.dk/MUS1>.
 - 9 Undersøgelsens data er svar fra 2.400 repræsentativt udvalgte borgere indsamlet i december 2023 og januar 2024. Epinion & Applaus 2024, s. 47.
 - 10 Datasættet findes her: <https://applaus.nu/rapporter/borgernes-kulturforbrug/>.
 - 11 I alt kom 37 % af de danske museumsbesøg fra Region Midtjylland. Regionen huser 23 % af danskerne. Tallene for andre regioner med befolkningsandel i parentes: Region Nordjylland 7 % (10 %), Region Syddanmark 18 % (21 %), Region Hovedstaden 28 % (32 %) og Region Sjælland 11 % (14 %). Slots- og Kulturstyrelsen 2023, s. 8.
 - 12 Djupdræt & Hansen 2024, s. 24 f.
 - 13 Information om Aarhus 2017-evalueringernes kategorier: Degn & Hansen 2022.
 - 14 Falk 2009.
 - 15 Diskussion af forskellen i undersøgelserne og svarmuligheder: Djupdræt & Hansen 2024, s. 28 f.
 - 16 Falk & Dierking 1992, s. 1-7.
 - 17 Socialt samvær som motivation for besøg: Falk 2009, s. 64, 221 ff. Socialt velbefindende som værdi ved museer: Falk 2022, side 97 ff.
 - 18 Eksempler på udgivelser om emnet i de seneste ti år: Christidou 2016, Yates 2020, Wollentz m.fl. 2021 og Luke m.fl. 2022.

Litteratur

- Applaus: "Unge i fokus: En undersøgelse af unges kulturforbrug". Applaus 2024. <https://applaus.nu/rapporter/unge-i-fokus/>.
- Christidou, Dimitra: "Social Interaction in the Art Museum: Connecting to Each Other and the Exhibits". *The International Journal of Social, Political and Community Agendas in the Arts*, bind 11, nr. 4, 2016, s. 27-38, <https://doi.org/10.18848/2326-9960/CGP/v11i04/27-38>.

- Damgaard, Camilla Bjerre, Sebastien Bigandt, Helle Jørgensen, Ane Hejlskov Larsen & Vinnie Nørskov: "Unge museumsbrug: En målgruppeundersøgelse af museernes unge brugere og ikke-brugere". Kulturstyrelsen 2012.
- Degn, Hans-Peter & Louise Ejgod Hansen: "Developing a Motivation Typology for Cultural Attendance". International Conference on Cultural Policy Research. Antwerpen 2022.
- Djupdræt, Martin Brandt & Louise Ejgod Hansen: "Hvem er museumsbrugerne? Og hvilke forskelle er der på hyppige, mindre hyppige og sjældne museumsbrugeres brug og holdning til museer?". Aarhus 2024.
- Epinion & Applaus: "Borgernes kulturforbrug: En kortlægning af borgernes motivation og deltagelse i kulturlivet". Applaus 2024.
- Falk, John H.: "Identity and the Museum Visitor Experience". Walnut Creek 2009.
- Falk, John H.: "The Value of Museums: Enhancing Societal Well-Being". Lanham 2022.
- Falk, John H. & Lynn D. Dierking: "The Museum Experience". Washington 1992.
- Jessen, Line Bjerregaard: "Hvem er museernes ikke-brugere?" Slots- og Kulturstyrelsen 2018.
- Kobbernagel, Christian, Kim Christian Schrøder & Kirsten Drotner: "Unge medie- og museumsbrug: sammenhænge og perspektiver". Odense 2011.
- Luke, Jessica J., Sarah Brenkert & Nicole Rivera: "Preschoolers' Social Emotional Learning in Children's Museums and Community Playgrounds". Journal of Early Childhood Research: ECR, bind 20, nr. 2, 2022, s. 229-241, doi.org/10.1177/1476718X211059913.
- Slots- og Kulturstyrelsen: "Den nationale brugerundersøgelse for museet. Årsrapport 2018". Slots- og Kulturstyrelsen 2019.
- Slots- og Kulturstyrelsen: "Den nationale brugerundersøgelse. Årsrapport 2022". Slots- og Kulturstyrelsen 2023.
- Wollentz, Gustav, Anna Hansen, Lasse Sonne & Martin Brandt Djupdræt (red.): "Museet som ett socialt rum och en plats för lärande". Östersund 2021.
- Yates, Mia: "Ældre kunst og nye brugere: Nye metoder til formidling af Skovgaard Museets samling". Aarhus Universitet, 2020. doi.10.7146/aul.412.

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie

Søren Bitsch Christensen

Den Gamle By har siden 2001 drevet forsknings- og formidlingscentret Dansk Center for Byhistorie sammen med historiefaget ved Aarhus Universitet, der i dag er en del af Institut for Kultur og Samfund. Det gør centret til et af de ældste formaliserede samarbejder mellem universitet og museum.

Centret har i 2024 haft fokus på tre områder, der tilsammen dækker store dele af dets virkefelt.

Nationale kulturmiljøer i danske byer

Den Gamle By er som museum et spejlbillede af typiske og særlig fortællende træk fra danske byer. Men hvad ville der ske, hvis man ikke skulle sammensætte én typisk by fra historien, men finde de mest værdifulde kulturmiljøer i de rigtige byer? Den opgave har kulturministeren overladt til et ekspertudvalg. Udvalget skal pege på "nationale kulturmiljøer i byer fra middelalderen til midten af 1800-tallet". Det sker for at støtte sikringen af landets mest værdifulde og velbevarede bymiljøer fra perioden, så deres bevaringsværdier står tydeligt for eftertiden. Opgaven er en udløber af planloven fra 2022.

Der er bindinger på opgaven. Hovedvægten skal ligge på de middelalderlige købstæder og deres bevarede bykerner. Der er ikke tale

om fredninger, men om en national udpegning, som man kan håbe på, at man lokalt vil arbejde videre med. Der findes lignende udpegninger på andre områder. Slots- og Kulturstyrelsen har allerede i dag registreret 77 kulturmiljøer af national betydning inden for temaerne industri, erhvervshavne, kold krig og Anden Verdenskrig.

Centret deltager i arbejdet, idet dets konstituerede leder, vicedirektør for Det Kgl. Bibliotek Søren Bitsch Christensen, er udpeget til udvalget. Udvalget har ekspertise inden for arkitektur, byplanlægning og historie. Listen med kandidatbyerne skal foreligge ved årets udgang eller i 2025, og i mellemtiden har udvalget travlt med at læse om de danske byer. Heldigvis er det godt hjulpet med udgivelsen af de to bind om danske byers historie – "Danmarks byer i middelalderen" og "Danmarks byer fra renæssance til enevælde" – som centret og Den Gamle By har stået bag.

Byers og kommuners historie tilgængelig for alle

Vi er med rette stolte af det lokale demokrati i Danmark. Det hører til verdens ældste og blev etableret i 1840'erne-1860'erne. Dansk Center for Byhistorie vil fra 2024-2025 stå bag den hidtil mest omfattende og avancerede internetadgang til historien om det lokale Danmark. Det sker i form af en hjemmeside, som åbner for søgning

i en enorm mængde protokoller fra kommunalbestyrelser fra alle dele af landet.

I det kommunale selvstyre er kommunalbestyrelserne (byråd og sogneforstanderskab/sogneråd) omdrejningspunktet. Deres beslutningsdokumenter er centrale for de kommunale arkiver og for historieforskning lokalt og nationalt og indeholder fortællingen om den lokale udmøntning af statslige politikker, ligesom de er kilder til det politiske liv fra græsrodder til organisationer og partier. Kommunalbestyrelsen er også arbejdsgiver og udfører af stort og småt. Ved at læse de kommunale protokoller får man en indgang til både menneskeskæbner og politiske beslutninger. Derfor passede en digitalisering af de kommunale forhandlingsprotokoller godt ind i centrets mangeårige arbejde med at skabe digital adgang til byhistorien gennem hjemmesiden Den Digitale Byport. Den rette anledning skulle bare lige vise sig.

I 2020 fejrede kommunerne 50-året for kommunalreformen. Reformen betød, at landets kommuner blev reduceret til 275, og sondringen mellem sogne- og købstadskommuner blev formelt ophevet. Det ville Organisationen Danske Arkiver (ODA) og Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA) gerne være med til at markere. Derfor blev projektet sat i gang. Fremgangsmåden var også klar. Protokollerne skulle affotograferes digitalt og enten indskrives af frivillige eller 'læses' af computermodeller. I alle årene har Aarhus Stadsarkiv været tovholder i projektet og havde erfaringer med Transkribus, som er et internationalt samarbejde om computermodeller til at læse håndskrift og andre former for skrift. Derfor faldt valget på Transkribus.

I dag er arbejdet afsluttet, og hjemmesiden videreføres af Dansk Center for Byhistorie. Resultatet består af en halv million sider fra forhandlingsprotokoller fra tiden efter 1842 frem til ca. 1930. Der er protokoller fra alle landsdele, og 25 arkiver har deltaget i større eller mindre grad, blandt andre Hjørring, Skanderborg, Vamdrup/Kolding, Nakskov, Næstved, Faxe, Gladsaxe og Gribskov. Hele Aarhus Kommune er dækket i projektet.

Hjemmesiden vil appellere til mange – fra lokalhistorikere, navneforskere og slægtsforskere til professionelle forskere. Hjemmesiden findes på adressen <https://app.transkribus.org/sites/danske-kommunearkiver> og kan også tilgås via centrets hjemmeside: www.byhistorie.dk.

Forskningsprogrammet ”By- og regional udvikling”

I 2024 har centret afsøgt mulighederne for at få etableret et økonomisk og forskningsmæssigt afsæt for et forskningsprogram om ”By- og regional udvikling”. Programmet vil undersøge og analysere by- og regional udvikling efter 1990 med fokus på transportinfrastruktur, erhvervsudvikling, politisk ledelse samt energi- og miljøområdet. Det skal bygge på en tværfaglig forskningstilgang og ikke mindst brobygning og vidensudveksling mellem forskning, erhvervsliv og myndigheder.

På den baggrund er der udarbejdet et selvstændigt forskningsprojekt, som der søges midler til at virkeliggøre. Sideløbende er terrænet for tværfaglige forskningssamarbejder sonderet. Det samme gælder fondsmuligheder. Afhængigt af udviklingen vil kommende ansøgninger blive formuleret i samarbejde med eksterne private partnere.

Organisation

Dansk Center for Byhistories bestyrelse består af fem medlemmer. Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet har udpeget professor Bjørn Poulsen samt institutleder og lektor Marie Vejrup Nielsen. To andre er udpeget af Den Gamle By. Det gælder museumsdirektør Julie Rokkjær Birch, centrets formand, og vicedirektør Søren Bitsch Christensen, Det Kgl. Bibliotek. Det sidste medlem er udpeget af Dansk Komité for Byhistorie, der fungerer som centrets repræsentantskab. Komiteen er repræsenteret af seniorforsker ved Rigsarkivet Jørgen Mikkelsen. Søren Bitsch Christensen har været konstitueret leder i 2024.

Tal og fakta

Julie Rokkjær Birch

Regnskab for 2023

2023 har været et travlt år, bl.a. præget af åbningen af den nye hovedindgang, 2014-gaden og Museet for Dansk Bladtegning. Der har været gode besøgstal, men også omkostningstunge aktiviteter. Samlet set anses resultatet som tilfredsstillende.

Besøgstallet for 2023 udgjorde 550.888 gæster mod 479.807 i 2022, der stadig var delvist påvirket af en langsom opstart efter corona.

De samlede indtægter udgjorde 157.574.466 kroner mod 144.795.120 kroner i 2022, og stigningen skyldes primært flere besøgende og dermed øgede egenindtægter. Det ordinære driftsresultat efter nettooverførsel af modtagen arv og sponsorater, der er bundet til specifikke formål, viser et overskud på 160.174 kroner mod 4.899.993 kroner i 2022.

Resultatet kan specificeres i tusinder:

	2023	2022
Entré- og salgsindtægter mv.	90.933	76.990
Offentlige tilskud	37.295	36.295
Arv og sponsorater	655	1.100
Tilskud fra private fonde til projekter	<u>28.691</u>	<u>30.400</u>
Indtægter vedr. årets drift, projekter m.v.	157.574	144.785
Omkostninger til årets projekter	-28.691	-30.400
Andre eksterne omkostninger	-44.885	-40.292
Personaleomkostninger	-97.098	-84.730
Af- og nedskrivninger	<u>-452</u>	<u>-416</u>
Resultat før finansielle poster	-13.552	-11.053
Andre driftsindtægter	14.723	17.483

Andre driftsomkostninger	-1.398	0
Resultat før finansielle poster	-227	6.430
Finansielle poster	765	-430
Arv og sponsorater til bundne reserver	-655	-1100
Anvendelse af specifikke bundne midler	277	0
Årets resultat	160	4.900

Efter overførsel af årets resultat udgør den frie egenkapital nu 10.061.587 kroner mod 9.901.413 i 2022.

Offentlig støtte og sponsorater

Den Gamle By modtager driftsstøtte fra både Kulturministeriet og Aarhus Kommune. Derudover har museet en betydelig egenindtægt. Men en fornuftig drift og udvikling beror i meget høj grad på sponsorstøtte fra firmaer og donationer fra fonde og privatpersoner.

Den Gamle Bys hovedsponsor og mediepartner er Jyllands-Posten. Derudover har museet arrangementssponsorer, hussponsorer og produktsponsorer, som trofast bakker op og er med til at sikre Den Gamle Bys virke. Se listen over sponsorer bagest i årbogen.

Den Gamle By er alle stor tak skyldig.

Donationer

Plan Danmark har støttet med 1.900.700 kr. til efteruddannelse af Den Gamle Bys håndværkere og til udvikling af Den Gamle Bys Center for Håndværk.

Slots- og Kulturstyrelsen har med 1,5 mio. kr. støttet projektet Bæredygtige Museer, Den Gamle By, baseret på interesselilkendegivelse til SLKS' Open Call: Bæredygtige museer. Projektet udføres i samarbejde med Industrimuseet.

C.A.C. Fonden har doneret 750.000 kr. til opstart af historisk profiltøj under navnet Tidsrejsens Tøj. Tage Vanggaard og Hustrus Fond har støttet projektet med 100.000 kr.

Boghandler Henning Clausens Fond bidrager med op til 250.000 kr. til trykning af bogen *Aarhus under Besættelsen*.

Historien Lever 2024 blev realiseret med en bevilling fra Fynske Bank Fonden på 75.000 kr. og 100.000 kr. fra Stibofonden.

Grosserer, Konsul N. C. Nielsens Fond bidrager med 75.000 kr. som støtte til studieture med henblik på projektet om identifikation

af fremtidige muligheder for danske frilandsmuseer. Bodil og Jørgen Munch-Christensens Kulturlegat har givet en bevilling på 50.000 kr., som ligeledes vil blive brugt til projektet.

Furi Appel og Gunnar Niskers Fond har tildelt Den Gamle By et kulturlegat på 100.000 kr.

Den Gamle By modtog i 2024 en generøs arv tæt på hele 100 mio. kr. fra boet efter Grethe Heldager Kruse og Leo Andersen Kruse. Arven var betinget af, at "den skulle gå til nedtagning, flytning og/eller genopførelse af en større eller flere mindre bygninger og gerne i én samlet bebyggelse i 'Den Gamle By' i Århus, hvortil der ikke må medgå midler fra anden side". Et projekt på opførelse af to bygninger i 1927-kvarteret med boliger og butikker blev udarbejdet og præsenteret for bobestyreren, der accepterede, at Den Gamle By med projektet opfylder betingelserne for arven.

I Den Gamle By konstaterer vi med taknemmelighed, at flere private ønsker at bidrage til museets arbejde med at sikre Danmarks kultur og historie til glæde for fremtidige generationer. Når man tilgodeser Den Gamle By med en testamentarisk donation, går alle midler skattefrit til museet. For at gøre det nemt at støtte har vi indgået et samarbejde med Mine Arvinger og Dokument24.

Den Gamle By siger tusind tak for opbakningen.

Besøg i Den Gamle By

Mange danske og udenlandske samarbejdspartnere, museumskolleger, forskere, politikere og virksomheder besøger hvert år den Gamle By for at hente inspiration og udveksle erfaringer. Her følger et udvalg.

Den 2. februar aflagde Norma Pensado Moreno, ambassadør til Mexico, Lino Santacruz Moctezuma og Klaus E. Krogh, konsul af Mexico, visit. 4. marts besøgte Heine Sveistrup Jensen fra det ungarske konsulat i Aarhus Den Gamle By.

Til Thomas Bloch Ravns afskedsreception tirsdag 19. marts 2024 var der besøg af kolleger, venner og familie fra ind- og udland. Følgende holdt tale: bestyrelsesformand Peter Kjær, tidligere kulturrådmand Torben Brandt Nielsen, kulturrådmand Rabih Azad-Ahmad, formand for Tænketank for Museumsattraktioner, museumsdirektør Søren Bak-Jensen (Arbejdermuseet), formand for AEOM Hilde Schoefs (Bokrijk, Belgien), Den Gamle Bys chefgruppe, museumsdirektør Miklós Cseri (Skanzen, Ungarn), museumsdirektør Sanne

Houby-Nielsen (Nordiska Museet, Stockholm), museumsdirektør Olov Amelin (Jamtli, Östersund), museumsdirektør Andrew Lovett (Black Country Living Museum, Dudley) og ny museumsdirektør, Julie Rokkjær Birch. Til stede var også Thomas' kone, Lisbeth Kallesen.

Den 12. april 2024 var der besøg af Ann Tove Manshaus fra Vestfoldarkivet, Vestfoldmuseerne, sammen med Nina Bratland fra Norwegian Telecom Museum, Oslo, og Mette Indrehus fra Buskerud Fylkeskommune. De fik en introduktion til Den Gamle Bys arbejde med LGBTQ+-historie og -indsamling.

Den 13. juni 2024 var professor Tine Damsholt og post.doc. Rasmus Rask Poulsen, Etnologi, Københavns Universitet, på besøg. De fik overdraget kildemateriale om aarhusianeres oplevelse af covid-19-nedlukninger. Materialet indgår i et nordisk forskningsprojekt, "Disrupted Temporalities", der er en komparativ undersøgelse af forandrede tidsforståelser i hverdagen i krisetider.

Den 13. juni 2024 besøgte ni nordmænd fra projektet FoodLessons Den Gamle By. Målet var at se og opleve Den Gamle Bys formidling af madkultur og drift af restauranter og spisesteder. Derudover fik de talt med både museets kokke og gartnere.

I løbet af året har flere politikere besøgt Den Gamle By, blandt andre Jan E. Jørgensen (20. oktober 2023), Britt Bager (13. december), Charlotte Broman Mølbæk (15. januar), Camilla Fabricius (4. december), Heidi Bank (4. december), Jeppe Søe (4. december), Katrine Røbsøe (4. december), Thomas Monberg (4. december), Tobias Grotkjær Elmstrøm (4. december) og Helle Bonnesen (19. april). Den 9. september var Camilla Fabricius i praktik som murer i Den Gamle By.

Aarhus Kommunes kultursekretariat besøgte 19. april erindringsformidlingen i Den Gamle By.

Fra Aarhus Byråd har blandt andre følgende været forbi: rådmand Nicolaj Bang (27. maj), Eva Borchorst (1. august), Mette Skautrup (6. august), Christian Baller (6. august) og Mette Bjerre (15. august).

Faglige oplæg

Den Gamle Bys medarbejdere deltager i årets løb i talrige møder, samtaler og konferencer, ligesom der holdes mange introduktioner, oplæg og rundvisninger på museet. Her nævnes et udvalg.

Den 22. november 2023 holdt Martin Brandt Djupdræt oplægget

"Hvilken udbytte får de besøgende af museerne?" på MiD – Museumsformidlere i Danmarks temadag "Museernes værdi og bæredygtighed", der blev afholdt i Den Gamle By.

Den 28. november 2023 holdt Martin Brandt Djupdræt oplægget "Engager folk i organisationen til at samle data ind" på Applaus' seminariedag – "Hvordan bruger vi data i arbejdet med publikumsudvikling" – på Vartov i København.

Den 17. april 2024 var Martin Brandt Djupdræt arrangør og holdt oplægget "How do visitors value museums" på konferencen "Museums, visitors, and impact" på CBS i København.

Den 23. april 2024 holdt Martin Brandt Djupdræt oplægget "Om diskrepansen mellan vad vi vill uppnå och besökaren vill ha" på Sveriges Museers Vårmöte i Karlstad.

Den 28. august 2024 holdt Astrid Steffensen indlægget "Frølovgivning, græsrødder og gamle ærter – når et internationalt projekt forandrer måden man samarbejder på både nationalt og internt på et museum" ved møde hos Uddannelses- og Forskningsstyrelsen i København.

Den 1. september 2024 holdt Gitte Kidmose Røn oplægget "Oidemors potteplanter" ved Haveselskabets 100-års jubilæum på Cattrinemindes Teglværk i Sønderborg.

Den 25. november 2023 holdt museumsinspektør Anneken Appel Laursen foredraget "Da Aarhus havn blev moderne" på Østjysk Hjemstavnsforenings generalforsamling.

Den 6. december 2023 gennemførte museumsinspektør Anneken Appel Laursen byvandringen "De store projekters tid – Aarhus fra 1970 og frem" for *JP Oplev*.

Den 9. marts 2024 holdt museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz oplæg om den danske satiretegning på Historiske Dage i Øksnehallen.

Den 10. marts 2024 deltog vicedirektør Allan Leth Frandsen i en samtale om bogen *Bajeren kommer* på Historiske Dage i Øksnehallen. Ved samme arrangement interviewede Clement Kjersgaard museumsdirektør Thomas Bloch Ravn om *Drømmen om Den Gamle By*.

Den 12. marts 2024 holdt museumsinspektør Christian Rasmussen indlægget "Bylivets sorte omstilling i Den Gamle By" på seminaret "Fra en sort til en grøn fremtid – Museer og humaniora i den grønne omstilling" arrangeret af SDU Museumsnetværk og afholdt på Syddansk Universitet i Odense.

Den 21. maj 2024 holdt museumsinspektør Christian Rasmussen

indlæg på konferencen "Den sorte omstilling: tværfaglige perspektiver på klima og kulturhistorie" på Museum Odense.

Den 24. august 2024 holdt vicedirektør Allan Leth Frandsen oplæg om ølhistorie på Kulturmødet Mors.

Den 19.-23. august deltog flere medarbejdere fra Den Gamle By i en konference i Ungarn arrangeret Association of European Open-air Museums (AEOM). Museumsinspektør Søren Tange Rasmussen holdt indlægget "Taking on the Popular Narratives of the German Occupation of Denmark 1940-1945", Kitt Boding-Jensen holdt indlægget "I'm really sorry my wife is not here today. She thinks I'm off my head", og Julie Rokkjær Birch præsenterede Den Gamle By og fremtidige pejlemærker: "Pride over Prejudice".

Den 10. september 2024 holdt Anneken Appel Laursen foredraget "Da Aarhus Havn blev moderne" til temadagsdag på Fortegården i Risskov.

Den 1. oktober 2024 holdt museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz workshop om den gode museumstekst i Organisation af Danske Museer.

Den 9. oktober 2024 holdt museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz rundvisning og foredrag for *Jyllands-Postens* abonnenter på Museet for Dansk Bladtegning om bladtegningens udvikling i 175 år.

Den 20. november 2024 vejledte museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz i udførelsen af den gode museumstekst ved Vejle Museerne.

Til EU-valget i juni 2024 gav museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz interviews om den danske valgplakat og dens virkning på vælgerne i *Altinget*, *Radio4* og *TV2 News*.

Den 11. november 2024 holdt museumsinspektør Anneken Appel Laursen indlæg og deltog i paneldebat med overskriften "Vi alene vide? - fremtidens museumssamlinger" ved det årlige faglige orienteringsmøde for museerne.

Forskning, publikationer og debatindlæg

Birch, Julie Rokkjær: "Genopbygningen af Børsen bør formidles og dokumenteres til inspiration for kommende generationer". I *Jyllands-Posten* 21. april.

Birch, Julie Rokkjær: "Hjem til tiden". I Den Gamle Bys årbog, side 5-13.

- Birch, Julie Rokkjær: "Museumsreformen rydder op, men gentager historien". I *Den Gamle Bys årbog* 2024, side 15-21.
- Birch, Julie Rokkjær: "Årets gang og planer for fremtiden". I *Den Gamle Bys årbog* 2024, side 23-41.
- Birch, Julie Rokkjær: "Tal og fakta". I *Den Gamle Bys årbog* 2024, side 105-119.
- Djupdræt, Martin Brandt: "Museer er populære – i Østjylland". I *Den Gamle Bys årbog*, side 85-97.
- Djupdræt, Martin Brandt: "DENMARK". I *European Museum Academy National Museum Reports 2023*. European Museum Academy 2024, side 28-29.
- Djupdræt, Martin Brandt: "Dags att bryta med fördomen om lärande kontra underhållning". I *Omvärld och insikt*. Riksantikvarieämbetet, 13. juni 2024.
- Djupdræt, Martin Brandt: "New ways of investigating the values of Open-Air Museums (and other museums)". I *Conference report. 30th AEOM Conference Skansen Stockholm. Open-Air Museums and the Sustainable Development Goals – Call to Action*. Skansen 2024, side 47-48.
- Djupdræt, Martin Brandt og Louise Ejgod Hansen: *Hvem er museumsbrugerne? Og hvilke forskelle er der på hyppige, mindre hyppige og sjældne museumsbrugeres holdning til museer?* Aarhus University Library/Det Kgl. Bibliotek 2024.
- Djupdræt, Martin Brandt, Henning Lindberg og Anne Marie Rechendorf: "'I'm really sorry my wife is not here today. She thinks I'm off my head'. How Open-air Museums can Create Programmes for People Affected by Dementia – Examples from Den Gamle By (DK)". I *EXARC Journal*, Issue 2023/4.
- Djupdræt, Martin Brandt og Karen Sivebæk Munk: "Kvalitetsvurderinger er oplagte at bruge i den kommende museumsreform". I *Kulturmonitor* 3. april 2024.
- Djupdræt, Martin Brandt og Anna Wowk Vestergaard: "Life in a modern Denmark – multicultural or marginalized stories in Den Gamle By". I rapport fra 29th AEOM Conference, 26.-30. august 2019, Poland. Association of European Open Air Museums, side 46-51.
- Frandsen, Allan Leth: *Bajeren kommer*, Aarhus Universitetsforlag 2024.
- Frandsen, Allan Leth: "Kender du typen? Øl". I *Den Gamle Bys årbog* 2024, side 67-73.

- Laursen, Anneken Appel og Mette Ernst Andersen: "Den Gamle Bys arbejde med kulturarv". I Den Gamle Bys årbog 2024, side 51-57.
- Meyer, Niels og Johannes Bengtson Copmann: "Den Gamle Bys Center for Håndværk". I Den Gamle Bys årbog 2024, side 43-49.
- Pallesen, Ida Bonderup og Anna Wowk Vestergaard: "Når mælkekartoner er sjovere end TikTok". Kronik i *Avisen Danmark* 22. juli 2024.
- Rasmussen, Christian: "Mad – mere end et måltid" i Anna-Elisabeth Jensen m.fl.: *Spis M a/e d. Madkultur, dannelse og fællesskaber*, Museum Lolland-Falster, 5. marts 2024, side 106-109.
- Rasmussen, Christian: "Rødt kød og sorte bøffer" i *Den sorte omstilling*. Nord Academic 2024, side 174-203.
- Rasmussen, Christian og Anna Wowk Vestergaard: "Hvordan blev risalamanden danskernes foretrukne juledessert?" Kronik i *Avisen Danmark* 23. december 2023.
- Rasmussen, Søren Tange: "'Gestapo kommer til Aarhus'. Gestapo-chefen Eugen Schwitzgebel". I *På førerens ordre – Hitlers mænd i Danmark 1933-1945*, redigeret af John T. Lauridsen og Henrik Lundtofte. Aarhus Universitetsforlag 2024, side 1175-1182.
- Rasmussen, Søren Tange: "'Nærmest som et Vrag'. Gestapo-chefen Rudolf Renner". I *På førerens ordre – Hitlers mænd i Danmark 1933-1945*, redigeret af John T. Lauridsen og Henrik Lundtofte. Aarhus Universitetsforlag 2024, side 1182-1188.
- Ravn, Thomas Bloch: "Det er tid til at sætte handling bag ordene", Den Gamle Bys blog 26. oktober 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: "Hvis vi reelt ønsker en reform, må vi som museer også spille med". I *Altinget* 21. december 2023.
- Ravn, Thomas Bloch: "Besøgstal og entréindtægt er udtryk for, at museumsgæster stemmer med både fødder og pengepung". Kulturmonitor 1. januar og Den Gamle Bys blog 2. januar 2024.
- Ravn, Thomas Bloch: "Glem ikke landets fyrtårne i udspil til museumsreform". I *Børsen* 29. januar 2024.
- Ravn, Thomas Bloch: "Peter Holms museum under fem direktører". I Den Gamle Bys årbog 2024, side 75-83.
- Ravn, Thomas Bloch, Brian Mikkelsen og Julie Rokkjær Birch: "Derfor skal frilandsmuseerne på UNESCOs verdensarvliste". I *Berlingske* 13. maj 2024.
- Rønne Larsen, Christian og Niels Meyer: "De unge på kanten har brug for rollemodeller", Den Gamle Bys blog 5. april 2024.

Schanz, Elsebeth Aasted: *Danske Bladtegninger*, Den Gamle Bys Lommebibliotek 18, 2024.

True, Simon Ryvang og Søren Tange Rasmussen: "'Et anstændigt Menneske – til trods for, at han var Tysker'. Carl Kruse, bykommandant i Aarhus". I *På førerens ordre – Hitlers mænd i Danmark 1933-1945*, redigeret af John T. Lauridsen og Henrik Lundtofte. Aarhus Universitetsforlag 2024, side 639-662.

Vestergaard, Anna Wowk: "Påske i Den Gamle By". I Den Gamle Bys årbog 2024, side 59-65.

Vestergaard, Anna Wowk: 1974, Den Gamle Bys Lommebibliotek 17, 2024.

Vestergaard, Anna Wowk: "Gækkebrevet forbinder os med historien og hinanden". Kronik i *Avisen Danmark* 23. marts 2024.

Vestergaard, Anna Wowk: "Blockbuster og Kählervasen på museum". Kronik i *Avisen Danmark* 17. juni 2024.

Hverv

Museumsinspektør Anna Wowk Vestergaard er medlem af censor-korpset for historie.

Museumsinspektør Anneken Appel Laursen er medlem af det lokale Kulturmiljøråd for Aarhus Kommune.

Museumsinspektør Lisbeth Skjernov er medlem af bestyrelsen for Dansk Komité for Byhistorie.

Museumsinspektør Mette Ernst Andersen er næstformand for Østjysk Hjemstavnsforening. Medlem af koordinatorgruppen for ODM-netværk om Nyere Tids Kulturarv.

Museumsinspektør Line Fogh Sørensen er suppleant til bestyrelsen for Landsforeningen til Bevaring af Foto og Film.

Museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz er medlem af bestyrelsen for Museum Ovartacis Venner og fagredaktør ved lex.dk på områderne om satiretegninger, plakater og ballet.

Overinspektør Martin Brandt Djupdræt er medlem af bestyrelsen for Aarhus Sommeropera, medlem af bestyrelsen for Teatermuseet i Hofteatret, medlem af Slots- og Kulturarvsstyrelsens udvalg for data og analyse, medlem af Arbejdermuseets rådgivende panel, den danske nationale repræsentant i European Museum Academy, medlem af Applaus' metodiske advisory board, censor i museologi ved Aarhus Universitet og medlem af Aarhus Folkeuniversitets programråd.

Tidligere direktør i Den Gamle By Thomas Bloch Ravn er medlem

af bestyrelsen for Enigma – museum for post, tele og kommunikation og for Boghandler Henning Clausens Fond. Thomas Bloch Ravn er desuden medlem af Folkeuniversitetets programråd og af styregruppen for bogserien 100 danmarkshistorier.

Bygningschef Niels Meyer er formand for bestyrelsen for bevarelse af Gedingvej 2, Tilst, medlem af bestyrelsen for Danmarks Kulturarv, medlem af repræsentantskabet i Foreningen for Bykultur i Aarhus og medlem af præmieringsudvalget for god arkitektur i Skanderborg Kommune.

Leder af gartnerafdelingen, Astrid Steffensen, er medlem af NordGens arbejdsgruppe for prydplanter, lægeurter og aromatiske vækster samt censor på Gartneruddannelsen ved Jordbrugets Uddannelsescenter i Beder.

Museumsdirektør Julie Rokkjær Birch er leder af bestyrelsen for Dansk Center for Byhistorie, medlem af bestyrelsen for Spar Nord Fonden, medlem af bestyrelsen for Kulturens Analyseinstitut, medlem af Musikhuset i Aarhus' advisory board og medlem af JP Auro-ras advisory board.

Den Gamle Bys bestyrelse

Formand for Den Gamle Bys bestyrelse er direktør Peter Kjær, som sammen med næstformand, rektor for Folkeuniversitetet i Aarhus Sten Tiedemann og administrerende direktør Thomas Jensen udgør museets forretningsudvalg.

Derudover består bestyrelsen af formand for regionsrådet i Region Midtjylland Anders Kühnau, formand for Aarhus Haandværkerforening, direktør Henrik Hoffmann, forhenværende dekan på Aarhus Universitet Johnny Laursen, formand for FH Aarhus Kresten Vendelboe, udpeget af Aarhus Byråd, direktør Martin Busk, forhenværende formand for Erhverv Aarhus, direktør Terje Vammen, direktør for Moderna Museet i Stockholm Gitte Ørskou, stabschef ved Aarhus Universitet Lisbeth Katborg Bjerre, skoleleder for FO-Aarhus Anne Thorø Nielsen og frivilligkoordinator Isabella Jensen, der er repræsentant for Den Gamle Bys personale.

Personaleliste

Museumsdirektør er cand.mag. Julie Rokkjær Birch. Julie Rokkjær Birch leder Den Gamle By sammen med en chefgruppe be-

stående af vicedirektør og chef for Værtskab og Historiefortælling, cand.mag. Kitt Boding-Jensen, administrationschef Henning Kjærgaard, museumsfaglig chef, Allan Leth Frandsen, kommunikationschef, cand.merc. Lars Vesterlykkegaard, bygningschef, arkitekt MAA Niels Meyer, HR-chef, cand.merc. Stine Tranberg Jensen, Service og Driftschef Lotte Bonde Blichfeldt samt chef for Mad og Drikke, Ditte Bank Thorsager.

Ud over chefgruppen refererer følgende til direktøren: overinspektør, cand.mag. Martin Brandt Djupdræt, der p.t. skriver ph.d., sekretær Sofie Bang Andersen og konstitueret leder af Dansk Center for Byhistorie Søren Bitsch Christensen.

Museumsfaglig chef, Allan Leth Frandsen har ansvaret for Den Gamle Bys projekter, samlinger, formidling, bevaring og bibliotek.

Derudover er tilknyttet museumsinspektørerne cand.mag. Anna Wowk Vestergaard, cand.mag. Erik Nellemann Nielsen, cand.mag. Anneken Appel Laursen, cand.mag. Lisbeth Skjernov, cand.mag. Line Fogh Sørensen, cand.mag. Christian Rasmussen, cand.mag. Søren Tange Rasmussen, der står i spidsen for Besættelsesmuseet, ph.d. Elsebeth Aasted Schanz, der står i spidsen for Plakatmuseet og Bladtegningsmuseet, cand.mag. Mette Ernst Andersen, cand.mag. Peter Bjerrum og cand.mag. Maria Juul Svalling. Derudover projektmedarbejderne cand.mag. Cæcilie Pape Kirk Vestergaard og museumsassistenterne Rikke Hartmann Andreassen, Trine Vindevoghel, Ulla Hansen, Lene Sørensen, Susanne Nissen Gram, Jane Maj-Britt Brügger, Mette Kvarning, Sanne Staal Guldholt, Lone Engelbrecht, Peter Præstgaard, Louise Valeur, Tine Scharling Thomsen og arkivmedarbejder Susanne Mikkelsen. Afdelingen har i årets løb haft tilknyttet studerende i forbindelse med praktikophold og særlige opgaver. Marie Fredborg Jungersen er Den Gamle Bys bibliotekar.

Bevaringsafdelingen ledes af cand.scient.cons. Katja Niere. Afdelingen består derudover af cand.scient.cons. Nynne Raunsgaard Sethia, møbelkonservator Torsten Meinert Johnsen, kulturhistorisk konserveringstekniker Gitte Sørig Thomsen, cand.scient.cons. Lasse Nedergaard Mikkelsen, cand.scient.cons. Andrea Dorthea Nim Riis, bach.scient.cons. Stine Fredslund Rasmussen, bach.scient.cons. Mette Westergaard Nielsen, konserveringsassistent Kari Helene Berg, konserveringsassistent Steen Søndergaard og magasinmedarbejder Anker Østergård Kristensen.

Administrationschef Henning Kjærgaard er ansvarlig for økonomi samt IT og sikring.

Økonomifunktionen består af bogholderne Aase Back Kjeldsen og Marianne Skov, bogholderiassistenterne Merete T. Lantz, Lene Frederiksen og Mathilde Fuhr Lynnerup, projektøkonom Anne Grethe Holm Nielsen, lønbogholder Nina Jespersen og systemansvarlig Thomas Linde Didriksen.

Den Gamle Bys IT- og sikringsafdeling ledes af tekniker Ole Bojesen. I afdelingen er ansat IT-medarbejderne Christoffer Rasmussen, Jann Pedersen, Tommy Sørensen Møller, Kim Sørensen og Kim Kruse.

HR-afdelingen består af HR-chef, cand.merc. Stine Tranberg Jensen samt HR- og kommunikationsmedarbejder, cand.mag. Camille Normann Brix og HR-medarbejder og frivilligkoordinator, cand.mag. Natalia Isabella Jensen.

Kommunikationschef Lars Vesterlykkegaard er ansvarlig for kommunikation og markedsføring samt afdelingen Velkomst og Information.

Kommunikationsafdelingen består af grafiker Maiken Fjeldsted Bøttern, digitale redaktører Ronja Moesgaard Ryde og Nina Lykke Sørensen og assistenterne Anne Fuglsang og Gitte Hougaard.

Velkomst og Information består af afdelingsleder Allan Arve Vesterbæk samt Frederik K. Veis og Annette B. Eskildsen. Camilla Ingmann Vendelboe er ansat som boghandler og butiksassistent. Derudover er beskæftiget et større antal timelønnede medarbejdere til billetsalg og publikumsfunktioner.

Kitt Boding-Jensen er chef for Værtskab og Historiefortælling. Afdelingen består af aktørteam, undervisningsteam, butiksteam, skræddersal, salg og værtskab og programaktiviteter.

Den Gamle Bys programaktiviteter varetages af programkoordinator Lone Rønn Engelbrecht og museumsinspektør Steven Farup Revsholm.

Cand.mag. Ida Bonderup Pallesen leder aktørteamet og har tilknyttet to faste koordinatore, cand.mag. Thyge Cosedis Holting og BA Thilde Maj Holgersen, samt et større antal timelønnede aktører.

Undervisningsteamet ledes af lærer, PD Tina Houmand Mortensen. Til undervisningsteamet er knyttet museumsunderviser og ansvarlig for forløb for børn med særlige behov, cand.mag. Birgitte Damkjer, booker, cand.mag. Pauline Mølkjær-Jørgensen. Cand.mag. Anne Marie Rechendorff er leder af erindringsformidling og frivillig-kontaktperson. Desuden er tilknyttet museumsassistenterne Lotte

Kofod (barsel), Stine Rudmose Christensen, Linda Andersen Fog og museets aktører og rundvisere.

Butiksteamet består af butiksleder og indkøber Klaus Koldsgaard. Derudover er ansat indkøbsassistent Hanne Philippon Christensen og butiksassistentene June Ekensteen Nielsen, Jeanette Andersen, Helle Bomholt og Jane Heiborg Johansen.

Skræddersalen ledes af designer Malene Vestergaard Redder. Teamet består derudover af skrædderne Connie Hoffmann, Mette Ustrup Andersen, Miriam Hvam og Mathilde Kingo Jensen samt skrædderlærling Mille Martine Nissen Trip.

Salg og værtskab er ansvarlig for selskaber og gruppearrangementer. Leder er salgskoordinator Helle Møllerup samt bookingmedarbejdere Magdalena Fernández Orea og Yvonne Miller.

Værtskab og Historiefortælling suppleres af et større antal frivillige voksne, børn og timelønnede medarbejdere, og i årets løb er der kortvarige projektansættelser.

Bygningschef Niels Meyer har ansvaret for museets tegnestue, håndværkere, gartnere, udstillingsafdeling og teknisk afdeling. På Den Gamle Bys tegnestue er ansat arkitekt MAA Jonas Rump Nielsen, bygningsarkæolog, cand.mag. Erik Bjerre Fisker, konstruktør og murer Tina Holst Juhl, museumsassistent Solveig Kirstine Kristensen, byggetekniker René Duhn Gotthardsen Scarpa, projektleder Stine Lykke Holt og arkitekt Simon Egemose Knudsen Kirk.

Leder af håndværk, tømrer Christian Rønne Larsen har overtaget ledelsen af alle museets bygningshåndværkere, som består af fire fagområder.

I murernes faggruppe er formand Bjarne Andersen, som netop har overtaget stafetten efter Hans Bendix Weiss, samt murersvendene Lars Fabricius, Henrik Dalgaard Nielsen og murerarbejdsmand Niels Kure Jensen.

Tømrernes faggruppe består af tømrersvendene Christina Veinholt Hansen, Lasse Ebbe Ebbesen, Rasmus Vinther, Thomas Bordal, Olav Skogli og tømrerlærlingene Sidsel Skovsen og Asmus Lykke Sonne.

Malernes faggruppe ledes af formand Torsten Lykke Nielsen og har også malersvendene Ditte Marie Skjødt, Anton Bo Stefansen, Nina Christensen, Karina Bay Sørensen og Christian Solberg Pedersen ansat.

I afdelingen for specialhåndværk er blikkenslagerne Thomas Skødeberg Vedel og VVS-montør Jørn Brøndberg, låsesmed Jesper

Nørgaard Nielsen samt håndværksformidler Lars Ørbæk Laursen. Faggruppen ledes af leder af specialhåndværk Johannes Bengtson Copmann. Johannes Bengtson Copmann er også daglig leder af Den Gamle Bys Center for Håndværk.

Udstillingsafdelingen ledes af designer Mitten Darling Ferrar. Ansatte er udstillingsteknikerne Mikkel Bødker Lüders, Jonas Kongsbach, Niels Damsgaard-Sørensen, udstillingshåndværkerne Jonathan Moskowitz Stockholm og Anita Olesen samt grafikerne Frank Pedersen, Henrik Nøhr Mikkelsen og Charlotte Tommerup Clausen.

Gartnerafdelingen ledes af gartner og cand.mag. Astrid Steffensen. Afdelingen består desuden af gartnerne Gitte Kidmose Røn, Esben Meilandt Sørensen, Camilla Prang og gartnermedhjælperne Frank Kristensen, Asger Koller Mønster samt gartnerelev Signe Sand Alstrup.

Teknisk afdeling ledes af Rasmus Kjellerup Lassen, som desuden består af elektriker Kristian Glenhammer Rehder og ventilationstekniker Henrik Bavnlid Jensen.

Service- og driftschef Lotte Bonde Blichfeldt er ansvarlig for Kaperstalden, Serviceafdelingen og Rengøringsafdelingen.

Kaperstalden ledes af Mette Hagedorn. Dyrepasser Inger Mortensen og Kim Vinberg Jensen er ansat som kuske og staldpersonale. Torsten Sejr Jensen er ansat som portner. Derudover er et fast hold af timelønnede ansat som staldpersonale.

Rengøringsafdelingen ledes af Mads Damsø og består desuden af rengøringsassistenterne Lene Dalgaard, Karsten Nielsen, Anders Jensen, Birgit Solborg Bendtsen, Charlotte Lauring Nielsen, Bettina Guldager Andersen, Brita Pedersen, Gitte Bjerring Brandstrup, Grethe Dalmose Nielsen, Helle Skovbjerg Jensen, Laura Grosen Larsen, Nicolai Dam Just Olesen, Pia Ohms Mikkelsen, Maiken Thing Madsen og Mikkel Carlsen. Rengøringsafdelingen suppleres i højsæsonerne og weekender med timelønnede medarbejdere.

Serviceafdelingen ledes af Allan Johansen og består derudover af servicevagterne Tommy Nielsen, Simon Hygum Lyngbæk, Ole Madsen, Michael Haugan, Ronni Madsen og Karsten Beck. Derudover er ansat serviceassistenterne Carl-Henrik Bindslev Vammen, Jan Olsen og Brian Hansen.

Ditte Bank Thorsager er chef for Mad og Drikke. Iben Kallesen Ravn er personlig assistent og koordinator, og Gry Ekenberg er kontorassistent.

Køkkenleder er Martin Tranekær Bøgsted. Mads Hougaard Løn-

borg er souschef i køkkenet, hvor også kokkene Anne Kathrine Gundestrup, Carol H. Dixon og Richard Hansen samt kokkeeleverne Michelle Hoffmann og Jacob Back Kjeldsen, køkkenmedhjælper Luul Xassan Farha og Kristian Bjerglund Pedersen er ansat.

Marie Munk Nielsen er serveringsansvarlig i restaurant Gæstgivergården, og Oline Dam er serveringsansvarlig for boder og serveringsteder i det moderne bykvarter. Assistenten i restaurant Gæstgivergården er Sylvester Nørgaard Danielsen og Hilal Günes.

Bageriet ledes af konditor Kent Njoroge Berthelsen. Sevan Hanna Hormizd er bager, og Hiba Dalloul er bagerlærling.

Arrangementsleder er Lehna Pertou, som assisteres af ansvarlige selskabstjenere Freja Snedker Christensen og Tanja Holm samt assistent Mie Lomholt Schou.

Mad og Drikke suppleres derudover af et stort antal timelønnede medarbejdere.

Sidst, men ikke mindst, skal fremhæves Den Gamle Bys 350 frivillige medarbejdere, der med viden og ildhu løser opgaver, Den Gamle By ellers ikke kunne løfte. Staben af frivillige består blandt andet af et bryggerlav, et radiolav, et slagterlav, et knallertlav, et autolav, telefonlav, et smedelav, et snedker- og træhåndværkslav, en havegruppe, en gruppe børneaktører, Besættelsesmuseets frivillige og individuelle frivillige, der formidler de historiske huse, værksteder og butikker og er værtinder i Restaurant Gæstgivergården og Café Bonnich. Dertil kan vi tilføje frivillige, der opererer bag kulissen med registrering af genstande og billeder, undersøgelser, praktiske gøremål, klargøring af genstande og nørklerier til museets aktørers dragter.

KLUB DEN GAMLE BY

Som medlem af Klub Den Gamle By støtter du arbejdet med at bevare historien og gøre den relevant. Samtidig er der en lang række medlemsfordele.

For eksempel særlige rundvisninger og introduktioner til udstillinger og tilbud om tidlig tilmelding til specialarrangementer med begrænset deltagerantal.

Derudover er der rabat i Den Gamle Bys butikker og restauranter og ved besøg på en række museer og oplevelser i Danmark, ligesom der også er gratis adgang til de syv vigtigste frilandsmuseer i Skandinavien.

Læs mere om fordelene på
shop.dengamleby.dk

STØT DEN GAMLE BY

Vær med til at sikre, at Danmarks kultur og vores fælles historie kan leve videre til glæde for fremtidige generationer.

Giver du en gave eller en testamentarisk donation til Den Gamle By, gør du en forskel for dem, der kommer efter dig.

Når du tilgodeser Den Gamle By i dit testamente, går alle midlerne skattefrit til museet.

Vi ønsker at gøre det nemt at støtte Den Gamle Bys arbejde og har derfor indgået et samarbejde med Mine Arvinger samt Dokument24.

Få flere detaljer på **dengamleby.dk**

Sponsorer

Hovedsponsor

Jyllands-Posten
Mediebyen 3
8000 Aarhus C

Arrangementssponsorer

A. Enggaard A/S
Ceresbyen 64
8000 Aarhus C

Danske Bank
Jægergårdsgade 101B
8000 Aarhus C

Hørning Parket A/S
Christiansmindevej 12
8660 Skanderborg

Produktsponsorer

A.C. Perchs Thehandel
Volden 3
8000 Aarhus C

Te

Become
Skejby Nordlandsvej 309
8200 Aarhus N

Online forretningsudvikling

Brille Galleriet
Rosengade 16
8000 Aarhus C

Glas til historiske briller

Carlo Gavazzi Handel A/S Over Hadstenvej 40 8370 Hadsten	Duplinekomponenter til intelligente bygningsinstallationer
ITIDE A/S Åbogade 15 8200 Aarhus N	Hjemmesideudvikling
Jydsk Emblem Fabrik A/S Sofienlystvej 6-8 8340 Malling	Merchandise
KEN Storkøkken A/S Runetoften 15-17 8210 Aarhus V	Køkkeninventar og -service
Peter Larsen Kaffe A/S Ærøvej 15-17 8800 Viborg	Kaffe
PostNord Hedegaardsvej 88 2300 København S	Posthusets drift
Rambøll Danmark A/S Olof Palmes Allé 22 8200 Aarhus N	Rådgivning ift. bæredygtighed
Siemens A/S Building Technologies Hjulmagervej 4B 7100 Vejle	Installation, servicering og vedligeholdelse af museets sikringssystemer
STARK Aarhus Daugbjergvej 18 8000 Aarhus C	Trævarer

Steff-Houlberg
Danish Crown A/S
Danish Crown Vej 1
8940 Randers SV

Udlån af pølsevogn

VOLA A/S
Lunavej 2
8700 Horsens

VOLA-produkter

Hussponsorer

BDO, statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Aalborggården,
Stenhuset

BDO, statsautoriseret
revisionsaktieselskab
Kystvejen 29
8000 Aarhus C

Sadelmagerens Hus

BioMar Group A/S
Værkmestergade 25, 6.
8000 Aarhus C

Købmandsgården 1864

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Helsingør Theater

CAC Fonden
Sintrupvej 12
8220 Brabrand

Møntmestergården

AU.CLOCK
Branchen for smykker & ure
Frederiksholms Kanal 30 5A, 1. Sal
1220 København K

Guld-, sølv- og ursamlingerne

FEAS Erhverv P/S
Finlandsgade 14
8200 Aarhus N

Apoteket

Gorrissen Federspiel Silkeborgvej 2 8000 Aarhus C	Hobrohuset
Grundfos Holding A/S Poul Due Jensens Vej 7 8850 Bjerringbro	Vandmøllen
Meyerdonationen Viengevej 100, st. th., 3. 8240 Risskov	Randershuset
OK a.m.b.a. Åhave Park Vej 11 8260 Viby J	Sønderborghuset, Havbogade 29
Spar Nord Aarhus Ceresbyen 75 8000 Aarhus C	Aalborggården, Grotumfløjen
Støtteforeningen FHH Skæring Hedevej 190 8250 Egå	Toldboden
Steff-Houlberg Danish Crown A/S Danish Crown Vej 1 8940 Randers SV	Musiktribunen ved Gæstgivergården
Stibo Complete A/S Saturnvej 65 8700 Horsens	Bogtrykkeriet
Aarhus Oliefabriks Fond for almene Formål Tomsagervej 2 8230 Åbyhøj	Stampemøllen
Aarhus og Omegns Biavlerforening Hindhøj 88 8382 Hinnerup	Bistaderne

Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Rådhuspladsen 5 8000 Aarhus C	Haderslevhusene
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Rådhuspladsen 5 8000 Aarhus C	Lille Rosengården
Aarhus Stiftstidendes Fond Hans Broges Gade 2 8000 Aarhus C	Borgmestergården

Historisk logo på hovedindgang

Aros Forsikring
Viby Ringvej 4B, 8.
8260 Viby J

